

ו. א. לנין

**על השאלה
הלאומית**

סועלי כל ארצות, התאחדו!

ו. א.י. לנין

על השאלה הלאומית

הוצאת הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית הישראלית (רק"ח)
תל-אביב, דצמבר 1972

V. I. L E N I N

CRITICAL REMARKS ON THE NATIONAL QUESTION

ON THE RIGHT OF NATIONS TO SELF-DETERMINATION

Published by the Central Committee
of the Communist Party of Israel,
December 1972

תירגם מרוסית : י. פיינברג

כל זכויות התרגום העברי שמורות

דפוס „אורלי“, ת"א

ה ת ו כ ו ן

הערות ביקורתיות בשאלה הלאומית

1. הליברלים והדמוקרטים בשאלת השפות 5
2. "התרבות הלאומית" 8
3. הדחליל הנציונליסטי של "הטמיעה" 11
4. "האוטונומיה התרבותית-הלאומית" 17
5. שיויון-הזכויות של האומות וזכויות המיעוט הלאומי 22
6. הצנטרליזציה והאוטונומיה 26

על זכות האומות להגדרה עצמית

1. זכות ההגדרה העצמית של האומות מהי ? 33
2. ההצגה ההיסטורית-קונקרטית של השאלה 37
3. הייחודים הקונקרטיים של השאלה הלאומית
ברוסיה ושינויה הבורגני-דמוקרטי 41
4. "המעשיות" בשאלה הלאומית 45
5. הבורגנות הליברלית והאופורטוניסטים
הסוציאליסטיים בשאלה הלאומית 49
6. היפרדות נורבגיה משבדיה 58
7. החלטת הקונגרס הבינלאומי הלונדוני של שנת 1896 62
8. קרל מרכס האוטופיסט ורוזה לוכסמבורג המעשית 66
9. הפרוגרמה של שנת 1903 ומחסליה 73
10. סוף דבר 80

הערות ביקורתיות בשאלה הלאומית

ברור לעין כל, שהשאלה הלאומית הועלתה כיום למקום בולט בין שאלות החיים החברתיים של רוסיה. הן הלאומנות הלוחמת של הריאקציה, הן המעבר של הליברליזם הבורגני הקונטר-מהפכני לנצ'יונליזם (ובעיקר הווליקורוסי, ולאחר מכן גם הפולני, היהודי, האוקראיני וכו'), ולבסוף התגברות התנועות הנציונליסטיות בקרב ה"ס"ד "הלאומיים" השונים (כלומר — הלא-ווליקורוסיים), שהגיעה עד כדי הפרת הפרוגרמה המפלגתית — כל זה מחייב אותנו בהחלט להקדיש תשומת-לב גדולה יותר, מאשר קודם לכן, לשאלה הלאומית.

המאמר הזה מציב לעצמו מטרה מיוחדת: לבחון בקשרן הכללי דווקא את התנועות הפרוגרמטיות הללו של המרכסיסטים וה"כמו-כך-מרכסיסטים" בשאלה הלאומית. בגליון 29 של העתון "סוורנייה פרא-בדה" (מ' 5 בספטמבר שנת 1913 — "הליברלים והדמוקרטיים בשאלת השפות") נזדמן לי לדבר על האופורטוניזם של הליברלים בשאלה הלאומית. על מאמרי זה הסתער עם ביקורתו העתון היהודי האופורטוניסטי "צייט" ("הזמן") ברשימתו של האדון פ. ליבמן. מצד שני, בביקורת על הפרוגרמה של המרכסיסטים הרוסיים בשאלה הלאומית יצא האופורטוניסט האוקראיני האדון ל. יורקביץ' ("דזווין" — "הפע-מון" — מס' 7—8 1913). שני סופרים אלה נגעו בבעיות רבות כל-כך, שעל מנת להשיב להם מן ההכרח לטפל בצדדים שונים ביותר של נושאנו, ונדמה לי שנוח ביותר יהיה להתחיל בהעתקת המאמר מהעתון "סוורנייה פרבדה" ("פרבדה הצפונית").

1. הליברלים והדמוקרטיים בשאלת השפות

העתונים לא אחת ציינו את הדין-וחשבון של הנציב הקאווקאזי, המצטיין לא בהלך-רוח של המאה השחורה, אלא ב"ליברליזם" הססני. הנציב, אגב, מביע את דעתו נגד הרוסיפיקציה המלאכותית, דהיינו, נגד הנחלת הרוסיות לעמים לא-רוסיים. בקאווקאז נציגי העמים הלא-רוסיים משתדלים בעצמם ללמד את ילדיהם רוסית, למשל, בבתי-הספר הכנסייתיים הארמניים, שבהן הוראת השפה הרוסית איננה חובה.

בהצביעו על כך, אחד העתונים הליברליים הנפוצים ביותר ברוסיה — „רוסקויה סלובו“ מסיק את המסקנה הנכונה, שהיחס העויין לשפה הרוסית ברוסיה „נובע אך ורק“ מן ההנחלה „המלאכותית“ (צריך היה לומר: האלימה) של השפה הרוסית.

„אין מקום לדאגה לגורלה של השפה הרוסית, היא תכבוש לה בעצמה את ההכרה ברוסיה כולה“ — כותב העתון. ודבר זה נכון, שכן צרכי המחזור הכלכלי יכריחו תמיד את הלאומים החיים במדינה אחת (כל עוד ירצו לחיות יחדיו) ללמוד את שפת הרוב. ככל שהמשטר של רוסיה יהיה דמוקרטי יותר, כן תיגבר יותר, תוחש ותורחב יותר התפתחותו של הקפיטליזם, כן ידחפו צרכי המחזור הכלכלי בתקיפות גדולה יותר את הלאומים השונים ללימוד השפה הנוחה ליחסי-הסחר המשותפים.

אולם העתון הליברלי נחפו לסתור את עצמו ולהוכיח את אי-עקביותו הליברלית.

„אין להניח — כותב העתון — כי משהו, אפילו מבין מתנגדי הרוסי-פיקציה, יחלוק על כך, שבמדינה כה אדירה, כמו רוסיה, תהיה שפה כלל-ממלכתית אחת, וכי שפה כזאת... יכולה להיות רק השפה הרוסית“.

הגיון הפוך! שוויצריה הקטנה איננה מפסידה, אלא נשכרת מזה, שאין בה שפה כלל-ממלכתית אחת, אלא שלוש שפות: גרמנית, צרפתית ואיטלקית. בשוויצריה 70% מהאוכלוסיה הם גרמנים (ברוסיה 43% ווליקורסים), 22% צרפתים (ברוסיה 17% אוקראינים), 7% איטל-קים (ברוסיה 6% פולנים ו-4.5% בלורוסים). אם האיטלקים בשוויצריה מרבים לדבר צרפתית בפרלמנט המשותף, הרי עושים הם זאת לא מפאת הכפייה של איזה חוק משטרתי ברברי (אין חוק כזה בשוויצריה), אלא, פשוט, משום שאזרחים בני-תרבות של מדינה דמוקרטית מעדי-פים בעצמם שפה המובנת לרוב. השפה הצרפתית איננה מעוררת את שנאת האיטלקים, שכן זוהי שפה של אומה חופשית ותרבותית, שפה שאין כופים אותה בעזרת אמצעים משטרתיים נתעבים.

מדוע, איפוא, צריכה רוסיה „הענקית“, שהיא רבגונית הרבה יותר מבחינה לאומית ונחשלת עד לאימה, לבלוט את התפתחותה תוך קיום זכות-יתר כלשהי לגבי שפה אחת? האם לא להיפך, רבותי הליברלים? האם רוסיה, אם ברצונה להדביק את אירופה, איננה חייבת לשים קץ ככל האפשר מהר יותר, בצורה שלמה ומוחלטת, לכל זכויות-היתר למיניהן?

אם יבוטלו כל מיני זכויות-היתר, אם תיפסק כפיית שפה אחת,

הרי כל הסלאבים ילמדו בקלות ובמהירות להבין איש את רעהו ולא יהיה עליהם פחד המחשבה "האיומה", שבפרלמנט המשותף יינשאו נאומים בשפות שונות. ואילו צרכי המחזור הכלכלי יקבעו מאליהם אותה שפה בארץ הנתונה, אשר ידיעתה מועילה לרוב האוכלוסיה בתחום יחסי הסחר. וקביעה זו תהיה איתנה יותר, שכן האוכלוסיה של האומות השונות תקבל אותה מתוך רצונה החופשי, היא תהיה מהירה ורחבה יותר, ככל שהדמוקרטיה תהיה עקבית יותר, ככל שתהיה מהירה יותר כתוצאה מכך התפתחותו של הקפיטליזם.

כמו לכל השאלות הפוליטיות כן גם לשאלת השפות ניגשים הליברלים כרוכלים צבועים, המושיטים יד אחת (בגלוי) לעבר הדמוקרטיה, ואילו את השנייה (מאחורי הגב) לצמיתנים ולאנשי המשטרה. אנו נגד זכויות-יתר — צועק הליברל, ואילו מאחורי הגב מוציא הוא מדי פעם, תוך מיקוח, מידי הצמיתנים זכות-יתר זו וזכות-יתר אחרת.

כזה הוא כל נציונליזם ליברלי-בורגני — לא רק הווליקורוסי (הוא הרע ביותר, מפאת אופיו האלים וקירבתו לאדונים הפורישקבי-צ'ים), אלא גם הפולני, היהודי, האוקראיני, הגרוזי. וכל נציונליזם אחר. הבורגנות של כל האומות, הן באוסטריה והן ברוסיה, בחיפוי הסיסמה של "תרבות לאומית", מבצעת למעשה את פיצול הפועלים, מחלישה את הדמוקרטיה, עוסקת בסחר-מכר עם הצמיתנים על מכירת זכויות העם וחירות העם.

סיסמת הדמוקרטיה הפועלית איננה "התרבות הלאומית", אלא התרבות האינטרנציונלית של הדמוקרטיזם ושל תנועת הפועלים העו-למית. תרמה-נא הבורגנות את העם בכל מיני פרוגרמות לאומיות "חיו-ביות". הפועל בעל-ההכרה יענה לה: יש רק פתרון אחד לשאלה הלאומית (אם בכלל ייתכן פתרון בעולם הקפיטליזם, בעולם הבצע, ההתכתשות והניצול), הפתרון הוא — הדמוקרטיזם העקבי.

וההוכחות: שוויצריה באירופה המערבית — ארץ של תרבות עתי-קה, ופינלנד באירופה המזרחית — ארץ של תרבות צעירה.

הפרוגרמה הלאומית של הדמוקרטיה הפועלית היא: שום זכות-יתר לחלוטין לשום אומה, לשום שפה; הפתרון של שאלת ההגדרה העצמית המדינית של האומות, ז"א של היפרדותן הממלכתית, בדרך חופשית ודמוקרטית גמורה; חקיקת חוק כלל-ממלכתי, אשר לפיו יוכרזו כל-א-חוקי וכח-סר-תוקף כל צעד (של המוסדות האזוריים-הכפריים, העירוניים, הקהילתיים), הקובע זכות-יתר, ולו במשהו, לגבי אחת האומות, זכות המפירה את שוויון-הזכויות של האומות או את הזכויות של המי-עוטים הלאומיים — וכל אזרח במדינה רשאי לתבוע את ביטולו של

צעד כזה, הנוגד את החוקה, ואת הענשתם החוקית של אלה, שינסו להגשים צעד כזה בחיים.

לעומת ההתכתשות הלאומית שבין המפלגות הבורגניות השונות בבעיות השפה וכו' מציגה הדמוקרטיה הפועלית את הדרישה של האחדות הבלתי-מותנית וההתמזגות השלמה של פועלי כל הלאומים בכל הארגונים הפועליים האיגוד-מקצועיים, הקואופרטיביים, הצרכניים, התרבותיים ובכל מיני אירגונים אחרים, בניגוד לכל נציונליזם בורגני. רק אחדות והתמזגות כאלו יכולות להגן בהצלחה על הדמוקרטיה, על האינטרסים של הפועלים מפני ההון — אשר כבר געשה ומוסיף להיות יותר ויותר בינלאומי — להגן בהצלחה על האינטרסים של התפתחות האנושות לקראת משטר-חיים חדש, אשר זרים לו כל זכויות-יתר וכל ניצול.

2. „התרבות הלאומית“

כפי שהקורא רואה, מסביר המאמר בעתון „סוורנייה פרבדה“ על פי אחת הדוגמאות, דהיינו על פי שאלת השפה הכלל-ממלכתית, את אי-העקביות ואת האופורטוניזם של הבורגנות הליברלית, המושיטה בשאלה הלאומית את ידה לצמיתנים ולאנשי המשטרה. כל אדם יבין, שמלבד שאלת שפת-המדינה נוהגת הבורגנות הליברלית באותה מידה של בוגדנות, צביעות וטימטום (אף מבחינת האינטרסים של הליברליזם) בשורה של שאלות רבות אחרות בעלות אופי דומה.

והמסקנה מכך? המסקנה היא, כי כל נציונליזם ליברלי-בורגני מהדיר שחיתות גדולה ביותר לשורות הפועלים, גורם נזק עצום לעניין החירות ולעניין המאבק המעמדי הפרולטרני. דבר זה סכנתו גדולה במיוחד, משום שהמגמה הבורגנית (והבורגנית-צמיתנית) מוסווית בסיסמת „התרבות הלאומית“. בשם התרבות הלאומית — הווליקורוסית, הפולנית, היהודית, האוקראינית וכו' — עורכים את עיסקותיהם הרי-אקציוניות והמזוהמות אנשי המאה השחורה והקלריקלים, אחריהם הבורגנות של כל האומות.

זוהי עובדת החיים הלאומיים של זמננו, אם נשקיף עליהם באופן מרכסיסטי, כלומר מנקודת-ראות המאבק המעמדי, אם להשוות את הסיסמות עם האינטרסים והמדיניות של המעמדות, ולא עם „העקרונות הכלליים“ הנבובים, הדקלומים והמליצות.

סיסמת התרבות הלאומית הנה רמאות בורגנית (ותכופות רמאות

של אנשי המאה השחורה והכמורה). סיסמתנו היא התרבות האינטר-
נציונלית של הדמוקרטיזם ושל תנועת הפועלים העולמית.
כאן מסתער לקרב הבונדאי ליבמן ומוחץ אותי בתוכחה הקטלנית
הבאה:

„כל מי שמתמצא ולו במעט בשאלה הלאומית יודע, שהתרבות
האינטרנציונלית איננה תרבות בלתי-לאומית (תרבות ללא צורה לאומית).
תרבות בלתי-לאומית, שאיננה צריכה להיות לא רוסית, לא יהודית,
לא פולנית, אלא תרבות טהורה, היא איוולת; האידיאות האינטרנצ-
יונליות דווקא יכולות לקנות להן שביתה בקרב מעמד הפועלים רק אז,
כשהן מותאמות לשפה, בה מדבר הפועל, ולתנאים הלאומיים הקונקרטיים,
בהם הוא חי. הפועל אינו צריך להיות אדיש למצבה ולהתפתחותה של
תרבותו הלאומית, משום שבאמצעותה, ורק באמצעותה, מקבל הוא את
האפשרות ליטול חלק ב„תרבות האינטרנציונלית של הדמוקרטיזם ושל
תנועת הפועלים העולמית. אלה דברים ידועים מזמן, אך על כל אלה
אין ו.א.י. רוצה אפילו לדעת...”

התעמקו-נא בשיקול בונדאי טיפוסי זה, אשר מוטל עליו, ראו-נא,
לקעקע את התזים המרכסיסטי שהעליתי אני. במין בטחון מופרז, כאדם
„המתמצא בשאלה הלאומית”, מגיש לנו האדון הבונדאי כאמיתות
„ידועות מזמן” את ההשקפות הבורגניות הרגילות.

כן, התרבות הבינלאומית איננה תרבות בלתי-לאומית, בונדאי חביב.
איש לא אמר זאת. איש לא הכריז על תרבות „טהורה” — פולנית,
יהודית, רוסית וכו'. ואכן, גיבוב דבריך הנבובים אינו אלא נסיון
להסיח את תשומת-לבו של הקורא ולחפות על מהות העניין במלים
מצלצלות.

בכל תרבות לאומית מצויים אלמנטים, ויהיו אפילו לא מפותחים,
של תרבות דמוקרטית וסוציאליסטית, שכן בכל אומה קיימים המונים
עמלים ומנוצלים, שתנאי חייהם מולידים בהכרח אידיאולוגיה דמוק-
רטית וסוציאליסטית. אך בכל אומה מצויה גם תרבות בורגנית (וברובן
עדיין תרבות של המאה השחורה ותרבות קלריקלית) ולא בצורת „אל-
מנטים” בלבד, אלא כתרבות שלטת. על כן, „התרבות הלאומית” בכלל
הינה תרבותם של בעלי-האחוזות, הכמרים והבורגנות. את האמת היסו-
דית הזאת, האלמנטרית לגבי מרכסיסט, השאיר הבונדאי בצל „העלים”
אותה במלל דיבורו, כלומר למעשה, לעומת חשיפתה והבהרתה של
התהום המעמדית נתן לקורא את איפולה. למעשה הופיע הבונדאי
כבורגני, שכל האינטרסים שלו תובעים את הפצת האמונה בתרבות
לאומית אל-מעמדית.

בהעלותנו את הסיסמה של "תרבות אינטרנציונלית של הדמוק-
רטיזם ושל תנועת הפועלים העולמית", נוטלים אנו מכל תרבות
לאומית רק את יסודותיה הדמוקרטיים והסוציאליסטיים, נוטלים אותם
רק ולחלוטין בניגוד לתרבות הבורגנית, לנציונליזם הבורגני של כל
אומה. שום דמוקרטי, ועל אחת כמה וכמה שום מרכסיסט אינו שולל את
שוויון-הזכויות של השפות או את ההכרח להתפלמס בשפה "שלך" עם
הבורגנות "שלך", לנהל תעמולה בעד רעיונות אנטי-קלייקליים או
אנטי-בורגניים בקרב האיכרות והזעיר-בורגנות "שלך" — על כך אין
לדבר; באמיתות בלתי-מפוקפקות אלו מסווה הבונדאי את השנוי במח-
לוקת, כלומר, מה שמהווה באמת את עיקר השאלה.

השאלה היא, האם מותר לו, למרכסיסט, להעלות, במישרין או
בעקיפין, את סיסמת התרבות הלאומית, או חובה היא להטיף כנגדה
בכל השפות, תוד "הסתגלות" לתכונות המיוחדות המקומיות והלאומיות
— את סיסמת האינטרנציונליזם של הפועלים.

חשיבות הסיסמה של "התרבות הלאומית" נקבעת לא על-ידי
הבטחתו או משאלתו החסודה של אינטלגנט מסויים "לפרש" את הסיסמה
"מבחינת הגשמתה של התרבות האינטרנציונליסטית באמצעותה". הש-
פה כזאת תהיה סובייקטיביזם ילדותי. ערכה של סיסמת התרבות
הלאומית נקבעת על-ידי יחסי-הכוחות האובייקטיביים של כל המעמדות
בארץ נתונה ובכל ארצות העולם. התרבות הלאומית של הבורגנות היא
עובדה (ואני חוזר ואומר, שהבורגנות עושה בכל מקום קנוניות עם
בעלי-האחוזות ואנשי-הכמורה). הנציונליזם הבורגני, החש אלי-קרב,
המטמטם, המוליך שולל, המפלג את הפועלים, על-מנת להובילם בתלם
הבורגנות — הוא עובדת-היסוד של זמננו.

כל הרוצה לשרת את הפרולטריון חייב לאחד את פועלי כל האו-
מות, להיאבק ללא רתיעה נגד הנציונליזם הבורגני, הן "שלו" והן הזר.
מי שמגן על סיסמת התרבות הלאומית — מקומו בין הקרתנים הנצ-
יונליסטיים ולא בקרב המרכסיסטים.

נקח דוגמה ממשית. היכול מרפסיסט ווליקורוסי לקבל את סיסמת
התרבות הלאומית, הווליקורוסית? לא. אדם כזה יש להושיב בין הלאו-
מנים ולא בין המרכסיסטים. תפקידנו — להיאבק נגד התרבות הלאו-
מית השלטת, הווליקורוסית, של הבורגנות והמאה השחורה, ולפתח אך
ורק ברוח אינטרנציונלית ובברית הדוקה עם פועלי הארצות האחרות
את אותם הנבטים, המצויים גם בתולדות התנועה הדמוקרטית והפועלית
שלנו. להיאבק נגד בעלי-האחוזות והבורגנים הווליקורוסיים "שלך", נגד
"תרבותם" הלאומית בשם האינטרנציונליזם, להיאבק "תוך התאמה"

לתכונותיהם המיוחדות של ה"ה פורישקביץ', סטרובה ודומיהם — אכן זהו תפקידך, ולא להטיף, לא להתיר את סיסמת התרבות הלאומית. אותו דבר עצמו נוגע לאומה המדוכאת ביותר והנרדפת ביותר, לאומה היהודית. התרבות הלאומית היהודית — זוהי סיסמת הרבנים והבורגנים, סיסמת צרינו. אולם קיימים אלמנטים אחרים בתרבות היהודית ובכל תולדות היהדות. מתוך 10.5 מיליונים יהודים בעולם כולו, קצת למעלה ממחציתם חיים בגליציה וברוסיה, ארצות נחשלות ופראיות למחצה, המחזיקות את היהודים בכפייה במצב של כת. המחצית השניה חיה בעולם התרבותי, ושם אינה קיימת התבדלות כיתתית של היהודים. שם נתבלטו בבהירות קווי-האופי המתקדמים-העולמיים הגדולים שבתרבות היהודית: האינטרנציונליזם שלה, היענותה הערה לתנועות המתקדמות של התקופה (אחוז היהודים בתנועות הדמוקרטיות והפרולטריות עולה בכל מקום על אחוז היהודים באוכלוסיה בכלל).

מי שמעלה, במישרין או בעקיפין, את סיסמת "התרבות הלאומית" היהודית (תהיינה אשר תהיינה כוונותיו הטובות) הוא אויב הפרולטריון, חסיד הישן והכיתתי בתחום היהדות, עוזר הרבנים והבורגנים. ולהיפך, אותם יהודים מרכזיסטים, המתמזגים עם הפועלים הרוסיים, הליטאיים, האוקראיניים והאחרים בארגונים מרכזיסטיים אינטרנציונליים, התורמים את תרומתם (ברוסית ובאידיש) לעיצוב התרבות הבינלאומית של תנועת הפועלים, אותם יהודים — על אף הבדלנות הבונדאית — ממשיכים במסורת הטובה של היהדות, בהיאבקם נגד הסיסמה של "התרבות הלאומית".

הנציונליזם הבורגני והאינטרנציונליזם הפרולטרני — אלו הן שתי סיסמות העוינות זו את זו ללא פשרה, התואמות את שני המחנות המעמדיים הגדולים של כל העולם הקפיטליסטי והמבטאות שתי פוליות-טיקות (יתר על כן: שתי השקפות-עולם) בשאלה הלאומית. בהגינם על סיסמת התרבות הלאומית, בבנותם עליה תוכנית שלמה ופרוגרמה מעשית, זו הקרויה "אוטונומיה תרבותית-לאומית", מופיעים הבונדאים למעשה כמעתיקי הנציונליזם לשורות הפועלים.

3. הדחליל הנציונליסטי של ה"טמיעה"

שאלת הטמיעה, כלומר, שאלת אובדן התכונות הלאומיות המיוחדות והמעבר לאומה אחרת, נותנת את האפשרות להראות בעליל את התוצאות הנובעות מהתנודות הנציונליסטיות של הבונדאים וחבריהם לדעה.

הא' ליבמן, בהביאו ובשננו את הנימוקים, ובדיוק יתר, את התכסיסים הרגילים של הבונדאים, כינה את הדרישה לאחדותם והת-מזגותם של פועלי כל האומות במדינה הנתונה בארגונים פועלים אחידים (ראה לעיל את סוף המאמר ב"סוורנייה פרבדה") כ"להג אסי-מיליאטורי נושן".

"ובכן — אומר בנוגע לסיומו של המאמר ב"סוורנייה פראבדה" הא' ליבמן — על השאלה, לאיזה לאום הנך שייך? צריך הפועל להשיב: הנני סוציאלי-דמוקרטי".

הבונדאי שלנו רואה בכך את שיא החידוד. למעשה חושף הוא כליל את צפונותיו בחידודים כאלה ובזעקה על "טמיעה", המכוונים נגד הסיסמה הדמוקרטית-העיקבית והמרכסיסטית.

הקפיטליזם המתפתח מכיר שתי מגמות היסטוריות בשאלה הלאומית. האחת: התעוררות החיים הלאומיים והתנועות הלאומיות, מאבק נגד דיכוי לאומי כלשהו, כינון מדינות לאומיות. השנייה: התפתחות ותכיפות גדלה והולכת של כל מיני קשרים בין האומות, הריסת המחיצות הלאומיות, יצירת האחדות הבינלאומית של ההון, של החיים הכל-כליים בכלל, של המדיניות, המדע וכדומה.

שתי המגמות הן חוק עולמי של הקפיטליזם. הראשונה עדיפה בראשית התפתחותו, השנייה מאפיינת את הקפיטליזם הבשל והצועד לקראת שינויו לחברה סוציאליסטית. הפרוגרמה הלאומית של המרכז-סיסטים מתחשבת בשתי המגמות גם יחד, בהגינה, ראשית, על שוויון-זכויות האומות והשפות, על אי-התרת זכויות-יתר כלשהן מבחינה זו (וכן על זכות האומות להגדרה עצמית, ועל כך ידובר להלן במיוחד), ושנית, על עיקרון האינטרנציונליזם ועל מאבק בלתי-מתפשר נגד הדבקות הפרולטריון בנציונליזם הבורגני, ויהיה אפילו המעודן ביותר. נשאלת השאלה, במה, איפוא, מדובר אצל הבונדאי שלנו, כשהוא זועק עד לשמיים נגד ה"טמיעה"? הרי לא יכול היה לדבר כאן על מעשי כפייה לגבי אומות, על זכויות-יתר של אחת האומות, מכיוון שכאן איננה מתאימה בכלל המלה "טמיעה"; — מכיוון שכל המרכסיסטים, כל אחד לחוד וכשלמות רשמית אחידה, גינו בצורה בהירה וחד-משמעית את הכפייה הלאומית הקטנה ביותר, את הדיכוי, את אי-שוויון הזכויות; — ומכיוון, לבסוף, שגם במאמר של "סוורנייה פרבדה", עליו התנפל בחמת-זעם הבונדאי, בוטאה מחשבה כלל-מרכסיסטית זו בהחלטיות נמרצת.

לא. אין כאן מקום להתחמקויות. מר ליבמן גינה את ה"טמיעה" בלי לשוות לה משמעות לא של כפייה, לא של שוויון-זכויות, לא של זכויות-

יתר. הנשאר משהו ריאלי במושג "טמיעה", אם נוציא מכלל חשבון כל כפייה ואי-שוויון?

בהחלט כן. נותרת אותה המגמה העולמית-היסטורית של הקפיטליזם להריסת המחיצות הלאומיות, למחיקת ההבדלים הלאומיים, להטמעת האומות, הבאה, עם כל עשור, לידי גילוי אדיר יותר והמהווה את אחד המניעים הגדולים ביותר, ההופכים את הקפיטליזם לסוציאליזם.

מי שאינו מודה ואינו מגן על שוויון-הזכויות של האומות והשפות, אינו נאבק נגד כל דיכוי לאומי ואי-שוויון זכויות — אינו מרכסיסט ואפילו אינו דמוקרט. בכך אין כל ספק. אולם בה במידה אין ספק גם בכך, כי אותו כביכול-מרכסיסט, המגדף על ימין ועל שמאל את המרכסיסט של אומה אחרת בעבור "הטמעה", למעשה אינו אלא קרתן נציונליסטי פשוט. על סוג בלתי-מכובד זה של בני-אדם נמנים כל הבונדאים וכן (כפי שנראה להלן) הסוציאליסטים-הלאומיים האוקראיניים כגון האדונים ל. יורקביץ', דונצוב ושות'.

על מנת להבליט באופן קונקרטי את כל הריאקציוניות שבהשקפות הקרתנים הנציונליסטיים האלה, נביא נתונים משלושה סוגים.

נגד "הטמיעה" מצד המרכסיסטים הרוסיים האורתודוקסיים מרבים לצעוק יותר מכל הנציונליסטים היהודיים ברוסיה בכלל, וביניהם הבונדאים בפרט. והרי, כפי שמסתבר מהנתונים הנ"ל, מ-10.5 מיליון יהודים בעולם כולו חיה כמחצית בעולם המתורבת בתנאים של "הת-בוללות" גדולה ביותר, ואילו רק יהודי רוסיה וגליציה האומללים, החלכאים, נטולי-הזכויות והמדוכאים על-ידי הפורישקביצים (הרוסיים והפולניים), חיים בתנאים של "התבוללות" קטנה ביותר, של התבדלות גדולה ביותר עד כדי "תחום המושב", "נומרוס קלאוזוס" והמטעמים הפורישקביציים האחרים.

היהודים בעולם התרבותי אינם אומה, הם שהתבוללו במידה רבה ביותר — אומרים ק. קאוטסקי ואו. באואר. היהודים בגליציה וברוסיה אינם אומה, הם כאן, לצערנו, (ולא באשמתם-הם, אלא באשמת הפוריי-שקביצים), עדיין כת. כזאת היא דעתם הבלתי-מפוקפקת של אנשים, היודעים ללא ספק את תולדות היהדות והלוקחים בחשבון את העובדות שהובאו לעיל.

על מה מעידות עובדות אלו? על כך, שנגד ה"טמיעה" יכולים לצווח רק הקרתנים היהודיים הריאקציוניים, המבקשים להחזיר את גלגל ההיסטוריה אחורנית ולאצח להתקדם לא מסדרי רוסיה וגליציה אל סדרי פריס וניו-יורק, אלא בכיוון הפוך.

נגד הטמיעה מעולם לא הרימו קולם אותם טובי האדם ביהדות

שנתפרסמו בהיסטוריה העולמית, שנתנו לעולם את המנהיגים המתקדמים של הדמוקרטיה והסוציאליזם. נגד הטמיעה צווחים רק אלה, המשקיפים בהערצה על ה"אחור" היהודי.

באילו ממדים מתחולל בכלל תהליך ההתבוללות של האומות, בתנאים הנוכחיים של הקפיטליזם המתקדם, — על־כך אפשר לקבל מושג בקירוב על־פי נתוני ההגירה לארצות־הברית של אמריקה הצפונית. אירופה שילחה לשם ב־10 השנים 1891—1900 — 3.7 מיליון איש, וב־9 השנים 1901—1909 — 7.2 מיליון איש. במיפקד 1900 נמנו בארצות־הברית למעלה מ־10 מיליון זרים. מדינת ניו־יורק, שמנתה במיפקד זה 78 אלף אוסטרים, 136 אלף אנגלים, 20 אלף צרפתים, 480 אלף גרמנים, 37 אלף הונגרים, 425 אלף אירים, 182 אלף איטלקים, 70 אלף פולנים, 166 אלף מרוסיה (בחלקם המכריע — יהודים), 43 אלף שבדים וכו' — משולה לטחנה, הטוחנת עד דק את ההבדלים הלאומיים. ומה שמתחולל בממדים גדולים, בינלאומיים, בניו־יורק, מתחולל גם בכל כרך ובכל פרור חרושת.

מי שלא שקע במשפטים־קדומים לאומניים איננו יכול שלא לראות בתהליך זה של הטמעת עמים על־ידי הקפיטליזם קידמה היסטורית כבירה, חיסול ההתאבנות הלאומית של כל מיני פינות נידחות, בפרט בארצות מפגרות כגון רוסיה.

טלו, למשל, את רוסיה ואת יחס הווליקורוסים לאוקראינים. כמובן, כל דמוקרט, שלא לדבר על מרכסיסט, ייאבק נמרצות בהשפלה ללא־תקדים של האוקראינים וידרוש שוויון־זכויות מלא בשבילם. אך תהיה זאת בגידה ישירה בסוציאליזם ומדיניות טפשית — אפילו מבחינת "המשימות הלאומיות" הבורגניות של האוקראינים — להחליש את הקשר והברית של הפרולטריון האוקראיני והווליקורוסי, הקיימים עתה בגבולות המדינה האחת.

האדון ל. יורקביץ', המכנה את עצמו כמו־כן "מרכסיסט" (מרכס המסכן!), נותן דוגמה של מדיניות אווילית זו. בשנת 1906 — כותב הא. יורקביץ' — טענו סוקולובסקי (באסוק) ולוקאשביץ' (טוצ'אפסקי), שהפרולטריון האוקראיני הפך לרוסי כליל ואין הוא זקוק יותר לארגון מיוחד. בלי לנסות להביא ולו עובדה אחת למהותה של השאלה, מתנפל הא' יורקביץ' בשל כך על השניים בצווחה היסטורית — ממש ברוח של הנציונליזם הירוד, המטומטם והריאקציוני ביותר — שזוהי, כלומר, "פסיביות לאומית", "התכחשות לאומית", שאנשים אלה "פילגו (!!)" את המרכסיסטים האוקראיניים" וכדומה. אצלנו עתה, למרות "עליית התודעה הלאומית האוקראינית בקרב הפועלים", מיעוט הפועלים הוא בעל "תו־

דעה לאומית", ואילו הרוב "נתון עדיין — טוען הא' יורקביץ' — להש-
פעתה של התרבות הרוסית". ותפקידנו הוא — קורא הקרתן הנציונ-
ליסטי — "לא להיגרר אחרי ההמונים, אלא להוליכם אחרינו, להסביר
להם את המשימות הלאומיות" ("דזווין", מס' 89).

שיקולו זה של הא' יורקביץ' הינו כל-כולו בורגני-נציונליסטי.
אולם אפילו מנקודת-ראותם של הנציונליסטים הבורגניים, אלה הרוצים
שוויון-זכויות מלא ואוטונומיה של אוקראינה ואלה הרוצים מדינה אוק-
ראינית עצמאית, שיקול זה אינו עומד בפני ביקורת. המתנגד לשאיפות-
החירות של האוקראינים הינו מעמד בעלי-האחוזות הווליקורוסיים והפז-
לניים, ואחריהם הבורגנות של אותן שתי האומות. מהו הכוח החברתי
המסוגל להדוף את המעמדות האלה? העשור הראשון של המאה ה-20
נתן תשובה עובדתית: הכוח הזה הוא מעמד הפועלים בלבד, המוליך
אחריו את האיכרות הדמוקרטית. בשואפו להפריד ועל-ידי כך להחליש
את הכוח הדמוקרטי האמיתי, שעם נצחונו תהיה בלתי-אפשרית כפייה
לאומית, בוגד הא' יורקביץ' באינטרסים לא רק של הדמוקרטיה בכלל,
אלא גם של מולדתו אוקראינה. עם פעילותם האחידה של הפרולטרנים
הווליקורוסיים והאוקראיניים אפשרית אוקראינה חופשית, בלעדי אחדות
כזאת אין אף לדבר עליה.

אולם המרכסיסטים אינם מסתפקים בנקודת-ראות לאומית-בורגנית.
מזה כמה עשורים הסתמן בבהירות תהליך ההתפתחות הכלכלית
המזורזת יותר של הדרום, כלומר של אוקראינה, המושכת עשרות
ומאות אלפי איכרים ופועלים מווליקורוסיה (מרוסיה הגדולה) אל החוות
הקפיטליסטיות, אל המכרות והערים. עובדת "הטמיצה" — בתחום
זה — של הפרולטריון הווליקורוסי והאוקראיני איננה מוטלת בספק.
ועובדה זאת היא פרוגרסיבית בהחלט. הקפיטליזם מעמיד במקום האיכר
הווליקורוסי והאוקראיני הנבער, הנחשל, הצמוד לקרקע והפראי את
הפרולטרי קל-התנועה, אשר תנאי-חיוו הורסים את הצרות הלאומית
המיוחדת הן הווליקורוסית והן האוקראינית. נניח, כי בין ווליקורוסיה
ואוקראינה יימתח ברבות הימים קו-גבול ממלכתי — הרי גם במקרה
זה הפרוגרסיביות ההיסטורית של "טמיצה" הפועלים הווליקורוסיים
והאוקראיניים אינה מוטלת בספק, כשם שפרוגרסיבית היא "טחינת"
האומות באמריקה. ככל שווליקורוסיה ואוקראינה תהיינה חופשיות יותר,
כן רחבה ומזורזת יותר תהיה התפתחותו של הקפיטליזם, אשר אז ימשוך
בכוח רב עוד יותר את פועלי כל האומות מכל אזורי המדינה והמוני
פועלים מכל הארצות השכנות (אם תהיה רוסיה למדינה שכנה לאוק-
ראינה). לערים, למכרות ולמפעלי-החרושת.

הא' ל. יורקביץ' נוהג כבורגני אמיתי, ולא עוד אלא כבורגני צר-ראות, צר-מוח וקה-חושים, כלומר כקרתן, כאשר דוחה הוא הצידה את האינטרסים של המגע, ההתמזגות, ההתבוללות של הפרול-טריון מקרב שני העמים למען הצלחתה הרגעית של המשימה הלאומית אוקראינית. המשימה הלאומית — תחילה, הפרולטרית — לאחר מכן, אומרים הנציונליסטים הבורגניים, ואחריהם האדונים יורקביץ', דונצוב ובדומה להם מרכסיסטים-לא-יוצלחים. ואילו אנו אומרים: קודם כל המשימה הפרולטרית, מכיוון שהיא מבטיחה לא רק את האינטרסים היסודיים המתמידים של העמל ואת האינטרסים של האנושות, אלא גם את האינטרסים של הדמוקרטיה, ובלעדי הדמוקרטיה לא תתואר הן אוקראינה אוטונומית, והן עצמאית.

לבסוף, בשיקולו השופע באופן בלתי-רגיל פנינים נציונליסטיות של האדון יורקביץ' יש לציין עוד את העניין הבא. מיעוט הפועלים האוקראיניים הם בעלי תודעה לאומית, אומר הוא, ואילו "הרוב נתון עדין להשפעת התרבות הרוסית".

כשהמדובר הוא בפרולטריון, הרי הצגה זו של התרבות האוקראינית כשלמות לעומת התרבות הווליקורוסית, אף היא כשלמות, איננה אלא בגידה חסרת-בושה בענייני הפרולטריון לטובת הנציונליזם הבורגני. בכל אומה בתימינו יש שתי אומות — נגיד אנו לכל הסוציאליסטים-הלאומיים. קיימות שתי תרבויות לאומיות בכל תרבות לאומית. קיימת התרבות הווליקורוסית של הפורישקביצים, הגוצ'קובים והסט-רובים, — אולם ישנה גם תרבות ווליקורוסית, אשר אופיינים לה השמות של צ'רנישבסקי ופליכאנוב. שתי תרבויות כאלו קיימות גם באוקראינה, וכן בגרמניה, צרפת, אנגליה, אצל היהודים וכו'. אם מרבית פועלי אוקראינה נתונים להשפעת התרבות הווליקורוסית, הרי יודעים אנו אל-ינכון, כי בד-בבד עם רעיונות התרבות של הכמורה הבורגנית הווליקורוסית פועלים כאן רעיונות של הדמוקרטיה ושל הסוציאלי-דמוקרטיה הווליקורוסית. בהיאבקו נגד ה"תרבות" מהסוג הראשון, יב-ליט המרכסיסט האוקראיני את התרבות השנייה ויגיד לפועלים בני-עמו: "ההכרח הוא בכל הכוחות לתפוש, לנצל, לבצר כל אפשרות של מגע עם הפועל בעל-ההכרה הווליקורוסי, עם ספרותו, עם חוג רעיו-נותיו; זאת תובעים האינטרסים היסודיים של תנועת הפועלים הן האוקראינית והן הווליקורוסית".

אם המרכסיסט האוקראיני יתיר לעצמו להיגרר אחר השנאה המוצדקת והטבעית בהחלט למדכאים-הווליקורוסים עד כדי כך, שיעביר ולו קורטוב משנאה זו, ולו אפילו זרות בלבד, על התרבות הפרולטרית ועל העניין

הפרולטרני של הפועלים הווליקורוסיים, הרי על-ידי כך יידרדר מרכסיסט זה לביצת הנציונליזם הבורגני. וכך ממש יידרדר המרכסיסט הווליקורוסי לביצת הנציונליזם לא רק של הבורגנות, אלא אף של המאה-השחורה, אם ישכח, ולו לרגע, את הדרישה של שוויון-זכויות מלא לאוקראינים או את זכותם לכינון מדינה עצמאית.

הפועלים הווליקורוסיים והאוקראינים חייבים יחד, כל עוד הם חיים במדינה אחת, להגן, תוך אחדות והתמזגות ארגונית הדוקה ביותר, על התרבות המשותפת או האינטרנציונלית של התנועה הפרולטרנית, בהתייחסם בסובלנות מוחלטת לשאלת לשון ההסברה ולהתחשבות בפרטים המקומיים גרידא או הלאומיים גרידא בהסברה זו. זוהי תביעתו המוחלטת של המרכסיזם. כל הטפה להפריד בין פועלי האומות השונות, כל ההתקפות על "הטמיעה" המרכסיסטית, כל הצעה בשאלות הנוגעות לפרולטריון — של תרבות לאומית אחת כשלמות לעומת תרבות לאומית שנייה השלמה — כביכול וכדו' — אינן אלא נציונליזם בורגני, אשר חובה להיאבק נגדו ללא-רחם.

4. „האוטונומיה התרבותית-לאומית“

לשאלת הסיסמה של „התרבות הלאומית“ נודעת משמעות עצומה בשביל המרכסיסטים לא רק משום שהיא קובעת את התוכן הרעיוני של כל הסברתנו ותעמולתנו בשאלה הלאומית להבדיל מהתעמולה הבורגנית — אלא גם משום כך, שפרוגרמה שלמה של האוטונומיה התרבותית-לאומית המפורסמת בנוייה על סיסמה זו.

עוונה היסודי והעקרוני של פרוגרמה זו הוא בשאיפתה לגלם בחיים את הנציונליזם המושלם, המעודן ביותר והמוחלט ביותר. מהותה של הפרוגרמה: כל אזרח יגדיר עצמו כבן אומה זו או אחרת וכל אומה מהווה שלמות משפטית, עם זכות להטיל מסים על בני-האומה, עם פרלמנטים לאומיים (סיימים) ועם „מזכירי-מדינה“ (שרים) לאומיים.

רעיון זה, במימושו לגבי השאלה הלאומית, דומה לרעיונו של פרודון במימושו לגבי הקפיטליזם. לא למגר את הקפיטליזם ואת בסיסו — הייצור הסחורתי, אלא לטהר את הבסיס הזה ממעילות, מגידולי-פרא וכדומה; לא לחסל את החליפין ואת ערך-החליפין, אלא, להיפך, לעצבו עיצוב „חוקי“, לעשותו כללי, מוחלט, „צודק“, נטול-תנודות, משברים ומעילות — זהו רעיונו של פרודון.

כשם שפרודון הוא זעיר-בורגני, כשם שהתיאוריה שלו מעלה לדרגת אבסולוט ומציגה כאחד מפלאי הבריאה את החליפין ואת הייצור הסחורתי,

כן זעיר-בורגניות הן התיאוריה והפרוגרמה של "האוטונומיה התרבותית-לאומית", המעלות לדרגת אבסולוט, המציגות כאחד מפלאי הבריאה את הנציונליזם הבורגני, המטהרות אותו מכל כפייה ועיוות-דין וכו'.

אין השלמה בין המרכסיוזם לנציונליזם, ויהא הוא "הצודק", "הטהור", המעודן והמתורבת ביותר. המרכסיוזם מעלה במקומו של כל נציונליזם את האינטרנציונליזם, את התמזגות כל האומות באחדות עליונה, הגדלה לנגד עינינו עם כל קילומטר של מסילת-ברזל, עם כל טרוסט בינלאומי, עם כל איגוד פועלי (שהנו בינלאומי לפי פעילותו הכלכלית ולאחר-מכן גם לפי רעיונותיו ושאיפותיו).

עקרון הלאומיות הוא בלתי-נמנע היסטורית בחברה בורגנית, ובהתחשבו בחברה זאת, מכיר המרכסיוזם במלוא-המידה בחוקיות ההיסטורית של התנועות הלאומיות. אולם, כדי שהכרה זו לא תיהפך לסניגוריה על הנציונליזם, הכרחי שהיא תהיה מוגבלת, באופן קפדני ביותר, רק למתקדם שבתנועות אלו, — כדי שהכרה זו לא תוליך לעירפולה של התודעה הפרולטרית על-ידי אידאולוגיה בורגנית.

פרוגרסיביים הם התעוררות ההמונים מן התרדמה הפיאודלית, מאבקם נגד כל דיכוי לאומי, למען ריבונות העם, למען ריבונותה של האומה. מכאן חובתו המוחלטת של המרכסיוזם להגן על הדמוקרטיזם ההחלטי ביותר והעקבי ביותר, בכל תחומי השאלה הלאומית. זוהי, בעיקר, משימה שלילית. אך אין הפרולטריון יכול להרחיק לכת ממנה בתמיכתו בנציונליזם, שכן להלן מתחילה הפעילות ה"פוזיטיבית" (החיובית) של הבורגנות, השואפת לביצור הנציונליזם.

לפרוק כל עול פיאודלי, כל דיכוי לאומי, כל מיני זכויות-יתר של אחת האומות או אחת השפות — זוהי חובתו המוחלטת של הפרולטריון ככוח דמוקרטי, זהו האינטרס המוחלט של המאבק המעמדי הפרולטרני, שההתכתשות הלאומית מאפילה עליו ובולמת אותו. אולם לסייע לנציונליזם הבורגני מעבר לתחומים אלה, המוגבלים באורח קפדני, המוצבים במסגרת היסטורית קבועה — משמע לבגוד בפרולטריון ולהתייזב לצידה של הבורגנות. כאן קו-התחום, אשר לעתים קרובות הנהו דק ביותר ואשר אותו שוכחים כליל הסוציאליסטים-הלאומיים הבונדאיים והאוקראיניים.

מאבק נגד כל דיכוי לאומי שהוא — בהחלט כן. מאבק בעד כל התפתחות לאומית, בעד "תרבות לאומית" בכלל — בהחלט לא. ההתפתחות הכלכלית של החברה הקפיטליסטית מראה לנו בעולם כולו דוגמות של תנועות לאומיות שלא התפתחו די-צורכן, דוגמות של עיצוב אומות גדולות משורה של אומות קטנות או לרעתן של אומות קטנות מסויימות, דוגמות של טמיעת אומות. עקרון הנציונליזם הבורגני הוא פיתוח הלאום בכלל,

מכאן ייחודו של הנציונליזם הבורגני, מכאן התכתשות לאומית נטולת-המוצא. ואילו הפרולטריון לא זו בלבד שאיננו נוטל על עצמו להגן על התפתחותה הלאומית של כל אומה, אלא להיפך, הוא מזהיר את ההמונים מפני אשליות כאלו, מגן על החופש המלא של המחזור הקפיטליסטי, מקדם בברכה כל התבוללות אומות, מלבד זו הכפויה או הנשענת על זכויות-יתר.

יצוב הנציונליזם בתחום מסויים, המוגבל "לפי הצדק", "עיצוב חוקי" של הנציונליזם, הצבת מחיצות איתנות ויציבות בין האומות, באמצעות מוסד ממלכתי מיוחד — זהו הבסיס הרעיוני והתוכן של האוטונומיה התרבותית-לאומית. רעיון זה הגו עד תוך-תוכו בורגני ועד תוך-תוכו כוזב. הפרולטריון איננו יכול לתמוך בשום יצוב של נציונליזם — להיפך, הוא תומך בכל מה שמסייע למחיקת ההבדלים הלאומיים, לנפילת המחיצות הלאומיות, בכל מה שמהדק במידה גדלה והולכת את הקשרים בין האומות, בכל מה שמוליך להתמזגות האומות. לנהוג אחרת — משמע להתייצב לימין הקרתנות הלאומנית הריאקציונית.

כאשר הצעת האוטונומיה התרבותית-לאומית נדונה על-ידי הס"ד האוסטריים בכינוסם בברין (בשנת 1899), לא הושם כמעט לב להערכתה התיאורטית של הצעה זו. אולם מאלף הוא לציין, שהועלו שני נימוקים כאלה נגד הפרוגרמה הזאת: (1) היא תוליך לחיזוק הקלריקליזם; (2) "תוצאתה תהיה הנצחת השוביניזם, החדרתו לכל קהילה קטנה, לכל קבוצה קטנה".*

אין כל ספק, כי "התרבות הלאומית" במשמעותה הרגילה של המלה, כלומר, בתי-הספר וכו', נתונה כיום להשפעתם המכרעת של הקל-ריקלים והשובינסטים הבורגניים בכל ארצות תבל. כאשר הבונדאים אומרים, בהגינם על האוטונומיה "התרבותית-לאומית", שעיצובה החוקי של האומה יטהר את המאבק המעמדי בתוכה מכל מיני שיקולים צד-דיים, הרי זוהי סופיסטיקה גלויה ומגוחכת. מאבק מעמדי רציני בכל חברה קפיטליסטית מתנהל, קודם-כל, בתחום הכלכלי והמדיני. להוציא מכאן את שטח בתי-הספר, זוהי ראשית-כל, אוטופיה אווילית, שכן לא ייתכן לנתק את בתי-הספר (כמו את "התרבות הלאומית" בכללה) מהכלכלה והמדיניות, ושנית, דווקא החיים הכלכליים והמדיניים של ארץ קפיטליסטית מאלצים על כל צעד ושעל להרוס את המחיצות ואת המשפטים הקדומים הלאומיים האוויליים והמיושנים. והרי הפרדת

* עמ' 92 של הפרוטוקולים הרשמיים בכינוס ברין בשפה הגרמנית. קיים תרגום רוסי בהוצאת המפלגה הנציונליסטית היהודית — מפ"ס.

ענייני בית-הספר ועניינים דומים עשויה דווקא לשמר, להחריף ולהגביר את הקלריקליזם "הטהור" ואת השוביניזם הבורגני "הטהור".
בחברות-מניות יושבים בצוותא ומתמזגים כליל בעלי-הון בני אומות שונות. בבית-חרושת עובדים בצוותא פועלים בני אומות שונות. לרגל כל שאלה מדינית רצינית ועמוקה באמת חל הגיבוש הקבוצתי לפי המעמדות ולא לפי האומות. "להוציא מסמכות המדינה" את עניין בתי-הספר ועניינים דומים ולמסור אותם לאומות — פירוש הדבר דווקא נסיון להפריד מן הכלכלה הממזגת אומות את השטח, אם אפשר לומר כך, האידיאולוגי ביותר של החיים החברתיים, שם קל ביותר לטפח את התרבות הלאומית "הטהורה", קל ביותר הטיפוח הלאומי של הקלריקליזם והשוביניזם.

תוכנית האוטונומיה "האכסטריטוריאלית" (ללא תלות באדמה, בטרייטוריה שעליה חיה אומה זו או אחרת) או האוטונומיה "התרבותית-הלאומית" פירושה בהגשמתה המעשית אחד הוא: חלוקת ענייני בית-הספר לפי הלאומיים, כלומר, החדרת קוריות לאומיות בשטח החינוך. מספיק, שנתאר לעצמנו בכל הבהירות את המהות האמיתית של התוכנית הבונדאית המפורסמת, כדי להבין את כל הריאקציוניות שלה אפילו מנקודת-ראות הדמוקרטיה, שלא לדבר כבר על נקודת-הראות של המאבק המעמדי של הפרולטריון למען הסוציאליזם.

דוגמה אחת והצעה אחת "להלאמת" ענייני החינוך תוכחנה בעליל במה מהות הדבר. בארצות-הברית של אמריקה הצפונית קיימת בכל שטחי החיים עד היום חלוקת המדינות לצפוניות ודרומיות; הראשונות — בעלות מסורת חזקה ביותר של חירות ומאבק נגד בעלי-העבדים, האחרות — בעלות מסורת חזקה ביותר של עבדות, עם שרידים של רדיפת הכושים, המדוכאים מבחינה כלכלית והמושפלים מבחינה תרבותית (44% בורים בין הכושים לעומת 6% בין הלבנים) וכו'. והנה, במדינות הצפון לומדים הכושים יחד עם הלבנים בבתי-ספר אחידים. בדרום קיימים בתי-ספר מיוחדים — "לאומיים" או גזעניים, אם תרצו בכך. — בשביל הכושים. נדמה, כי זוהי הדוגמה היחידה של "הלאמת" בתי-הספר למעשה.

במזרח אירופה קיימת ארץ, בה אפשריות עד היום פרשות כפרשת בייליס, בה גידונו היהודים על-ידי הפורישקביצים למצב גרוע ממצב הכושים. בארץ הזאת הופיעה לא-מכבר במיניסטרוני הצעה להלאמת בית-הספר היהודי. לאושרנו, ספק הוא אם אוטופיה ריאקציונית זו תתגשם, כמו גם האוטופיה של הזעיר-בורגנים האוסטריים, שנתיאשו מהגשמת הדמוקרטיה העקבית, מהפסקת ההתכתשות הלאומית והמציאו

נרתיקים לאומות בשטח החינוך, על מנת שלא תתכשנה יותר בשל חלוקת בתי-הספר... אלא "תעוצבנה חוקית" להתכתשות נצחית של "תרבות לאומית" אחת נגד השנייה.

באוסטריה נשארה האוטונומיה התרבותית-לאומית במידה ניכרת אמצאה ספרותית, אליה לא התיחסו ברצינות אפילו הס"ד האוסטריים עצמם. לעומת זאת ברוסיה כללונה בפרוגרמה שלהן כל המפלגות הבור-גניות של היהדות וכמה אלמנטים קרתניים ואופורטוניסטיים של אומות שונות — למשל, הבונדאים, החסלנים בקווקז, ועידת המפלגות הרוסיות הלאומיות מן הכיוון העמוני-שמאלי. (ועידה זאת — נציין במאמר מוסגר — התקיימה בשנת 1907 והחלטתה נתקבלה בהימנעות הס"רים הרוסיים והסוציאל-פטריוטים הפולניים, פפ"ס (מס"פ). ההימנעות — ביטוי אופ-ייני להפליא ליחס הס"רים ואנשי הפפ"ס לשאלה עקרונית חשובה ביותר בתחום הפרוגרמה הלאומית!).

באוסטריה דווקא אוטו באואר, התיאורטיקאי העיקרי של "האוטו-נומיה" התרבותית-לאומית, הקדיש פרק מיוחד בספרו להוכחת אי-האפשרות להעלות פרוגרמה זו בשביל היהודים. ברוסיה, דווקא בקרב היהדות, קיבלו כל המפלגות הבורגניות — וגרורם ה"בונד" — את הפרוגרמה הזאת*. מה פירוש הדבר? פירוש הדבר, שההיסטוריה חשפה על-ידי הפרקטיקה הפוליטית של מדינה שנייה את האווילות שבאמצאת באואר, כפי שהברנשטיינאנים הרוסיים (סטרובה, טוגאן-באראנובסקי, ברדיאייב ושות') חשפו על-ידי גלגולם המזורז מן המרפסזים אל הליברליזם את התוכן האידיאי האמיתי של הברנשטיינאדה הגרמנית. הן הסוציאל-דמוקרטים האוסטריים והן הרוסיים לא כללו את

* כי הבונדאים מכחישים בלהיטות בלתי-רגילה את העובדה של קבלת האוטר-נומיה התרבותית-לאומית על-ידי כל המפלגות הבורגניות של היהדות — הרי זה מובן. עובדה זו חושפת באופן גלוי ביותר את תפקידו האמיתי של הבונד. משניסה אחד הבונדאים, האדון מאנין, בעתון "לוץ" ("קרן אור") לחזור על הכחשתו, הוקיעו כליל נ. סקופ ("פרוסושצ'ניה" מס' 3). אולם כאשר האדון ל. יורקביץ' ב"דזוויין" מצטט מתוך כתבי-העת "פרוסושצ'ניה" את משפטו של נ. סקופ: "הבונדאים — יחד עם כל המפלגות והקבוצות הבורגניות היהודיות — מגינים זה מכבר על האוטונומיה התרבותית-לאומית", ומסלף ציטטה זו, בסלקו ממנה את המלה "בונדאים" ובהחליפו את המלים "האוטונומיה התרבותית-לאומית" במלים "הזכויות הלאומיות", לא נותר לנו אלא לנוד בראשנו! האדון ל. יורקביץ' אינו רק נציונליסט, אינו רק בור ועם-הארץ עד לתדהמה בהיסטוריה של הס"ד והפרוגר-רמה שלה, אלא גם זייפן גלוי של ציטטות, למען תועלתו של הבונד. רע ומר, אם כן, מצב העסקים של הבונד והאדונים היורקביצ'ים!

האוטונומיה «התרבותית-לאומית» בפרוגרמה שלהם. אולם המפלגות הבורגניות של היהדות בארץ הנחשלת ביותר ושורת קבוצות קרתניות סוציאליסטיות כביכול — קיבלוה, על מנת להחדיר בצורה מעודנת את רעיונות הנציונליזם הבורגני לתוך שורות הפועלים. עובדה זו מדברת בעד עצמה.

★

כיוון שכבר נאלצנו לנגוע בפרוגרמה האוסטרית על השאלה הלאומית, לא ייתכן שלא להשיב על כנה את האמת המסולפת לעתים קרובות על-ידי הבונדאים. בוועידת ברין הוצגה פרוגרמה טהורה של «אוטונומיה תרבותית-לאומית». זוהי הפרוגרמה של הס"ד הסלאבית-הדרומית, אשר סעיף 2 שלה אומר: «כל עם החי באוסטריה, ללא קשר עם הטריטוריה המאוכלסת על-ידי בני עם זה, מהווה קבוצה אוטונומית, המנהלת בעצמאות גמורה את כל ענייניה הלאומיים — הלשוניים והתרבותיים». על הפרוגרמה הזאת הגן לא רק קריסטאן, אלא גם אלנבוגן רבי-ההשפעה. אולם היא הורדה מהפרק, לא נמצא אף קול אחד בעדה. נתקבלה פרוגרמה טריטוריאלי, כלומר, כזאת שאיננה יוצרת קבוצות לאומיות כלשהן «ללא קשר עם טריטוריה, המאוכלסת על-ידי בני האומה».

בפרוגרמה שנתקבלה אומר סעיף 3: «כל המחוזות בעלי ממשל עצמי של אומה אחת מהווים ביחד ברית לאומית אחידה, המכריעה בענייניה הלאומיים מתוך אוטונומיה מלאה». ברור, שגם פרוגרמה פשרנית זו איננה נכונה. נסביר זאת בדוגמה. קהילת המתישבים הגרמניים בפלך סאראטוב, יחד עם פרבר הפועלים הגרמניים בריגה או לודז' ועם הישוב הגרמני במבואות פטרבורג וכו', מהווים «ברית לאומית-אחידה» של הגרמנים ברוסיה. ברור כי לדרוש דבר כזה, לייצב ברית כזאת, אין הס"ד יכולים, אם כי אין הם שוללים, כמובן, בשום פנים את חירותן של כל מיני בריתות, ובכלל זה ברית של קהילות כלשהן של כל לאום במדינה הנתונה. אולם לבדל, על-פי חוק ממלכתי, את הגרמנים וכדו' ממקומות שונים וממעמדות שונים ברוסיה לברית אחידה גרמנית-לאומית — בזאת יכולים לעסוק כמרים, בורגנים, קרתנים, כל אחד ואחד, אך לא הסוציאל-דמוקראטים.

5. שוויון-זכויות של האומות וזכויות המיעוט הלאומי

התכסיס המקובל ביותר על האופורטוניסטים הרוסיים בדיון על השאלה הלאומית הוא ההסתמכות על דוגמת אוסטריה. במאמר ב«סוור-נייה פרבדה», עליו התנפלו בשצף-קצף האופורטוניסטים (האדון סמקובסקי

ב"נובייה רבוצ'ייה גזיטה" — "העתון הפועלי החדש", האדון ליבמן
ב"צייט" — "הזמן", טוען אני, שקיים פתרון אחד בלבד לשאלה הלאומית,
במידה שייתכן בכלל דבר כזה בעולם הקפיטליסטי, והפתרון הוא —
דמוקרטיזם עקבי. לשם הוכחה הסתמכתי, בין היתר, על שווייצריה.
הסתמכות זאת לא נשאה חן בעיני שני האופורטוניסטים הנ"ל,
המנסים להפריכה או להפחית את ערכה. קאוטסקי, רואים אתם, אמר,
כי שווייצריה היא בבחינת יוצא מהכלל; בשווייצריה קיימת, כלומר,
דצנטרליזציה מיוחדת במינה, היסטוריה מיוחדת, תנאים גיאוגרפיים
מיוחדים, חלוקת האוכלוסיה רבת-הלשונות היא מקורית ביותר וכו' וכד'.
כל זה איננו אלא נסיון להתחמק ממהות הוויכוח. נכון, שווייצריה
היא יוצאת מהכלל מבחינה זו שאיננה מדינה לאומית אחידה. אולם
"יוצא מן הכלל" כזה (או נחשלות — מוסיף קאוטסקי) מהוות גם
אוסטריה ורוסיה. כמובן, שתנאים מיוחדים, מקוריים, היסטוריים, תנאי
ההווי בשווייצריה הבטיחו דמוקראטיזם גדול יותר, מאשר במרבית
הארצות השכנות האירופיות.

אולם מה זה נוגע לענייננו, כשהמדובר הוא במופת אשר יש להע-
תיקו? הארצות, שבהן עוצב מוסד זה או אחר על יסודות דמוקראטיים
עקביים, הנן בעולם כולו בבחינת יוצא מן הכלל בתנאים של ימינו. אך
האם יש בכך כדי להפריע לנו להגן בפרוגרמה שלנו על דמוקרטיזם
עקבי בכל המוסדות?

יחודה של שווייצריה — הם ההיסטוריה שלה, תנאיה הגיאוגרפיים
והאחרים. יחודה של רוסיה — היא עוצמת הפרולטריון, שכמוה לא
נודעה עד כה בתקופת המהפכות הבורגניות, והנחשלות הכללית האיומה
של הארץ, המולידה אובייקטיבית את ההכרח של תנועה קדימה נמרצת
ומזורזת במיוחד, תוך כדי סכנה של מיגרעות ותבוסות שונות.
אנו מעבדים את הפרוגרמה הלאומית מנקודת-ראותו של הפרול-
טריון; מאימתו, איפוא, ממליצים ליטול דוגמת גרועות במקום טובות?
האם, בכל אופן, לא תישאר מעל לכל ספק ומעל לזויכוח העובדה,
כי השלום הלאומי בקפיטליזם הוגשם (במידה שהוא בכלל ברהגשמה)
אך ורק בארצות הדמוקרטיזם העקבי?

ואם זהו דבר שאינו מוטל בספק, הרי ההסתמכויות העקשניות של
האופורטוניסטים על אוסטריה במקום שווייצריה הן תכסיס קאדטי טהור,
מכיוון שהקאדטים מעתיקים תמיד את החוקות האירופיות הגרועות ולא
את החוקות הטובות יותר.

בשווייצריה קיימות שלוש שפות-המדינה, אולם בעת משאל-עם מד-
פיסים את הצעות-החוק בחמש שפות, כלומר, מלבד שלוש השפות

הרשמיות עוד בשני ניבים „רומאניים“. בשני ניבים אלה מדברים בשווייצריה, על-פי מיפקד האוכלוסיה משנת 1900, 38.651 תושבים מתוך 3,315,443, כלומר קצת יותר מאחוז אחד. ולקצינים ולתת-קצינים בצבא „ניתנת החירות הרחבה ביותר לפנות לחיילים בשפתם שלהם“. בקאנ-טונים ואליס וגראובינדן (בכל אחד קצת יותר מ-100 אלף תושבים) נהנים שני הניבים משווין-זכויות מלא.

נשאלת השאלה, האם עלינו להטיף ולהגן על נסיון חי זה של ארץ מתקדמת, או להעתיק מהאוסטרים אמצאות מסוג „האוטונומיה האכסט-ריטוריאלית“, שלא נבחנו עדיין בשום מקום בעולם (ולא נתקבלו עדיין על-ידי האוסטרים עצמם)?

התעמולה לאמצאה זו הנה הטפה להפרדת בתי-הספר על-פי הלאו-מים, כלומר, הטפה מזיקה ממש. והרי נסיונה של שווייצריה מוכיח שלמעשה אפשרית והוגשמה הבטחת שלום לאומי יציב ביותר (יחסית) בתנאים של דמוקרטיזם עקבי (שוב יחסית) של המדינה כולה. בשווייצריה — אומרים אנשים, שלמדו את הבעיה — אין שאלה לאומית במובנה המזרח-אירופי. אפילו המלה הזאת (השאלה הלאומית) איננה ידועה כאן... שווייצריה השאירה את מלחמת הלאומים הרחק מאחוריה בשנים 1797—1803*.

פירוש הדבר, שתקופת המהפכה הצרפתית הגדולה, שנתנה בצורה הדמוקרטית ביותר את הפתרון לבעיות המעבר מהפיאודליזם לקפיט-ליזם, שעמדו אז על סדר היום, ידעה דרך אגב „לפתור“, בין היתר, גם את השאלה הלאומית.

וינסוֹנָא עתה ה"ה סמקובסקי, ליבמן ויתר האופורטוניסטים לטעון, שפתרון „שווייצרי-מיוחד“ זה אינו מתאים למחוז כלשהו או אפילו לחלק של מחוז ברוסיה, בו על 200 אלף תושבים בלבד קיימים שני ניבים של 40 אלף אזרחים, המבקשים ליהנות באזורם משווין-זכויות מלא ביחס לשפה!

התעמולה לשווין-זכויות מלא של האומות והשפות מבדלת בכל אומה ואומה רק את היסודות הדמוקרטיים העקביים בלבד (כלומר את הפרולטרים בלבד) ומאחדת אותם לא לפי הלאום, אלא לפי השאיפה לשיפורים מעמיקים ורציניים של המשטר הכללי במדינה. התעמולה ל„אוטונומיה תרבותית-לאומית“, לעומת זאת, למרות משאלותיהן הטובור של קבוצות ואנשים בודדים, מפרידה את האומות ומקרבת למעשה את

* אד. בלוכר — „הלאומים בשווייצריה“, ברלין, 1910.

פועלי האומה האחת עם הבורגנות שלה (קבלת "האוטונומיה התרבותית-לאומית" הזאת על-ידי כל המפלגות הבורגניות של היהדות). בקשר בל-יינתק עם העקרון של שוויון-זכויות מלא עומדת הבטחת הזכויות של המיעוט הלאומי. במאמרי ב"סוורנייה פרבדה" בא עקרון זה על ביטויו כמעט באותה מידה כמו בהחלטה המאוחרת יותר, הרשמית והמדוייקת יותר, של כינוס המרכזיסטים. החלטה זו דורשת "להכליל בחוקה חוק יסודי, המכריז, כי זכויות-יתר כלשהן של אחת האומות והפרות כל שהן של זכויות המיעוט הלאומי הן בטלות ומבוטלות".

הא' ליבמן מנסה ללעוג לניסוח זה ושואל: "מניין זה ידוע, מה הן זכויותיו של מיעוט לאומי?" האם נימנית על זכויות אלו, נגיד, הזכות "לתוכנית-לימודים משלו" בבתי-הספר הלאומיים? מה גדול צריך להיות המיעוט הלאומי, כדי שתהיה לו זכות לשופטים, לפקידים משלו ולבתי-ספר בשפתו שלו? הא' ליבמן מבקש להסיק משאלות אלו את ההכרח בפרוגרמה לאומית "חיובית".

אך למעשה מוכיחות שאלות אלו בעליל, אילו דברים ריאקציוניים מגניב הבונדאי שלנו בחיפוי של ויכוח על פרטים זעירים-כביכול ופרטי-פרטים.

"פרוגרמה משלו" בבית-ספר הלאומי שלו!... למרכזיסטים, סוציאלי-נציונל חביב, פרוגרמה כללית של בתי-ספר, הדורשת, למשל, בהחלט בתי-ספר חילוניים. מנקודת-ראותם של המרכזיסטים אין להתיר במדינה דמוקרטית, לעולם ובשום מקום, נסיגה מפרוגרמה כללית זו (הכנסת מקצועות-לימוד "מקומיים", שפות וכו' נקבעת על-ידי הכרעת האוכלוסיה המקומית). ואילו מהעקרון "להוציא מסמכות המדינה" את שטח החינוך ולמוסרו לאומות יוצא, שאנחנו, הפועלים, נתיר ל"אומות" במדינתנו הדמוקרטית לבזבז את כספי העם על בתי-ספר קלריקליים! הא' ליבמן, בלי להרגיש בכך, הבהיר לעינינו את הריאקציוניות של "האוטונומיה התרבותית-לאומית"!

"מה גדול צריך להיות למיעוט הלאומי?" זאת אינה מגדירה אפילו הפרוגרמה האוסטרית החביבה על הבונדאים: היא אומרת (יותר בקיצור ובבהירות פחותה עוד יותר מאשר אצלנו): "זכות המיעוטים הלאומיים מובטחת על-ידי חוק מיוחד, אשר יקבע על-ידי הפרלמנט האימפריאלי" (סעיף 4 של פרוגרמת ברין).

מדוע, אם כן, לא ניטפל איש לס"ד האוסטריים בשאלה, מהו החוק הזה? לאיזה מיעוט ואילו זכויות בדיוק עליו להבטיח? שכן כל בר-דעת מבין, שאין זה מתאים ואין זה אפשרי להגדיר

בפרוגרמה פרטים. הפרוגרמה קובעת את העקרונות היסודיים בלבד. במקרה הנדון העקרון היסודי מסתבר אצל האוסטרים ובוטא במישרין בהחלטות הכינוס האחרון של המרכזיסטים הרוסיים. העקרון הוא: לא להתיר שום זכות-יתר לאומית ושום אי-שוויון לאומי.

ניקח דוגמה קונקרטית, כדי להבהיר את העניין לבונדאי. בעיר פטרבורג, לפי הנתונים של מיפקד בתי-הספר מ-18 בינואר שנת 1911, היו בבתי-הספר היסודיים של המיניסטריון ל"השכלה" עממית 48,076 תלמידים, ביניהם היו 396 יהודים, כלומר, פחות מאחוז אחד. בין התל-מידים היו, כמו כן, 2 רומנים, גרוזי אחד, 3 ארמנים וכו'. האפשר לחבר פרוגרמה לאומית "חיובית" כזאת שתקיף את כל הרבגוניות של היחסים והתנאים? (והרי פטרבורג רחוקה עדיין מלהיות, כמובן, העיר הלאומית "הרבגונית" ביותר של רוסיה). נדמה, שאפילו המומחים ל"דקויות" לאומיות, כמו הבונדאים, לא יחברו פרוגרמה כזאת.

והרי בו בזמן, אילו היה בחוקת המדינה חוק יסודי על אי-תוקפה של כל תקנה, המפירה את זכויות המיעוט — יכול היה כל אזרח לדרוש את ביטולה של פקודה, המסרבת, למשל, לשכור על חשבון המדינה מורים מיוחדים להוראת השפה היהודית, ההיסטוריה היהודית וכדומה, או להקצות מקום מטעם המדינה למתן שיעורים לילדי היהודים, הארמנים, הרומנים, ואפילו לילד הגרוזי האחד. על-כל-פנים אין שום דבר בלתי-אפשרי בתחום סיפוקן של כל התביעות הנבונות והמוצדקות של המי-עוטים הלאומיים על יסוד של שוויון-זכויות, ואיש לא יגיד, שהתעמולה לשוויון-זכויות מזיקה. להיפך, התעמולה לפיצול עניין החינוך לפי האומות, התעמולה, למשל, לבית-ספר יהודי מיוחד לילדי היהודים בפטרבורג היתה מזיקה בהחלט, ואילו הקמת בתי-ספר לאומיים למיעוטים לאומיים כלשהם, ל-1-2-3 ילדים היא פשוט בלתי-אפשרית.

ועוד, לא ייתכן בשום חוק ממלכתי כללי לקבוע, מה גודל צריך להיות למיעוט הלאומי, כדי שתהיה לו הזכות לבית-ספר מיוחד או למורים מיוחדים במקצועות הנוספים וכדומה.

להיפך, חוק-המדינה הכללי על שוויון-זכויות ניתן בפירוש לעיבוד מפורט ולפיתוח בתקנות מיוחדות, בהוראות של סיימים מחוזיים, של מועצות עירוניות, אזוריות-כפריות, קהילתיות וכדו'.

6. הצנטרליזציה והאוטונומיה

הא' ליבמן כותב בתשובתו:

"טלו אצלנו, למשל, את ליטא, האזור הבאלטי, פולין, וולין, את דרום-רוסיה וכדומה — בכל מקום תמצאו אוכלוסיה מעורבת; אין אף

עיר אחת, שלא תמצאו בה מיעוט לאומי גדול. כמה שלא נרחיק לכת בביצוע הדצנטרליזציה, תמיד יימצאו באזורים שונים (בעיקר בקהילות העירוניות) לאומים שונים ביחד, ודווקא הדמוקרטיזם מפקיר את המיעוט הלאומי בידי הרוב הלאומי. אולם, כידוע, וו. אי. מתייחס באיבה למיבנה ממלכתי פדרטיבי כזה ולדצנטרליזציה אינסופית. המצויים בברית השוויצרית. נשאלת השאלה, לשם מה הביא הוא את דוגמת שוויצריה?"

כבר הוסבר לעיל לשם מה הבאתי את דוגמת שוויצריה. כמו־כן הוסבר, שבעיית הבטחת הזכויות של המיעוט הלאומי ניתנת לפתרון רק בדרך חקיקת חוק ממלכתי כללי במדינה דמוקרטית־עקבית. שאיננה נסוגה מהעקרון של שוויון־הזכויות. אולם בציטטה הנ"ל חוזר הא' ליבמן עוד על אחת הטענות (או ההערות הסקפטיות) מן השימושיות ביותר (והבלתי־נכונות ביותר), הנשמעות כרגיל נגד הפרוגרמה הלאומית המרכסיסטית והראויה בשל כך לניתוח.

המרכסיסטים, כמובן, מתייחסים באיבה לפדרציה ולדצנטרליזציה — מאותה סיבה פשוטה שהקפיטליזם דורש בשביל התפתחותו מדינות גדולות וריכוזיות ככל האפשר יותר. אם כל יתר התנאים הם שווים, יגן תמיד הפרולטריון בעל־ההכרה על מדינה גדולה יותר. הוא יאבק תמיד נגד הפרטיקולריזם של ימי־הביניים, יקבל תמיד בברכה התלכדות כלכלית מהודקת ככל האפשר של טריטוריות גדולות, שבהן תוכל להתפתח בהרחבה מלחמת הפרולטריון נגד הבורגנות.

פיתוחם הרחב והמזורז של כוחות־הייצור על־ידי הקפיטליזם דורש טריטוריות גדולות, מאוחדות ומלוכדות מבחינה ממלכתית. אשר רק בהן יכול להתלכד — תוך הרס המחיצות הישנות מימי־הביניים, מחיצות מעמדיות, מקומיות־צרות, זעיר־לאומיות, דתיות ואחרות — מעמד הבורגנות, ויחד עמו האנטיפוד הבלתי־נמנע שלו — מעמד הפרולטריום. על זכות האומות להגדרה עצמית, כלומר, להיפרדות ולכינון מדינה לאומית עצמאית, נדבר במיוחד. אבל כל עוד אומות שונות מהוות מדינה אחת, לא יטיפו המרכסיסטים בשום־פנים לא לעקרון הפדרציה ולא לדצנטרליזציה. מדינה ריכוזית גדולה היא צעד היסטורי כביר קדימה בדרך מהפיצול של ימי־הביניים לאחדות הסוציאליסטית העתידה של העולם כולו, ואין ולא תיתכן התפתחות אל הסוציאליזם אלא דרך מדינה כזאת (הקשורה קשר בל־יינתק עם הקפיטליזם).

* ר' המאמר "על זכות האומות להגדרה עצמית".

אולם אסור לשכוח, שבהגיננו על הצנטרליזם הננו מגינים רק על צנטרליזם דמוקרטי. ביחס לכך כל מיני קרתנים בכלל והקרתנים הנצ'יונליסטיים (והרגומנוב המנוח בכלל זה) סיבכו את הבעיה עד כדי כך, שהכרח הוא שוב ושוב להקדיש זמן להתרת התסבוכת.

הצנטרליזם הדמוקרטי לא זו בלבד שאיננו מונע את השלטון העצמי המקומי עם אוטונומיה של המחוזות, המצטיינים בתנאי משק והווי מיוחדים, בהרכב לאומי מיוחד של האוכלוסיה וכדומה, אלא, להיפך, הוא דורש בהכרח גם את האחד וגם את השני. אצלנו מערבבים תדיר את הצנטרליזם עם השרירות והבירוקרטייות.

ההיסטוריה של רוסיה, בדרך הטבע, מן ההכרח היה כי תוליד עירבוב מושגים זה, אולם הוא בהחלט בבחינת איסור גמור לגבי מרכסיסט.

קל יותר יהיה לפרש זאת בדוגמה ממשית. רוזה לוכסמבורג במאמרה הנרחב "השאלה הלאומית והאוטונומיה" עושה, בין הרבה שגיאות משעשעות (עליהן ידובר להלן) גם אותה שגיאה משעשעת במיוחד, כי את דרישת האוטונומיה מנסה היא להגביל לפולין בלבד.

אולם ראו תחילה, כיצד מגדירה היא את האוטונומיה. רוזה לוכסמבורג מודה — ובהיותה מרכסיסטית חייבת היא, כמובן, להודות — שכל השאלות הכלכליות והמדיניות החשובות ביותר והמהור תיות בשביל החברה הקפיטליסטית מן ההכרח כי תהיינה נתונות לא בידי הסיימים האוטונומיים על המחוזות הנפרדים, אלא בידי הפרלמנט המרכזי, הממלכתי-כללי, בלבד. על השאלות האלו נמנות: מדיניות-המכס, התחוקה המסחרית-תעשייתית, אמצעי-התחבורה והקשר (רכבות, דואר, טלגרף, טלפון וכו'). הצבא, מערכת המסים, התחוקה האזרחית והפלילית, העקרונות הכלליים של עניין החינוך (למשל, החוק על בית-ספר חילוני-בלעדי, על חינוך-חובה כללי, על המינימום של תוכנית-הלימודים, על המיבנה הדמוקרטי של סדרי בתי-הספר וכדומה), התחוקה על הבטיחות בעבודה, על החירויות המדיניות (זכות הקואליציה) וכד'. לסמכות הסיימים האוטונומיים נתונות — על יסוד חוקה ממלכתית-כללית — שאלות בעלות חשיבות מקומית גרידא, אזורית או לאומית-

* בעתון "פשגלונד סוציאלדמוקרטיצ'ני", קראקוב, 1908—1909.

* רוזה לוכסמבורג מגיעה בפיתוח רעיונה עד לפרטים, בהזכירה, למשל, — ובצדק — את חוקי-הגירושין.

טהורה. בפתחה רעיון זה בפירוט ניכר — שלא לומר מוגזם — מציינת רוזה לוכסמבורג, למשל, בניין מסילות-ברזל בעלות חשיבות מקומית, סלילת כבישים מקומיים וכד'.

ברור בהחלט, שלא תתואר מדינה דמוקרטית אמיתית בת-זמננו ללא הענקת אוטונומיה כזאת לכל מחוז, בעל תכונות משק והווי מיוחדות או בעל הרכב הלאומי מיוחד של האוכלוסיה וכד'. עקרון הצנטרליזם, שהוא הכרחי למען פיתוחו של הקפיטליזם, לא זו בלבד שאיננו מתערער על-ידי אוטונומיה (מקומית או מחוזית) כזאת, אלא להיפך, מתגשם דווקא — באורח דמוקרטי ולא ביורוקרטי — הודות לה. ההתפתחות הרחבה החופשית והמהירה של הקפיטליזם היתה נהפכת לבלתי-אפשרית או לפחות היתה מופרעת מאוד בלי אוטונומיה כזאת, המקילה הן על ריכוז ההון, הן על התפתחות כוחות-הייצור והן על התלכדות הבורגנות והפרולטיון בקנה-מידה ממלכתי-כללי. שכן התערבות ביורוקרטית בעניינים מקומיים-טהורים (מחוזיים, לאומיים וכדומה) היא אחד המכשולים הגדולים ביותר על דרך ההתפתחות הכלכלית והפוליטית בכלל, ובפרט אחד המכשולים על דרך הצנטרליזם בכל הרציני, הגדול והיסודי.

ולכן קשה לעצור בעד החיוך, כשהנך קורא, כיצד משתדלת רוזה לוכסמבורג הנפלאה שלנו, עם ארשת-פנים רצינית בהחלט ובמלים "מרכסיסטיות-טהורות", להוכיח כי דרישת האוטונומיה ניתנת למימוש רק לגבי פולין, רק כיוצא מהכלל!

כמובן, שאין כאן טיפת פטריוטיזם לגבי "ד' האמות שלך" — כאן רק שיקולים "מעשיים" בלבד... למשל, ביחס לליטא.

רוזה לוכסמבורג נוטלת ארבעה פלכים: פלכי וילנה, קובנה, גרודנה וסובאלקי, בהתאמצה לשכנע את הקורא (ואת עצמה), כי חיים בהם "בעיקר" ליטאים, ועם זאת, בחברה ביחד כל אוכלוסי הפלכים האלה, היא מקבלת את אחוז הליטאים — 23% מכלל האוכלוסיה, ואם להוסיף לליטאים את בני ז'מוד מקבלת היא 31% של האוכלוסיה — פחות משליש. המסקנה היא, כמובן, שהרעיון בדבר האוטונומיה של ליטא הוא "שרירותי ומלאכותי".

הקורא, המכיר את המגרעות הידועות-לכל של הסטטיסטיקה הרוסית הרשמית שלנו, יגלה מיד את טעותה של רוזה לוכסמבורג. לשם מה צריך היה ליטול את פלך גרודנה, בו מהווים הליטאים 0.2% בלבד, שתי עשיריות האחוז? לשם מה צריך היה ליטול את כל פלך וילנה, ולא את מחוז טרוקי בלבד, בו מהווים הליטאים את רוב האוכלוסיה? לשם מה צריך היה ליטול את כל פלך סובאלקי ולקבוע את חלקם של הליטאים ל-52% מכלל אוכלוסייתו, ולא את מחוזותיו הליטאיים של

הפלך, כלומר, 5 מחוזות מתוך 7, בהם מהווים הליטאים 72% מהאוכלוסייה? מגוחך הוא לעסוק בתנאים ובדרישות של הקפיטליזם בן-זמננו וליטול לא את יחידות-התיחום ה"מודרניות", "הקפיטליסטיות", אלא את יחידות-התיחום האדמיניסטרטיביות מימי-הביניים, הצמיתניות, הביורוקרטיות-רשמיות של רוסיה, ועוד בצורתן הגסה ביותר (פלכים ולא מחוזות). ברור כאורו של יום, שאין לדבר על כל רפורמה מקומית, רצינית במידה כלשהי, ברוסיה, בלעדי חיסול יחידות-תיחום אלו והמרתן ביחידות-תיחום "מודרניות" אמיתיות, התואמות באמת את הדרישות לא של הרשות, לא של הביורוקרטיה, לא של השיגרה, לא של בעלי-האחוזות ולא של הכמרים, אלא של הקפיטליזם — ועם זאת בין הדרישות המודרניות של הקפיטליזם תהיה, ללא ספק, הדרישה לאחידות גדולה ככל האפשר של ההרכב הלאומי של האוכלוסייה, משום שהלאום, זהות הלשון הינם גורם חשוב לכיבושו המלא של השוק הפנימי ולחירותו המלאה של המחזור הכלכלי.

משונה, שעל טעותה הגלויה הזאת של רוזה לוכסמבורג חוזר הבונדאי מאדאם, המבקש להוכיח לא את התכונות "היוצאות מהכלל" של פולין, אלא את הפגם שבעקרון האוטונומיה הלאומית-טריטוריאלית (הבונדאים הם בעד האוטונומיה הלאומית-אכסטריטוריאלית!). הבונדאים והחסלנים שלנו מלקטים בעולם כולו את כל השגיאות ואת כל התנודות האופורטוניסטיות של הסוציאל-דמוקרטים מארצות ואומות שונות וצוררים במטען שלהם דווקא את הגרוע ביותר מהסוציאל-דמוקרטיה העולמית: קטעים מכתבות הבונדאים והחסלנים יכולים להוות, בהיותם מליקטים יחד, מחיאון סוציאל-דמוקרטי לדוגמה של טעם רע.

האוטונומיה המחוזית — טוען מאדאם בנימה מאלפת — הולמת מחוזות, "חבלי-ארץ", ולא את הגלילות הלאטבי, האסטוני וכדומה, עם אוכלוסייה ממחצית-המיליון עד 2 מיליונים ובעלי שטח של פלך אחד. "זאת תהיה לא אוטונומיה אלא פשוט זאמסטבו*... על בסיס ה"זאמסטבו" הזאת יהיה הכרח לבנות אוטונומיה אמיתית"... והמחבר דן לכף-חובה את "הרס" הפלכים והמחוזות הישנים.

למעשה, ה"הרס" והעיוות של תנאי הקפיטליזם בן-זמננו הם שמירה על יחידות-התיחום האדמיניסטרטיביות מימי-הביניים, הצמיתניות, הרשמיות, רק אנשים, החדורים רוח של תיחום זה, יכולים לחשוב "עם ארשת-פנים מלומדה" על העמדת ה"זאמסטבו" לעומת ה"אוטונומיה",

* "זאמסטבו" — בתקופת הצאריזם מינהל עצמי מקומי נבחר באזורים הכפריים עם רוב מכריע לאצולה.

תוך דאגה לכך, שה"אטונומיה", לפי השיגרה, דרושה לאזורים גדולים וה"זמסטבו" לאזורים קטנים. הקפיטליזם המודרני איננו זקוק כלל לשיגרות פקידותיות אלו. מדוע אי־אפשר שיהיו גלילות לאומיים אוטו־נומיים בעלי אוכלוסייה לא רק של מחצית־המיליון, אלא אפילו של 50 אלף איש, — מדוע לא יוכלו גלילות כאלה להתאחד בצורות שונות ורבגוניות עם הגלילות הסמוכים, בעלי ממדים שונים, ל"חבל־ארץ" אוטונומי אחד, אם זה נוח, אם זה נחוץ למחזור הכלכלי — כל זה נשאר סודו של הבונדאי מאדאם.

נציין, שהפרוגרמה הלאומית הס"ד של ברין ניצבת כליל על קרקע האוטונומיה הלאומית הטריטוריאלית, בהציעה לחלק את אוסטריה "במקום אדמות־כתר היסטוריות" לגלילות "לאומיים מובדלים" (סעיף 2 של פרוגרמת ברין). אנו לא היינו כה מרחיקים לכת. אין ספק, שהרכב לאומי אחיד של האוכלוסייה הוא אחד הגורמים הבטוחים ביותר למען מחזור מסחרי חופשי, רחב ומודרני באמת. אין ספק, כי שום מרכסיסט — ואפילו שום דמוקרט תקיף — לא יגן על אדמות־הכתר האוסטריות והפלכים והמחוזות הרוסיים (אלה לא כל־כך גרועים כאדמות־הכתר האוסטריות, אבל בכל זאת גרועים מאוד), ולא יחלוק על ההכרח להחליף את יחידות־התיחום המיושנות הללו ביחידות־התיחום, התואמות, במידת האפשר, את ההרכב הלאומי של האוכלוסייה. ולבסוף, אין ספק, כי על מנת לסלק כל דיכוי לאומי חשוב מאוד לכונן אזורים אוטונומיים, אפילו קטנים ביותר, בעלי הרכב לאומי שלם ואחיד, ועם זאת יכולים בני הלאום הנתון, המפוזרים בכל קצווי הארץ ואף בכל קצווי העולם, להימשך לאזורים אלה, לבוא עמם ביחסים שונים ובכל מיני בריתות חופשיות. כל זה אינו מוטל בספק, אפשר לחלוק על כך רק מנקודת־ראות ביורוקרטית־מאובנת.

אולם ההרכב הלאומי של האוכלוסייה הוא אחד הגורמים הכלכליים החשובים, אך לא היחיד ולא החשוב ביותר בין האחרים. הערים, למשל, ממלאות תפקיד כלכלי חשוב ביותר בקפיטליזם, והרי הערים מצטיינות בכל מקום — בפולין ובליטא, באוקראינה, בווליקורוסיה וכו' — בהרכב רבגוני ביותר של האוכלוסייה. יהא זה דבר חסר־שחר ובלתי־אפשרי לנתק בשל הגורם "הלאומי" את הערים מהכפרים והמחוזות, הנזקקים להן מבחינה כלכלית. לפיכך אין המרכסיסטים צריכים להתייבב התייבבות מוחלטת ובלעדית על קרקע העקרון "הלאומי־טריטוריאלי". על־כן נכון יותר מהפתרון האוסטרי הוא אותו פתרון הבעיה, שהותווה בכינוס האחרון של המרכסיסטים הרוסיים (קיץ 1913). כינוס זה העלה לגבי השאלה הנתונה את ההנחה:

...הכרחית... אוטונומיה מחוזית רחבה" (כמובן, לא רק בשביל פולין, אלא בשביל כל מחוזות רוסיה) "ושלטון-עצמי מקומי דמוקרטי בהחלט, עם קביעת הגבולות של הגלילות האוטונומיים ובעלי השלטון-העצמי" (לא על-פי הגבולות של הפלכים והמחוזות הנוכחיים וכדו'), "אלא על בסיס החישוב, שנעשה בידי האוכלוסיה עצמה, של תנאי הכלכלה וההווי, של ההרכב הלאומי של האוכלוסיה וכו'".*

ההרכב הלאומי של האוכלוסיה הוצג כאן בשורה אחת עם התנאים האחרים (בראש-וראשונה הכלכליים ולאחר-מכן תנאי ההווי וכו'), אשר מן ההכרח כי ישמשו בסיס לקביעת גבולות חדשים, התואמים את הקפיט-ליזם בן-זמננו, ולא את השיגרה והאסיאתיות. האוכלוסיה המקומית בלבד תדע "לחשב" בדיוקנות מלאה את כל התנאים האלה, ועל בסיס חישוב כזה יקבע הפרלמנט המרכזי של המדינה את גבולות הגלילות האוטונומיים ואת תחומי הסמכות של הסיימים האוטונומיים.

★

נותר לנו עוד לבחון את שאלת זכות האומות להגדרה עצמית. בשאלה זו נתגייס צוות שלם של אופורטוניסטים מכל הלאומים למלאכת ה"פופולריזציה" של שגיאות רוזה לוכסמבורג: הן החסלן סמקובסקי, הן הבונדאי ליבמן והן הסוציאליסט-הלאומי האוקראיני ל. יורקביץ'. את המאמר הבא נקדיש לשאלה זו, שסובכה עד מאוד על-ידי כל ה"צוות" הזה.

נכתב באוקטובר-דצמבר שנת 1913,

פורסם באותה שנה בכתב-העת "פרוסווישצ'אניא".

* ראה ו. א. לנין. כתבים, כ' 19, עמ' 385.

על זכות האומות להגדרה עצמית

הסעיף 9 בפרוגרמה של המרכזיסטים הרוסיים, המדבר על זכות האומות להגדרה עצמית, עורר בזמן האחרון (כפי שכבר צויין על-ידינו ב"פרוסווישצ'ניה") * מסע שלם מצד האופורטוניסטים. גם החסלן הרוסי סאמקובסקי בעתון החסלני הפטרבורגי, גם הבונדאי ליבמן והסוציאליסט-הלאומי האוקראיני יורקביץ' הסתערו בבטאוניהם על סעיף זה, בשקצם אותו בארשת של זלזול גדול ביותר. אין ספק, כי "הסתערות ערב-רב" זה של האופורטוניזם על הפרוגרמה המרכזיסטית שלנו נמצאת בדרך-כלל בקשר הדוק ביותר עם התנודות הנציונליסטיות בנות-זמננו. לפיכך נראה לנו ניתוח מפורט של השאלה הנדונה כדבר בעתו. נציין רק זאת, כי איש מבין האופורטוניסטים הנ"ל לא הביא אף נימוק עצמאי אחד: כולם חוזרים על הנאמר בפי רוזה לוכסמבורג במאמרה הפולני הארוך משנת 1908—1909: "השאלה הלאומית והאוטונומיה" * בנימוקיו "המקוריים" של מחבר אחרון זה נתחשב על-פי-רוב בהרצאתנו.

1. זכות ההגדרה העצמית של האומות מהי ?

טבעי הוא, כי שאלה זאת ניצבת בראש וראשונה, משנעשים נסיונות לבחון בחינה מרכזיסטית מה שמתקרא הגדרה עצמית. כיצד להבין את משמעותה? האם לחפש את המענה בהגדרות משפטיות, המוסקות מכל מיני "מושגים כלליים" של החוק והמשפט? או האם לחפש את התשובה במחקר הכלכלי-היסטורי של התנועות הלאומיות? לא ייפלא שה"ה סמקובסקי, ליבמן ויורקביץ' אף לא עלה על דעתם להציג את השאלה הזאת, בהשתמטם ממנה תוך כדי לגלוג פשוט על "אי-הבהירות" של הפרוגרמה המרכזיסטית, בלי לדעת, כנראה, בתמימותם כי רבה, שעל ההגדרה העצמית של האומות מדברת לא רק הפרוגרמה הרוסית משנת 1903, אלא גם החלטת הקונגרס הבינלאומי הלונדוני משנת 1896. ומפליא עוד יותר, כי רוזה לוכסמבורג, המרבה

ראה "הערות ביקורתיות בשאלה הלאומית".

לדקלם על האבסטרקטיות והמטאפיזיות, כביכול, של הסעיף הנתון, נתפסה עצמה לחטא האבסטרקטיות והמטאפיזיות. דווקא רוזה לוכסמבורג מידרדרת תמיד לדיבורים מופשטים כלליים על ההגדרה העצמית (והגיעה עד לדיבור משעשע ביותר, כיצד יוכר רצון האומה), בלי להציג בשום מקום באופן בהיר ומדויק את השאלה: האם נעוצה מהות העניין בהגדרות משפטיות או בנסיוןן של התנועות הלאומיות בעולם כולו?

הצגה מדויקת של השאלה, שהיא בלתי-נמנעת בשביל מרכסיסט, היתה מערערת בבת-אחת תשע עשיריות מנימוקיה של רוזה לוכסמבורג. התנועות הלאומיות לא בפעם הראשונה התהוו ברוסיה, ואין הן אופייניות לה בלבד. בעולם כולו תקופת נצחונן המלא של הקפיטליזם על הפיאודליזם היתה קשורה בתנועות הלאומיות. הרקע הכלכלי של תנועות אלו עיקרו בכך, שלמען נצחונן המלא של הייצור הסחורתי הכרחי כיבוש השוק הפנימי על-ידי הבורגנות, הכרחי הליכוד המדיני של השטחים בעלי אוכלוסייה המדברת בשפה אחת, תוך הסרת כל המכשולים לפיתוחה של שפה זו וגיבושה בספרות. השפה היא מכשיר חשוב ביותר של המגע האנושי; אחדות השפה והפיתוח הבלתי-מופרע הינם אחד התנאים החשובים ביותר למחזור מסחרי חופשי ורחב באמת, התואם את הקפיטליזם המודרני, את הגיבוש הקבוצתי החופשי והרחב של האוכלוסייה על-פי כל המעמדות הנפרדים, ולבסוף — זהו תנאי לקשר הדוק של השוק עם כל בעל-נכסים גדול או זעיר, עם כל מוכר וקונה.

לפיכך התהוות המדינות הלאומיות, התואמות ביותר את הדרישות הללו של הקפיטליזם בן-זמננו, הנה המגמה (השאיפה) של כל תנועה לאומית. הגורמים הכלכליים העמוקים ביותר דוחפים לכך. לכן בשביל כל אירופה המערבית — יתר-על-כן, בשביל כל העולם התרבותי — המדינה הטיפוסית, הנורמלית לגבי התקופה הקפיטליסטית היא המדינה הלאומית.

ובכן, אם ברצוננו להבין את משמעות ההגדרה העצמית של האומות, בלי להשתעשע בהגדרות משפטיות, בלי "לחבר" הגדרות מופשטות, אלא בדרך של ניתוח התנאים ההיסטוריים-כלכליים של התנועות הלאומיות, הרי נגיע בהכרח למסקנה: ההגדרה העצמית של האומות פירושה היפרדותן ממלכתית מקולקטיבים לאומיים זרים, פירושה כינון מדינה לאומית עצמאית.

להלן נראה עוד סיבות אחרות לכך, מדוע אין לראות בזכות ההגדרה העצמית אלא את הזכות לקיום ממלכתי נפרד. ואילו עתה

חייבים אנו לעמוד על כך, כיצד רוזה לוכסמבורג ניסתה „להשתמט“ מהמסקנה הבלתי־נמנעת על היסודות הכלכליים העמוקים של השאיפות למדינה לאומית.

רוזה לוכסמבורג מיטיבה לדעת את חוברתו של קאוטסקי „לאור־מיות ואינטרנציונליות“ (1907—1908). היא יודעת, שקאוטסקי, לאחר שניתח בפרוטרוט בסעיף 4 של חוברתו את שאלת המדינה הלאומית, הגיע למסקנה, שאוטו באואר „מפחית בהערכתו של כוח השאיפה לכינון מדינה לאומית“. רוזה לוכסמבורג עצמה מצטטת את דברי קאוטסקי: „המדינה הלאומית היא צורת המדינה המתאימה ביותר לתנאים בני־זמננו“ (כלומר, לתנאי הקפיטליזם, הציביליזציה, לתנאים הכלכליים־מתקדמים להבדיל מתנאים של ימי־הביניים, מהתנאים הטרומ־קפיטליס־טיים וכדו'), „היא אותה צורה, בה יכולה המדינה לבצע בקלות יתר את תפקידיה“ (ז.א. תפקידי פיתוחו החופשי, הרחב והמזורז ביותר של הקפיטליזם). לכך יש להוסיף את הערת הסיום, המדויקת עוד יותר, של קאוטסקי, כי מדינות „מנומרות“ מבחינה לאומית (המתקראות מדינות־לאומים להבדיל ממדינות לאומיות) הינן „תמיד מדינות, שבני־יבן הפנימי נשאר מסיבות אלו או אחרות בלתי־נורמלי או בלתי־מפותח עד תומו“ (מפגר). מובן מאליו, שקאוטסקי מדבר על אי־נורמליות אך ורק מבחינת אי־התאמה לכך, מה שהולם ביותר את דרישות הקפיטליזם המתפתח.

ועתה נשאלת השאלה, כיצד התייחסה רוזה לוכסמבורג למסקנות היסטוריות־כלכליות אלו של קאוטסקי. הנכונות הן או בלתי־נכונות? האם צודק קאוטסקי בתיאוריה הכלכלית־היסטורית שלו, או צודק באואר, אשר התיאוריה שלו היא ביסודה פסיכולוגית? במה עיקר הקשר בין „האופורטוניזם הלאומי“ הבלתי־מוטל בספק של באואר, בין הגנתו על האוטונומיה התרבותית־לאומית, „נטיותיו“ הנציונליסטיות („אי־שם הג־ברה של המומנט הלאומי“, כביטוי של קאוטסקי), בין „הערכתו המופ־רזת לאין שיעור של המומנט הלאומי ושיכחתו הגמורה של המומנט האינטרנציונלי“ (קאוטסקי) — לבין הערכתו המופחתת של כוח השאיפה לכינון מדינה לאומית?

רוזה לוכסמבורג אפילו לא הציגה את השאלה הזאת. היא לא הבחינה בקשר זה. היא לא העמיקה לחדור לתוך שלמות השקפותיו התיאורטיות של באואר. היא אפילו לא עימתה כלל את התורה ההיס־טורית־כלכלית ואת התורה הפסיכולוגית בשאלה הלאומית. היא הסתפקה בהערות הבאות נגד קאוטסקי:

...המדינה הלאומית 'הטובה ביותר' הזאת הינה הפשטה בלבד, הניתנת
בנקל לפיתוח תיאורטי ולהגנה תיאורטית, אלא שאיננה הולמת את המציאות"
(פשגלונד סוציאלי-דמוקרטיצ'ני", שנת 1908, מס' 6, עמ' 499).

וכאישור להכרזה נמרצת זו באים שיקולים על כך, שהתפתחות
המעצמות הקפיטליסטיות הגדולות והאימפריאליזם הופכים לאשליה את
"הזכות להגדרה עצמית" של עמים קטנים. "הניתן לדבר ברצינות, —
קוראת רוזה לוכסמבורג — על "ההגדרה העצמית" של המונטנגרים
הבלתי-לויים מבחינה פורמלית, הבולגרים, הרומנים, הסרבים, היוונים,
ואפילו במידת-מה השווייצרים, אשר עצמאותם הינה תוצר של המאבק
המדיני והמשחק הדיפלומטי בקונצרט האירופי"?! למציאות מתאימה
ביותר "לא מדינה לאומית, כפי שמניח קאוטסקי, אלא מדינה חמסנית".
ולהלן מובאים כמה עשרות סיפרות על גודל הקולוניות השייכות לאנ-
גליה, צרפת ועוד.

כשהינך קורא שיקולים כאלה אי-אפשר שלא לתמוה על כושרו
של המחבר לא להבין מה שייכות כאן לכל הדברים הללו? ללמד בארשת
של חשיבות את קאוטסקי, כי המדינות הזעירות תלויות תלות כלכלית
בגדולות; כי בין המדינות הבורגניות מתנהל מאבק על דיכויין החמסני
של אומות אחרות; כי קיים אימפריאליזם וקולוניות — הרי זו מין
התחכמות מגוחכת, ילדותית, שכן אין זה שייך לעניין שייכות כלשהי.
לא רק המדינות הקטנות, אלא אפילו רוסיה, למשל, תלויה כליל
מבחינה כלכלית בעוצמת ההון הפינאנסי האימפריאליסטי של המדינות
הבורגניות "העשירות". לא רק המדינות הבלקניות הזעירות, אלא אפילו
אמריקה במאה ה-19 היתה מבחינה כלכלית קולוניה אירופית, כפי שציין
עוד מרפס ב"קפיטאל". כל זה, כמובן, ידוע יפה מאוד לקאוטסקי ולכל
מרכסיסט, אולם לגבי שאלת התנועות הלאומיות והמדינה הלאומית
אין בכך נגיעה כלשהי לעניין.

רוזה לוכסמבורג המירה את שאלת ההגדרה העצמית המדינית של
האומות בחברה הבורגנית, את שאלת עצמאותן הממלכתית, בשאלת
עצמאותן ואי-תלותן הכלכלית. יש בכך אותה מידה של פיקחות, כאילו
אדם הדן בדרישה פרוגרמטית על עליונותו של הפרלמנט, כלומר של
אספת נציגי העם, במדינה הבורגנית, היה מתחיל להביע את דעתו
הנכונה בהחלט על עליונותו של ההון הגדול בכל הסדרים למיניהם הקיימים
בארץ בורגנית.

אין ספק, שחלקה המכריע של אסיה, היבשת המאוכלסת ביותר,
נתון במצב קולוניות של "המעצמות הגדולות", או במצב של מדינות
תלויות ומדוכאות עד מאוד מבחינה לאומית. אולם האם נסיבה זו

הידועה לכל מערערת, ולו במקצת, את העובדה הבלתי מוטלת בספק, שבאסיה עצמה התנאים להתפתחות המלאה ביותר של הייצור הסחורתי, לגידולו החופשי, הרחב והמהיר ביותר של הקפיטליזם נוצרו אך ורק ביאפאן, כלומר, רק במדינה לאומית עצמאית? מדינה זו — בורגנית, ולכן היא עצמה התחילה לדכא אומות אחרות ולשעבד קולוניות; אין אנו יודעים, אם תספיק אסיה, עוד לפני תמוטת הקפיטליזם, להתגבש כמערכה של מדינות לאומיות עצמאיות, בדומה לאירופה. אולם אין זה מוטל בספק, כי הקפיטליזם, בעוררו את אסיה, הוליד גם שם בכל מקום תנועות לאומיות, כי מגמת התנועות האלו היא כינון מדינות לאומיות באסיה, וכי דווקא מדינות כאלו מבטיחות את התנאים הטובים ביותר להתפתחותו של הקפיטליזם. דוגמת אסיה מדברת בעד קאוטסקי ונגד רוזה לוכסמבורג.

דוגמת המדינות הבלקניות מדברת אף היא נגדה, שכן כל אחד רואה, כי התנאים הטובים ביותר להתפתחות הקפיטליזם בארצות הבלקניות מתגבשים דווקא במידה שבחצי-אי זה מתהוות מדינות לאומיות עצמאיות.

הנה כי כן, הן דוגמת כל האנושות התרבותית המתקדמת, הן דוגמת הבלקנים והן דוגמת אסיה מוכיחות, בניגוד לרוזה לוכסמבורג, את הנכונות המוחלטת של הנחת קאוטסקי: המדינה הלאומית היא כלל ו"נורמה" של הקפיטליזם, מדינה מגוונת מבחינה לאומית — היא בבחינת נחשלות או בבחינת יוצא מהכלל. מנקודת-ראות היחסים הלאומיים מעניקה, ללא ספק, המדינה הלאומית את התנאים הטובים ביותר לפיתוח הקפיטליזם. אין משמעות הדבר, כמובן, שמדינה כזאת יכולה, על קרקע היחסים הבורגניים, לבטל את ניצולן ודיכויין של האומות. משמעות הדבר היא זו בלבד, שהמרפסיסטים אינם יכולים להתעלם מהגורמים הכלכליים הכבירים, המולידים את השאפיה ליצירת מדינות לאומיות. משמעות הדבר הוא, כי "הגדרה העצמית של האומות" בפרוג'רמה של המרפסיסטים, לא יכול להיות לה, מנקודת-ראות היסטורית כלכלית, פירוש אחר, אלא הגדרה עצמית מדינית, עצמאות ממלכתית, הקמת מדינה לאומית.

באילו תנאים מותנית, מנקודת-ראות מרכסיסטית, כלומר מנקודת-ראות מעמדית פרולטרית, התמיכה בדרישה הבורגנית-דמוקרטית של "מדינה לאומית" — על כך ידובר בפרוטרוט להלן. עתה מסתפקים אנו בהגדרת המושג של "הגדרה העצמית", אלא חובה עלינו אך לציין, שרוזה לוכסמבורג יודעת את תוכנו של מושג זה ("מדינה לאומית"),

בעוד שמצדדיה האפורטוניסטיים, הליבמנים, הסמקובסקים, היורקבי-צ'ים, אינם יודעים אפילו זאת!

2. ההצגה ההיסטורית הקונקרטית של השאלה

הדרישה המוחלטת של התיאוריה המרפסיסטית, עם בחינת שאלה חברתית כלשהי, היא — להציגה במסגרת היסטורית מסויימת, ולאחר מכן, אם המדובר הוא בארץ אחת (למשל, על פרוגרמה לאומית בשביל הארץ הנתונה), לקחת בחשבון את התכונות המיוחדות הקונקרטיות, המבדילות ארץ זו מארצות אחרות בתחומי אותה תקופה היסטורית עצמה.

מה פירושה של דרישה מוחלטת זו של המרכסיוזם מבחינת השאלה שלנו?

פירושה, קודם כל, ההכרח להבדיל בקפדנות בין שתי תקופות של הקפיטליזם, השונות שינוי יסודי אחת מרעותה מנקודת-הראות של התנועות הלאומיות. מחד — זוהי תקופת תמוטתו של הפיאודאליזם והאבסולוטיזם, תקופת גיבושה של החברה והמדינה הבורגנית-דמוקרטית, עת התנועות הלאומיות לובשות לראשונה אופי המוני, ומושכות, כך או אחרת, אל תוך המדיניות את כל מעמדות האוכלוסיה באמצעות העתונות, ההשתתפות במוסדות הנבחרים וכו'. ומאידך, לפנינו תקופה של מדינות קפיטליסטיות שנתגבשו כליל, עם משטר קונסטיטוציוני שעוצב מזמן, עם אנטגוניזם מפותח וחזק בין הפרולטריון לבין הבורגנות — תקופה, שניתן לכנותה כערב תמוטתו של הקפיטליזם.

לתקופה הראשונה אופיינית התעוררות התנועות הלאומיות, משיכת האיכרות לתוכן, כשכבת האוכלוסיה רבת-המספר ו"כבדת התנועה" ביותר בקשר למאבק על החריות הפוליטיות בכלל והזכויות הלאומיות בפרט. לתקופה השנייה אופייני היעדר תנועות בורגניות-דמוקרטיות המוניות, כאשר הקפיטליזם המפותח, המקרב והמערבב במידה גדלה והולכת את האומות שנמשכו כבר לחלוטין אל תוך המחזור המסחרי, מעמיד בשורה הראשונה את האנטגוניזם שבין ההון המגובש גיבוש אינטרנציונלי לבין תנועת הפועלים האינטרנציונלית.

מובן, כי שתי התקופות, האחת והשנייה, אין חומה מפרידה ביניהן, אלא קשורות הן על-ידי חוליות-מעבר מרובות; ועם זאת, ארצות שונות נבדלות עוד זו מזו במהירות ההתפתחות הלאומית, בהרכב הלאומי של האוכלוסייה, במיקומה וכד'. אין אף לדבר על גישה לפרוגרמה לאומית

של המרכסיסטים בארץ הנתונה בלי לקחת בחשבון את כל התנאים ההיסטוריים-הכלליים והממלכתיים-הקונקרטיים האלה.

והנה כאן דווקא הננו נתקלים בנקודה החלשה ביותר בשיקוליה של רוזה לוכסמבורג. בשקידה יתרה מקשטת היא את מאמרה באוסף של מלים "חריפות" נגד סעיף 9 בפרוגרמה שלנו, בכנותה אותו "כוללני", "שיגרה", "מליצה מטפיזית", וכך הלאה עד-אין-סוף. טבעי היה לצפות, שהמחברת, הדנה לכף חובה באופן מצויין כל כך את המטפיזיקה (במובן המרכסיסטי, כלומר את האנטי-דיאלקטיקה) ואת ההפשטות הנבובות, תזכה אותנו בדגם של בחינה היסטורית-קונקרטית של השאלה. המדובר הוא בפרוגרמה לאומית של המרכסיסטים בארץ מסויימת אחת, ברוסיה, בתקופה מסויימת אחת — בראשית המאה ה-20. קרוב לוודאי, כי רוזה לוכסמבורג מציגה אמנם את השאלה, איזו תקופה היסטורית עוברת על רוסיה, מה הן תכונותיה הקונקרטיות של השאלה הלאומית ושל התנועות הלאומיות בארץ הנתונה ובתקופה הנתונה?

רוזה לוכסמבורג איננה ואומרת על כך ולא כלום, לחלוטין לא כלום! אף צל של ניתוח השאלה, כיצד עומדת השאלה הלאומית ברוסיה בתקופה ההיסטורית הנתונה, מה הן תכונותיה המיוחדות של רוסיה ביחס לכך — לא תמצאו אצלה!

אומרים לנו, כי שונה היא הצגת השאלה הלאומית בבלקנים מאשר באירלנד, כי הנה כך העריך מרכס את התנועה הלאומית הפולנית והצ'כית בתנאים הקונקרטיים של שנת 1848 (עמוד שלם של ציטטות ממרכס), כי הנה כך העריך אנגלס את מאבק הקנטונים היעריים בשווייץ צריה נגד אוסטריה ואת הקרב ליד מורגארטן, שאירע בשנת 1315 (עמוד שלם של ציטטות מאנגלס בצירוף פירוש מתאים מקאוטסקי), כי לאסאל העריך את מלחמת האיכרים בגרמניה במאה ה-16 כמלחמה ריאקציונית וכדו'.

אין לומר, שהערות וציטטות אלו מזהירות בחידושן. אולם, מכל מקום, יהא זה מענין לקורא שוב ושוב להעלות על זכרונו, כיצד ניגשו דווקא מרכס, אנגלס ולאסאל לניתוח השאלות הקונקרטיות-היסטוריות בארצות השונות. ומשחזור הינך וקורא את הציטטות המאלפות משל מרכס ואנגלס, הנך רואה בבהירות יתרה, באיזה מצב מגוחך העמידה את עצמה רוזה לוכסמבורג. היא מטיפה בשפה נמלצת ובכעס, כי הכרחי ניתוח היסטורי-קונקרטי של השאלה הלאומית בארצות השונות ובזמנים השונים — ואילו היא עצמה איננה עושה ולו נסיון מועט ביותר לקבוע באיזה שלב היסטורי של התפתחות הקפיטליזם נתונה רוסיה בראשית המאה ה-20, מה הם הייחודים של השאלה הלאומית בארץ זו. רחצה

לכסמבורג מראה דוגמאות. כיצד ניתחו אחרים את השאלה באופן מרפסיסטי, בהטעימה בזה כאילו במתכוון, כיצד מרצפים לעתים קרובות את הגיהנום בכוונות טובות, כיצד מחפים בעצות טובות על אי-רצון או אי-יכולת להשתמש בהן למעשה.

הנה אחת ההקבלות המאלפות. בהתקוממה נגד הסיסמה של עצמאות פולין מסתמכת רוזה לוכסמבורג על חיבורה משנת 1898, שהוכיח את "התפתחותה התעשייתית המזורזת של פולין" עם שיווק התוצרים החרושים תיים ברוסיה. אין כל צורך לומר, שמכאן עדיין לא נובע ולא כלום ביחס לשאלת הזכות להגדרה עצמית, כי בכך הוכחה רק היעלמות פולין הישנה של האצולה הזעירה וכו'. ואילו רוזה לוכסמבורג עוברת תמיד, בלא שירגישו בכך, למסקנה, כאילו בין הגורמים, המאחדים את רוסיה ופולין, עדיפים כבר עתה הגורמים הכלכליים הטהורים של היחסים הקפיטליסטיים בני-זמננו.

אך הנה עוברת רוזה שלנו לשאלת האוטונומיה ומתחילה להוכיח — אם כי מאמרה הוכתר בשם "השאלה הלאומית והאוטונומיה" בכלל — את זכותה הבלעדית של ממלכת פולין לאוטונומיה. על מנת לאשר את זכותה של פולין לאוטונומיה, מגדירה רוזה לוכסמבורג את המשטר הממלכתי של רוסיה על-פי סימני-היכר הן כלכליים, הן פוליטיים וסוציולוגיים והן על-פי סימני-היכר של הווי — כמיכלול קווי-אופי, הנותן בסיכום את המושג "עריצות אסיאתית" ("פשגלונד", מס' 12, עמ' 137).

ידוע לכל, כי משטר ממלכתי מסוג זה הוא בעל יציבות גדולה באותם המקרים, כאשר בכלכלת הארץ הנתונה עדיפים קווי-אופי פטריארכאליים לחלוטין, טרום-קפיטליסטיים, וכן התפתחות אפסית של המשק הסחורתי ושל הדיפרנציאציה המעמדית. ברם, אם בארץ כזאת, בה המשטר הממלכתי מצטיין בצביון טרום-קפיטליסטי בולט, קיים אזור לאומי-מובדל עם התפתחות קפיטליסטית מזורזת, הרי ככל שתוחש ההתפתחות הקפיטליסטית הזאת, כן תוגבר הסתירה בינו לבין המשטר הממלכתי הטרומ-קפיטליסטי, וכן ודאית יותר היפרדות האזור המתקדם מן השלם — האזור הקשור בשלם לא בקשרים "קפיטליסטיים-מודרניים", אלא "אסיאתיים-דספוטיים".

בזה האופן, לא השכילה רוזה לוכסמבורג להגיע לידי סיכום כלשהו אפילו בשאלת המבנה הסוציאלי של השלטון ברוסיה ביחס לפולין הבורגנית, ואילו את השאלה בדבר הייחודים הקונקרטיים-היסטוריים של התנועות הלאומיות ברוסיה היא אף לא הציגה.

3. הייחודים הקונקרטיים של השאלה הלאומית ברוסיה ושינויה הבורגני-דמוקרטי

... על אף גמישותו, אי-מוגדרותו של העקרון „זכות האומות להגדרה עצמית“, שהינו דבר כללי גרידא, הניתן, כנראה, לסגלו במידה שווה לא רק לעמים החיים ברוסיה, אלא גם לאומות, החיות בגרמניה ואוסטריה, שווייצריה ושבדיה, אמריקה ואוסטרליה, — אין אנו מוצאים אותו בשום פרוגרמה של המפלגות הסוציאליסטיות בנות-זמננו”... („פשגלונד“, מס' 6, עמ' 483).

כך כותבת רוזה לוכסמבורג בפתיחת מסעה נגד סעיף 9 של הפרוגרמה המרכסיסטית. בתחבה לדינו את גירסת הסעיף הזה בפרוגרמה כ„דבר כללי גרידא“, נתפסת רוזה לוכסמבורג עצמה לחטא זה, בהצהירה בעוז משעשע, כאילו סעיף זה „ניתן, כנראה, ליחסו במידה שווה“ לרוסיה, גרמניה וכו'.

כנראה — נשיב אנו — החליטה רוזה לוכסמבורג לתת במאמרה אוסף של מישגים הגיוניים, המתאימים לתרגילי לימוד של תלמידי הגימנסיה, שכן משפטה הנמלץ של רוזה לוכסמבורג אינו אלא איזולת מראשיתו ועד סופו ולעג להצבתה היסטורית-קונקרטית של השאלה.

אם נפרש את הפרוגרמה המרכסיסטית לא פירוש ילדותי, אלא באורח מרכסיסטי, הרי כלל לא יקשה עלינו להבין, שנוגעת היא לתנועות הלאומיות הבורגניות-דמוקרטיות. ואם כך הוא הדבר — וללא ספק כך הוא — הרי „ברור“ מכאן, שפרוגרמה זו מתיחסת „בסיטונות“ פ„דבר כללי גרידא“ וכו' לכל המקרים של התנועות הלאומיות הבורגניות-דמוקרטיות. לא פחות ברורה תהיה לרוזה לוכסמבורג, תוך כדי הרהור קל ביותר, אף המסקנה, שהפרוגרמה שלנו מתיחסת אך ורק למקרים של קיום תנועה כזאת.

אילו הירהרה רוזה לוכסמבורג בשיקולים אלה, הגלויים לעין, היתה מבחינה ללא מאמץ יתר איזו שטות אמרה היא. בהאשימה אותנו בהגשת „דברים כלליים“, מביאה היא נגדנו את הנימוק, שעל ההגדרה העצמית של האומות לא מדובר בפרוגרמה של אותן הארצות, בהן אין תנועות לאומיות בורגניות-דמוקרטיות. נימוק נבון להפליא!

להשוואת ההתפתחות הפוליטית והכלכלית של ארצות שונות, וכן להשוואת הפרוגרמות המרכסיסטיות שלהן נודעת מנקודת-ראות המר-פסיון חשיבות עצומה, שכן אין מוטלים בספק הן טבען הקפיטליסטי הכללי של הארצות בנות-זמננו והן החוק הכללי של התפתחותן. אולם השוואה כזאת יש לעשות מתוך בקיאות והבנה. תנאי אלפביתי מבחינה זו הוא הבהרת השאלה, האם ניתנות להשוואה התקופות ההיס-

טוריות של התפתחות הארצות המשוות. למשל, את הפרוגרמה האגרארית של המרכסיסטים הרוסיים יכולים "להשוות" עם הפרוגרמות המערב-אירופיות רק בורים גמורים (בדומה לנסיך י. טרובאצקוי ב"רו-סקאיה מיסל" — "המחשבה הרוסית"), שכן הפרוגרמה שלנו עונה על שאלת השינוי האגרארי הבורגני-דמוקרטי, אשר עליו אין לדבר כלל בארצות המערב.

אותו דבר עצמו מתיחס גם לשאלה הלאומית. במרבית ארצות המערב נפתרה היא זה מכבר. מגוחך לחפש מענה לשאלות בלתי-קיימות בפרוגרמות מערביות. רוזה לוכסמבורג פסחה כאן דווקא על העיקר — על ההבדל בין ארצות, בהן הושלמו השינויים הבורגניים-דמוקרטיים, לבין הארצות, בהן לא הושלמו שינויים אלה. בהבדל זה נעוץ המסמר של הענין כולו. התעלמות מלאה מהבדל זה היא שהופכת את מאמרה הארוך ביותר של רוזה לוכסמבורג לאוסף של הכללות נבובות ונטולות-תוכן.

באירופה המערבית, היבשתית, מקיפה תקופת המהפכות הבורגניות-דמוקרטיות פרק זמן מוגדר למדי, בערך משנת 1789 ועד 1871. ואמנם תקופה זו היתה תקופה של התנועות הלאומיות ושל הקמת המדינות הלאומיות. עם תום תקופה זו נהפכה אירופה המערבית למערכה מגובשת של מדינות בורגניות, שהיו עם זאת בדרך-כלל מדינות לאומיות-אחידות. לפיכך לחפש עתה את זכות ההגדרה העצמית בפרוגרמה של הסוציאליסטים המערב-אירופיים משמע — לא להבין את האלף-בית של המרכסיזם.

באירופה המזרחית ובאסיה תקופת המהפכות הבורגניות-דמוקרטיות אך החלה בשנת 1905. המהפכות ברוסיה, פרס, טורקיה, סין, המלחמות הבלקניות — זוהי שרשרת המאורעות העולמיים של תקופתנו אנו ב"מזרח" שלנו. רק סומא יכול שלא לראות בשרשרת זו של המאורעות התעוררות שורה של תנועות לאומיות בורגניות-דמוקרטיות, של שאיפות להקמת מדינות לאומיות-עצמאיות ולאומיות-אחידות. דווקא משום כך, ורק משום כך, שעל רוסיה יחד עם הארצות השכנות עוברת תקופה זו, נחוץ לנו הסעיף על זכות האומות להגדרה עצמית בפרוגרמה שלנו.

אולם נמשיך עוד במקצת את הציטטה הנ"ל של רוזה לוכסמבורג:

...וביחוד — כותבת היא — פרוגרמת המפלגה, הפועלת במדינה בעלת הרכב לאומי מגוון ביותר ואשר בשבילה השאלה הלאומית היא שאלה ממדרגה ראשונה — הפרוגרמה של הסוציאלי-דמוקרטיה האוסטרית איננה כוללת את העקרון בדבר זכות האומות להגדרה עצמית" (שם).

ובכן, מבקשים לשכנע את הקורא „ביחוד“ על-ידי דוגמת אוסטריה. נבחון מנקודת-ראות היסטורית-קונקרטיה, האם רבה התבונה בדוגמה זו. ראשית, נציג את השאלה היסודית בדבר השלמת המהפכה הבור-גנית-דמוקרטית. באוסטריה היא התחילה בשנת 1848 ונסתיימה בשנת 1867. ומאז, כמעט במשך מחצית המאה, שולטת שם חוקה בורגנית מגובשת בדרך כלל, שעל יסודה פועלת באופן ליגאלי מפלגת-פועלים ליגאלית. לפיכך, בתנאים הפנימיים של התפתחות אוסטריה (כלומר, מנקודת-ראות התפתחות הקפיטליזם באוסטריה בכלל ובקרוב אומותיה השונות (בפרט), אין גורמים, המולידים קפיצות, אשר אחת מתופעות-הלוואי שלהן יכול להיות כינון מדינות לאומיות עצמאיות. רוזה לוכסמבורג, בהניחה בהשוואתה, כי רוסיה נמצאת, בנקודה זאת, בתנאים דומים, לא רק משערת השערה בלתי-נכונה ביסודה, אנטי-היסטורית, אלא גם מידרדרת, בלי משים, לעבר החסלנות.

שנית, משמעות גדולה ביחוד נודעת ליחס-הגומלין השונה בהחלט בין הלאומים באוסטריה וברוסיה בשאלה המעסיקה אותנו. אוסטריה לא זו בלבד שהיתה במשך זמן רב ארץ בעלת רוב של גרמנים, אלא שהגרמנים האוסטריים תבעו לעצמם את ההגמוניה באומה הגרמנית בכלל. „יומרה“ זאת, כפי שתואיל אולי להיזכר רוזה לוכסמבורג (אשר כל-כך אינה מחבבת כביכול הכללות, שיגרות, הפשטות...), נותצה על-ידי מלחמת שנת 1866. האומה השלטת באוסטריה, האומה הגרמנית, מצאה את עצמה מחוץ לתחומי המדינה הגרמנית העצמאית שנוצרה סופית בשנת 1871. ומצד שני, נסיון ההונגרים להקים מדינה לאומית עצמאית נחל כשלון עוד בשנת 1849, תחת מהלומות הצבא הרוסי הצמיחני.

בזה האופן נוצר מצב מיוחד במינו: מצד ההונגרים ולאחר-מכן הצ'כים היתה אמנם משיכה לא להינתקות מאוסטריה, אלא לשמירת שלמותה של אוסטריה דווקא למען האינטרסים של העצמאות הלאומית, אשר עלולה היתה להימחץ כליל על-ידי השכנים החמסניים והחזקים יותר! בתוקף מצב מיוחד זה עוצבה אוסטריה כמדינה דו-מרכזית (דואליסטית), ועתה הופכת היא למדינה תלת-מרכזית (טריאליסטית: גרמנים, הונגרים, סלאבים). הקיים משהו דומה לכך ברוסיה? הקיימת אצלנו משיכה של „הנכרים“

לאיחוד עם הווליקורוסים מפחד דיכוי לאומי רע יותר?

מספיק להציג שאלה זו כדי לראות עד כמה השוואת רוסיה עם אוסטריה בשאלת ההגדרה העצמית של האומות היא חסרת-שחר, שיגרתית ונבערת-מדעת. תנאיה המיוחדים של רוסיה, ביחס לשאלה הלאומית, מנוגדים לחלוטין לאלה שראינום באוסטריה. רוסיה היא ארץ בעלת מרכז לאומי אחד — וואליקורוסי. הוואליקורוסים תופסים טריטוריה ענקית

רצופה, ומספרם מגיע ל-70 מיליון איש בקירוב. יחודה של מדינה לאומית זאת, עיקרו, ראשית, בכך, ש"הנכרים" (המהווים בכלל את רוב האוכלוסיה — 57%) מאכלסים דווקא את אזורי הספר; שנית, דיכוי ה"נכרים" האלה חזק יותר, מאשר בארצות השכנות (ואף לא האירופיות בלבד); שלישית, בשורת מקרים יש ללאומים המדוכאים, החיים באזורי-הספר, קרובי-מוצא מעבר לגבול, הנהנים מעצמאות לאומית גדולה יותר (מספיק להזכיר את העמים לאורך הגבול המערבי והדרומי של המדינה — הפינים, השבדים, הפולנים, האוקראינים, הרומנים); רביעית, התפתחות הקפיטליזם ורמת התרבות הכללית לעתים לא-נדירות גבוהות יותר באזורי-הספר של "הנכרים" מאשר במרכז המדינה. ולבסוף, דווקא במדינות האסיאתיות השכנות רואים אנו את ראשית התקופה של המהפכות הבורגניות והתנועות הלאומיות, המקיפות חלקית לאומים קרובי-מוצא בתחומי רוסיה.

בזה האופן דווקא הייחודים ההיסטוריים הקונקרטיים של השאלה הלאומית ברוסיה משוות אצלנו חיוניות מיוחדת להכרה בזכות האומות להגדרה עצמית בתקופה זו, העוברת עלינו.

אגב, אפילו מבחינה עובדתית טהורה, טענת רוזה לוקסמבורג, כי בפרוגרמה של הס"ד האוסטריים נעדרת ההכרה בזכות האומות להגדרה עצמית, איננה נכונה. די לפתוח את הפרוטוקולים של ועידת ברין, שקיבלה את הפרוגרמה הלאומית, ונמצא שם את הכרזות של הסוציאל-דמוקרט הרוסיני גאנקאביץ' בשם כל המשלחת האוקראינית (הרוסינית) (עמ' 85 של הפרוטוקולים) ושל הסוציאל-דמוקרט הפולני ראגאר בשם כל המשלחת הפולנית (עמ' 108) על כך, שהס"ד האוסטריים מקרב שתי האומות הנ"ל כוללים בתוך שאיפותיהם את השאיפה לאיחוד לאומי, לחרות ולעצמאות עמיהם. יוצא, איפוא, כי הסוציאל-דמוקרטיה האוסטרית, בלי להציג במישרין בפרוגרמה שלה את זכות האומות להגדרה עצמית, משלימה בו בזמן לחלוטין עם העלאת התביעה לעצמאות לאומית על-ידי חלקי המפלגה. למעשה, הרי פירוש הדבר, כמובן, הכרה בזכות האומות להגדרה עצמית! הסתמכותה של רוזה לוקסמבורג על אוסטריה נמצאת, בזה האופן, מכל הבחינות מדברת נגד רוזה לוקסמבורג.

4. "המעשיות" בשאלה הלאומית

בשקדנות יתירה נאחזו האופורטוניסטים בנימוקה של רוזה לוקסמבורג, כי סעיף 9 של הפרוגרמה שלנו איננו מכיל שום דבר "מעשי". רוזה לוקסמבורג כל כך מתפעלת מנימוק זה, שבמאמרה חוזרים ונתקלים אנו לעתים שמונה פעמים בעמוד אחד ב"סיסמה" זו.

סעיף 9 — כותבת היא — „איננו נותן כל הוראה מעשית למדיניות היומיומית של הפרולטריון, כל פתרון מעשי לבעיות הלאומיות“. נבחון-נא את הנימוק הזה, המנוסח גם כן, שסעיף 9 או שאיננו מביע ולא כלום או שנובעת ממנו החובה לתמוך בכל תנועה לאומית.

מה משמעות הדרישה „למעשיות“ בשאלה הלאומית? או תמיכה בכל השאיפות הלאומיות; או תשובה; „כן או לאו“ לשאלת הפרדותה של כל אומה; או בכלל „אפשרות-המימוש“ הישירה של הדרישות הלאומיות.

נבחון-נא את שלוש המשמעויות האפשריות של דרישת „המעשיות“. הפורגנות, המופיעה, בדרך הטבע, בתחילתה של כל תנועה לאומית קהגמון (מנהיג) שלה, רואה כעניין מעשי את התמיכה בכל השאיפות הלאומיות. אולם מדיניותו של הפרולטריון בשאלה הלאומית (כמו ביתר השאלות) אך תומכת בפורגנות בכיוון מסויים, אולם מעולם איננה מזדהה עם מדיניותה. מעמד הפועלים תומך בפורגנות רק בשם האינטרסים של השלום הלאומי (אשר אין הבורגנות יכולה לתיתו במלואו ואשר ינתן להגשמה רק עם מלוא הדמוקרטיזציה), בשם האינטרסים של שוויון הזכויות, בשם האינטרסים של המערך הטוב ביותר במאבק המעמדי. ועל כן דווקא לעומת המעשיות של הבורגנות מעלים הפרולטריון מדיניות עקרונית בשאלה הלאומית, בתומכם בפורגנות תמיד תמיכה מותנית בלבד. כל פורגנות מבקשת בעניין הלאומי או זכויות-יתר לאומה שלה, או טובת-הנאה מיוחדת בשבילה; ודבר זה דווקא מכונה כ„מעשי“. הפרולטריון מתנגד לכל זכות-יתר, לכל יחודיות. לדרוש ממנו „מעשיות“ משמע — להירתם בעגלת הבורגנות, להידרדר לאופורטוניזם.

להשיב „כן או לאו“ בשאלת הפרדותה של כל אומה? דבר זה נראה כדרישה „מעשית“ למדי. ואילו למעשה היא חסרת-שחר, מטפיזית מבחינה תיאורטית, ובמציאות מוליכה לכפיפות הפרולטריון למדיניותה של הבורגנות. הפורגנות מציגה תמיד בשורה ראשונה את דרישותיה הלאומיות. היא מציגה אותן שלא על תנאי. אצל הפרולטריון כפופות הן לאינטרסים של מלחמת המעמדות. אין לערוב מראש מבחינה תיאורטית, האם הפרדות האומה הנתונה או מצבה כאומה שוות-זכויות עם האומה האחרת תסיים את המהפכה הבורגנית-דמוקרטית; לפרולטריון חשובה בשני המקרים הבטחת ההתפתחות של מעמדו; לפורגנות חשוב להקשות על התפתחות זו על ידי דחיית משימותיה של התפתחות זו בפני משימות האומה „שלה“. על כן מסתפק הפרולטריון בדרישה, נגיד, שלילית של הקרה בזכות ההגדרה העצמית, בלי לערוב לשום אומה, בלי להתחייב לתת דבר כלשהו על חשבון אומה אחרת.

יהא זה לא "פראקטי", אולם למעשה מבטיח הדבר באורח נאמן ביותר את הפתרון הדמוקרטי ביותר מהפתרונות האפשריים; לפרולטריון דרושות רק ערבויות אלו, ואילו לבורגנות של כל אומה דרושות ערבויות לתועלתה שלה, בלי התחשבות במצבן (ובמגרעות אפשריות) של אומות אחרות. הבורגנות מעוניינת מעל לכל ב"אפשרות-ההגשמה" של הדרישה הנתונה — ומכאן המדיניות הנצחית של קנוניות עם הבורגנות של אומות אחרות לרעת הפרולטריון, ואילו לפרולטריון חשוב ביצור מעמדו-שלו נגד הבורגנות, חינוך ההמונים ברוח הדמוקרטיה העקבית והסוציאליזם. יהא זה בלתי-"מעשי" בשביל האופורטוניסטים, אולם זוהי הערובה היחידה למעשה, הערובה לשוויון זכויות לאומי מקסימלי ולשלום בניגוד הן לפיאודלים והן לבורגנות הלאומנית.

כל תפקידו של הפרולטריון בשאלה הלאומית אינו "מעשי" מנקודת-ראותה של הבורגנות הלאומנית בקרב כל אומה, שכן הפרולטריון דורשים שוויון-זכויות "מופשט", היעדר עקרונות של זכויות-יתר קטנות ביותר, מאחר שהם עוינים כל נציונליזם. רוזה לוקסמבורג, שלא הבינה זאת, פתחה לרווחה, על-ידי פיאור בלתי-נכון של המעשיות, את השערים דווקא בפני האופורטוניסטים, ובעיקר בפני הוויתורים האופורטוניסטיים לנציונליזם הוואליקורוסי.

ומדוע בפני הוואליקורוסי? מכיוון שהוואליקורוסי ברוסיה הם אומה מדכאה, והרי מבחינה לאומית, בדרך הטבע, יתבטא האופורטוניזם באופן שונה בקרב האומות המדוכאות ובקרב האומות המדכאות.

הבורגנות של האומות המדוכאות תקרא את הפרולטריון, בשם ה"מעשיות" של דרישותיה, לתמיכה בלתי-מותנית בשאיפותיה. ומעשי ביותר לומר במישרין "כן" בעד היפרדותה של אומה מסויימת, ולא בעד זכות היפרדותן של כל האומות למיניהן!

הפרולטריון הוא נגד מעשיות כזאת: בהכירו בשוויון-זכויות ובזכות שווה למדינה לאומית, מוקיר הפרולטריון מעל לכל את ברית הפרולטריון של כל האומות, בהעריכו מנקודת-ראות המאבק המעמדי של הפועלים כל דרישה לאומית, כל היפרדות לאומית. סיסמת המעשיות היא למעשה אך ורק סיסמת סיגול בלתי-ביקורתית של השאיפות הבורגניות.

אומרים לנו: בדרך של תמיכה בזכות להיפרדות הינכם תומכים בנציונליזם הבורגני של האומות המדוכאות. כך טוענת רוזה לוקסמבורג, כך חוזר ואומר אחריה האופורטוניסט סמקובסקי — הנציג היחידי, אגב, של רעיונות החסלנות בשאלה זו בעתון החסלני!

אנו עונים: לא, דווקא לבורגנות חשוב כאן הפתרון "המעשי", ואילו

לפועלים חשובה ההבלטה העקרונית של שתי מגמות. במידה שהבורגנות של האומה המדוכאת נאבקה נגד הבורגנות המדכאה, בה במידה הננו תמיד, בכל מקרה ובאופן הנמרץ מכולם, בעד, שכן אנו אויבי הדיכוי האמיצים והעקביים ביותר. במידה שהבורגנות של האומה המדוכאה ניצבת לימין הנציונליזם הבורגני שלה, הננו נגד. מאבק נגד זכויות-היתר ומעשי-האלימות של האומה המדכאה, ושום ותרנות ועידוד לגבי השאיפות לזכויות-יתר מצד האומה המדוכאת!

אם לא נציג ולא נחדיר בתעמולה את סיסמת הזכות להיפרדות, נסייע לא רק בידי הבורגנות, אלא גם בידי הפיאודלים והאבסולוטיזם של האומה המדכאה. נימוק זה העלה זה מכבר קאוטסקי נגד רוזה לוכסמבורג, ונימוק זה אין לחלוק עליו. מתוך פחד "לסייע" לבורגנות הלאומנית של פולין עוזרת רוזה לוכסמבורג למעשה, בשוללה את הזכות להיפרדות בפרוגרמה של המרכסיסטים הרוסיים, לאנשי המאה-השחורה הווליקורוסיים. היא עוזרת למעשה להשלמה אופורטוניסטית עם זכויות-היתר (ועם הרע יותר מאשר זכויות-היתר) של הווליקורוסיים.

בלהט המאבק נגד הנציונליזם בפולין שכחה רוזה לוכסמבורג את הנציונליזם של הווליקורוסיים, אם כי דווקא נציונליזם זה הוא האיום ביותר עתה, דווקא הוא פחות בורגני אך יותר פיאודלי, הוא-הוא הבלם העיקרי על דרך הדמוקרטיה והמאבק הפרולטרני. בכל נציונליזם בורגני של האומה המדוכאת כלול תוכן דמוקרטי-כללי נגד הדיכוי, ובו, בתוכן זה, הננו תומכים בהחלט, תוך הסתייגות קפדנית מהשאיפה ליחודיות לאומית, תוך מאבק נגד שאיפת הבורגני הפולני לדכא את היהודי וכו' וכד'. דבר זה — "בלתי-מעשי" מנקודת-ראות של הבורגני והקרתן. דבר זה — הוא המדיניות המעשית והעקרונית היחידה בשאלה הלאומית, המסייעת סיוע מעשי לענין הדמוקרטיה, החירות והברית הפרולטרנית. הכרה בזכות היפרדות לגבי הכל; הערכת כל שאלה קונקרטיית של היפרדות מנקודת-ראות, המבטלת כל אי-שוויון-זכויות, כל זכויות-יתר, כל יחודיות.

ניטול את עמדת האומה המדכאה. היכול להיות חופשי עם המדכא עמים אחרים? לא. ענין חירותה של האוכלוסייה הוואליקורוסית* דורש מאבק

* לאחד, הידוע בכינוי ל. ול (ל. ולדימירוב — פסבדונים של מ.ש. שיינפינקל) מפאריס מלה זו נראית לא-מארכסיסטית. הוא חכם-לעילא, והוא מתכונן, כנראה, לכתוב מחקר על סילוקן מהפרוגרמה שלנו (מנקודת-ראות המאבק המעמדי!) של המלים: "אוכלוסייה", "עם" וכדו'.

נגד דיכוי זה. היסטוריה ארוכה, היסטוריה רבת-דורות של דיכוי תנועות של אומות מדוכאות, תעמולה שיטתית לדיכוי זה מצד המעמדות "העליונים" — כל אלה יצרו מכשולים כבירים בדמות משפטיו הקדומים וכו' על דרך חירותו של העם הוואליקורוסי עצמו.

אנשי המאה-השחורה הוואליקורוסיים תומכים מתוך הכרה במשפטים-קדומים אלה ומלבים אותם. הבורגנות הוואליקורוסית משלימה עמם או מסתגלת אליהם. הפרולטריון הוואליקורוסי אינו יכול להגשים את מטרותיו שלו, לא יוכל לפנות לעצמו דרך אל החירות בלי שייאבק בשיטתיות נגד משפטים קדומים אלה.

כינונה של מדינה לאומית עצמאית ובלתי-תלויה נשארת עדיין ברוסיה זכות-יתר של האומה הוואליקורוסית בלבד. אנו, הפרולטריום הוואליקורוסיים, איננו מגינים על שום זכויות-יתר, איננו מגינים גם על זכות-יתר זו. אנו נאבקים על בסיס המדינה הנתונה, אנו מאחדים את פועלי כל האומות של המדינה הנתונה, איננו יכולים לערוב לדרך זו או אחרת של התפתחות לאומית, אנו צועדים בכל הדרכים האפשריות אל מטרותנו המעמדית.

אולם אין ללכת לקראת מטרה זו, בלי להיאבק נגד כל נציונליזם ובלי להגן על שוויון האומות השונות. היינתן, למשל, לאוקראינים לכונן מדינה עצמאית — דבר זה תלוי ב-1000 גורמים, שאין לדעתם מראש. ובלי לנסות "לנחש" לריק, הננו עומדים איתן על הבלתי-מוטל בספק: זכות אוקראינה למדינה כזאת. אנו מכבדים זכות זו, איננו תומכים בזכויות-יתר של הוואליקורוסיים לגבי האוקראינים, אנו מחנכים את ההמונים ברוח הכרה בזכות זו, ברוח של שלילת זכויות-יתר ממלכתיות של אומה כלשהי.

בקפיצות, שהיו מנת-חלקן של כל הארצות בתקופת המהפכות הבורגניות, אפשריים וצפויים הם המאבק וההתנגשויות בעד זכות למדינה לאומית. אנו, הפרולטריום, מגדירים עצמנו מראש כמתנגדים לזכויות-היתר הוואליקורוסיות, ובכיוון זה הננו מנהלים את כל הסברתנו ותעמולתנו.

ברדיפה אחר "המעשיות" נשמט מתחום-ראייתה של רוזה לוכסמבורג התפקיד המעשי העיקרי הן של הפרולטריון הוואליקורוסי והן של הפרולטריון של האומות האחרות: תפקיד של תעמולה והסברה יומיומית נגד כל זכויות-יתר ממלכתיות-לאומיות, בעד זכות, זכות שווה של כל האומות למדינה לאומית שלהן; תפקיד זה הוא (עתה) תפקידנו העיקרי בשאלה הלאומית, כי רק בדרך זו הננו מגינים על האינטרסים של הדמוקרטיה והברית שוות-הזכויות של הפרולטריום של כל האומות למיניהן. תהא תעמולה זו "בלתי-מעשית" הן מנקודת-ראותם של הוואליקורוסי-

סיים-המדכאים והן מנקודת-ראותה של הבורגנות של האומות המדוכאות (אלה וכן אלה תובעים הן או לאו מוגדר, בהאשימם את הס"ד ב"אי-מוגד-רות") — למעשה דווקא הסברה זו, וזו בלבד, מבטיחה חינוך דמוקרטי אמיתי וסוציאליסטי אמיתי של ההמונים. רק הסברה כזאת מבטיחה הן את הסיכויים הגדולים ביותר לשלום לאומי ברוסיה, אם היא תישאר מדינה לאומית מגוונת, והן את החלוקה השלווה ביותר (והבלתי-מזיקה למאבק המעמדי הפרולטרני) למדינות לאומיות שונות, אם תתעורר שאלת חלוקה כזאת.

לשם הבהרה קונקרטית יותר של המדיניות הזאת, הפרולטרית היחידה, בשאלה הלאומית נבחון את היחס של הליברליזם הוואליקורוסי "להגדרה העצמית של האומות" ואת דוגמת היפרדות של נורבגיה משבדיה.

5. הבורגנות הליברלית והאופורטוניסטים הסוציאליסטיים בשאלה הלאומית

ראינו, כי רוזה לוכסמבורג רואה כאחד מ"קלפי-הנצחון" העיקריים שלה במאבק נגד הפרוגרמה של המרכסיסטים הרוסיים את הנימוק הבא: ההכרה בזכות להגדרה עצמית שווה לתמיכה בנציונליזם הבורגני של האומות המדוכאות. מצד שני, טוענת רוזה לוכסמבורג, אם להבין זכות זו רק כמאבק נגד כל כפייה לגבי האומות, הרי סעיף מיוחד בפרוגרמה אינו דרוש, שכן הס"ד בדרך כלל הינה נגד כפייה לאומית ואי-שוויון זכויות.

הנימוק הראשון, כפי שהוכיח קאוטסקי הוכחה בלתי-מופרכת לפני 20 שנה כמעט, מגולל את הנציונליזם מראש חולה על ראש בריא, שכן מתוך פחד בפני הנציונליזם של האומות המדוכאות. נמצאת רוזה לוכסמבורג למעשה מסייעת בידי הנציונליזם הוואליקורוסי, יליד "המאה השחורה"! הנימוק השני הנו, בעצם, התחמקות פחדנית מן השאלה: האם כוללת או אינה כוללת ההכרה בשוויון זכויות לאומי את ההכרה בזכות להיפרדות? אם "כן", הרי מודה רוזה לוכסמבורג בנכונותו העקרונית של סעיף 9 בפרוגרמה שלנו. ואם "לאו", הרי אין היא מכירה בשוויון-זכויות לאומי. התחמקות ותחבולות-הסחה לא תעזרנה כאן ולא כלום!

אולם הבחינה הטובה ביותר של כל הנימוקים הנ"ל והדומים להם הינה בחינת יחסם של המעמדות השונים בחברה לשאלה זו. לגבי מרכסיסט בחינה כזאת חובה היא. יש לצאת מן האובייקטיבי, יש ליטול את יחס-הגומ"ל בין של המעמדות בנקודה הנתונה. בלי לעשות זאת, מידרדרת רוזה לוכסמבורג דווקא לאותו חטא המטפיזיות, ההפשטה, ההכללה, הסיטונות וכו', בו מנסה היא לשווא להאשים את יריביה.

המדובר הוא בפרוגרמה של המרכסיסטים הכלל-רוסיים, כלומר, של המרכסיסטים מקרב כל הלאומים של רוסיה. האם אין צורך להתבונן בעמדת המעמדות השליטים של רוסיה?

עמדת "הביורוקרטיה" (אנו מבקשים סליחה על הביטוי הלא-מדויק) ובעלי-האחוזות הפיאודליים מסוג האצולה המאוחדת, ידועה לכל: שלילה מוחלטת הן של שוויון-זכויות הלאומים והן של הזכות להגדרה עצמית. הסיסמה הישנה הלקוחה עוד מימי הצמיתנות — שלטון-יחיד, פראבוס-לביות, עממיות — והכוונה היא כאן לעממיות הוואליקורוסית בלבד. אפילו האוקראינים הוכרזו כ"בני מוצא אחר", אפילו שפתם הלאומית נרדפת.

נתבונן בבורגנות הרוסית, ש"נקראה" להשתתפות — צנועה אמנם מאוד, אך בכל זאת השתתפות בשלטון, בשיטת התחוקה והממשל של ה"3 ביוני". שהאוקטיאבריסטים צועדים למעשה בשאלה הנדונה אחרי הימניים — על כך אין להשחית מלים הרבה. למרבה הצער, מרכסיסטים מסויימים מפנים תשומת-לב מועטה הרבה יותר לעמדת הבורגנות הליברלית הוואלי-קורוסית, לעמדת הפרוגרסיסטים והקאדטים. והרי מי שלא ילמד, לא יחקור את העמדה הזאת ולא יעמיק-חשוב בה, ייתפש בהכרח לחטא ההפשטה והערטילאיות בדיון על זכות האומות להגדרה עצמית.

אשתקד הפולמוס בין "פרבדה" ל"ראץ'" אילץ את הבטאון הראשי של מפלגת הקאדטים, המאומן במידה רבה כל-כך בהתחמקות דיפלומטית מתשובה ישירה לשאלות "לא נעימות", לצאת בכל זאת בכמה הודאות בעלות-ערך. המחלוקת התלקחה בשל ועידת הסטודנטים הכל-אוקראינית בלבוב בקיץ 1913. "ידען האוקראיניות" המושבע הסופר האוקראיני של "ראץ'", האדון מוגיליאנסקי, פירסם מאמר, בו המטיר מבחר גידופים ("דימדום", "הרפתקנות" וכו') על רעיון הספרציה (ההיפרדות) של אוקראינה — רעיון, אשר עליו נילחם הסוציאליסטי-הלאומי דונצוב ואושר עלידי הוועידה.

העתון "ראבוצ'איה פרבדה", בלא סולידריות כלשהי עם דונצוב, בציינו במישרין שהוא סוציאליסטי-לאומי ומרכסיסטי אוקראיניים רבים אינם מסכימים עמו, הצהיר, בכל זאת, שנעימת "ראץ'", יותר נכון: ההצגה העקרונית של השאלה ב"ראץ'" היא בלתי הוגנת לחלוטין, אינה מותרת לדמוקרטי וואליקורוסי, או לאדם הרוצה להיחשב כדמוקרט. יפריך-נא "ראץ'" במישרין את ה"ה דונצובים, אבל אין זה מותר מבחינה עקרונית לבטאון וואליקורוסי של הדמוקרטיה כביכול לשכוח את חופש ההיפרדות, את הזכות להיפרדות.

חודשים מספר לאחר-מכן יצא הא' מוגיליאנסקי במס' 331 של "ראץ'" ב"הסברות" — מאחר שנודע לו מהעתון האוקראיני הלבובי "שליאחי" ("דרכים") על טענות-שכנגד של האדון דונצוב, שציין בין היתר, כי "את גיחתו השוביניסטית של העתון "ראץ'" הוקיעה כראוי רק העתונות של הס"ד הרוסית". ה"הסברות" של הא' מוגיליאנסקי כל עיקרן היה, שהוא חזר ואמר שלוש פעמים: "ביקורת המתכונים של הא' דונצוב" "אין לה כל דבר משותף עם שלילת זכות האומות להגדרה עצמית".

"יש לומר — כותב הא' מוגיליאנסקי — שגם "זכות האומות" להגדרה עצמית איננה בבחינת "פאטיש" כלשהו (שימעו, שימעו!!), שאינו מתיר למתוח עליו ביקורת: תנאים בלתי-בריאים בחיי העם יכולים להוליד מגמות בלתי-בריאות בהגדרה העצמית הלאומית, וחישופן אין משמעו עדיין שלילת זכות האומות להגדרה עצמית".

עיניכם הרואות, מליצות הליברל בנוגע ל"פאטיש" הן לגמרי ברוח המליצות של רוזה לוכסמבורג. ברור היה שהא' מוגיליאנסקי ביקש להתחמק ממענה ישיר לשאלה: האם מכיר הוא או אינו מכיר בזכות להגדרה עצמית פוליטית, כלומר, להיפרדות?

גם "פרולטרסקייה פרבדה" (מס' 4 מ-11 בדצמבר שנת 1913) הציג במישרין שאלה זו לא' מוגיליאנסקי ולמפלגת הקאדטים.

העתון "ראץ'" פירסם אז (מס' 340) גילוי-דעת בלתי-חתום, כלומר רשמי מטעם המערכת, הנותן תשובה לשאלה זו. התשובה מתמצית ב-3 נקודות:

1. בסעיף 11 בפרוגרמה של מפלגת הקאדטים מדובר במישרין, בדיוק ובבהירות על "זכות ההגדרה העצמית החופשית התרבותית" של האומות;

2. "פרולטרסקייה פרבדה", כפי שטוען "ראץ'", "מערבת ללא תקנה" את ההגדרה העצמית עם הספרטיזם, עם ההיפרדות של אומה זו או אחרת;

3. "ובאמת, הקאדטים מעולם לא נטלו על עצמם את ההגנה על הזכות של, היפרדות האומות מן המדינה הרוסית" (ראה המאמר: "הנציונל-ליברליזם וזכות האומות להגדרה עצמית" ב"פרולטרסקייה פרבדה", מס' 12 מ-20 בדצמבר שנת 1913).

נשים-נא אל לב תחילה את הסעיף השני בגילוי-דעת זה של "ראץ'". באיזו בהירות מראה הוא לה"ה סמקובסקי, ליבמאן, יורקביץ' וה-אופורטוניסטים האחרים, שצעקותיהם ולהגם בדבר "אי-הבהירות" כביכול או ה"סתמיות" של משמעות ה"הגדרה העצמית", למעשה, — כלומר לפי יחס-הגומלין האובייקטיבי של המעמדות והמאבק המעמדי ברוסיה, — אינם אלא חזרה פשוטה על דברי הבורגנות הליברלית-מלוכנית!

משהציג העתון "פרולטרסקייה פרבדה" לאדונים "הקונסטיטוציונליס-טים הדמוקרטים" הנאורים מהעתון "ראָץ" שלוש שאלות: (1) האם מכחישים הם, כי בכל תולדות הדמוקרטיה הבינלאומית, ביחוד ממחצית המאה ה-19, נחשבת ההגדרה העצמית של האומות דווקא כהגדרה עצמית פוליטית, כזכות לכונן מדינה לאומית עצמאית? (2) האם מכחישים הם, שלהחלטה הידועה של הקונגרס הסוציאליסטי הבינלאומי בלונדון משנת 1896 נודעה אותה משמעות עצמה? (3) שפליכאָנוב, אשר כתב עוד בשנת 1902 על ההגדרה העצמית, הבין אותה דווקא כהגדרה עצמית פוליטית? משהציג "פרולטרסקייה פרבדה" את שלוש השאלות הללו נאלמו דום האדונים הקאדטים!!

הם לא ענו אפילו מלה אחת, מכיוון שלא היה להם מה לענות. הם נאלצו להודות בשתיקה, ש"פרולטרסקייה פרבדה" צודק בהחלט. צוחות הליברלים על הנושא בדבר אי-בהירותו של מושג "ההגדרה העצמית", על כי הס"ד "מערבבים אותו ללא תקנה" עם הסאָפאָראַטיזם — אינן אלא שאיפה לסבך את השאלה, להתחמק מלהכיר בעקרון, שנקבע על-ידי הדמוקרטיה בכללה. אילולא היו ה"ה סמקובסקי, ליבמן ויורקביץ' בורים במידה כזאת, היו בושים מלהופיע בפני הפרולטריון ברוח ליברלית. אך הבה ונלך הלאה. "פרולטרסקייה פרבדה" אילץ את "ראָץ" להודות, כי לדברים על "הגדרה עצמית תרבותית" נודעת בפרוגרמה של ה"ק"ד* דווקא משמעות של שליחת ההגדרה העצמית הפוליטית.

"ואמנם, מעולם לא נטלו הקאדטים על עצמם להגן על זכות, היפרדות האומות מעל המדינה הרוסית" — לא בכדי המליץ "פרולטרסקייה פרבדה" על הדברים האלה של "ראָץ" בפני העתונים "נובויה וורמיה" ו"זאָמשצ'ינה" כעל מופת ה"לויאליות" של הקאדטים שלנו. העתון "נובויה וורמיה" במס' 13563, מבלי להחמיץ, כמובן, את ההזדמנות להעלות בזכרון את ה"ז'יד" ולומר לקאדטים כל מיני דברי לעג עוקצניים, הכריז בכל זאת:

"מה שמהווה לגבי הס"ד אקסיומה של תבונה מדינית" (כלומר, הכרה בזכות האומות להגדרה עצמית, להיפרדות), "מתחיל לעורר בימינו אנו אפילו בקרב הקאדטים חילוקי-דעות".

הקאדטים התייצבו מבחינה עקרונית בעמדה שווה בהחלט עם "נובויה וורמיה", כשהכריזו, ש"מעולם לא נטלו על עצמם להגן על זכות של היפרדות אומות מהמדינה הרוסית". הרי בכך נעוץ אחד מיסודות הנציונל-ליברליזם של הקאדטים, קירבתם לפורישקביצים, תלותם הפוליטית-

* ק"ד — קאדטים (דמוקרטים קונסטיטוציוניים).

רעיונית והפוליטית-מעשית באלה האחרונים. «האדונים הקאדטים למדו היסטוריה — כתב, פרולטרסקייה פרבדה' — ומטיבים לדעת, לאילו מעשים, אם להתבטא רכות, פוגרומיים' הוליך למעשה לעתים לא נדירות השימוש בזכותם מקדמת דנא של הפורישקביצים, לסחוב ולא להתיר". אם כי הקאדטים יודעים היטב את המקור והאופי הפיאודלי של שלטונם הכל-יכול של הפורישקביצים, מתייצבים הם בכל זאת לחלוטין על קרקע היחסים והתחומים שנוצרו דווקא על ידי מעמד זה. אם כי יודעים הם היטב מה רב הוא הבלתי-אירופי, האנטי-אירופי (האסיאתי, היינו אומרים, אילולא היתה בביטוי זה נימה של זלזול כלפי היפנים והסינים, שאין הם ראויים לו כלל) ביחסים ובתחומים, שנוצרו או נקבעו על-ידי מעמד זה, מודים בהם האדונים הקאדטים כקוו-תחום שאין לעוברו.

והרי זוהי אמנם הסתגלות לפורישקביצים, התרפסות בפניהם, פחד לערער את מצבם, ההגנה עליהם מפני התנועה העממית, מפני הדמוקרטיה. «משמעות הדבר, למעשה, היא — כתב, פרולטרסקייה פרבדה' — הסתגלות לאינטרסים של הצמיתנים ולמשפטים הקדומים הלאומניים הגרועים ביותר של האומה השלטת במקום מאבק שיטתי נגד משפטים קדומים אלה».

כאנשים, היודעים היסטוריה והתובעים לעצמם את כתר הדמוקרטיזם, אין הקאדטים מנסים אפילו לטעון, שהתנועה הדמוקרטית, המאפיינת בימינו הן את אירופה המזרחית והן את אסיה, והשואפת לשנות את שתייהן כאחד על פי דוגמת הארצות הקפיטליסטיות, המתורבתות — שתנועה זו חייבת בהכרח להשאיר ללא שינוי את הגבולות, שנקבעו על-ידי התקופה הפיאודלית, תקופת השלטון הכל-יכול של הפורישקביצים והיעדר-הזכויות של שכבות נרחבות של הבורגנות והבורגנות הזעירה.

כי השאלה, שהועלתה בפולמוס בין «פרולטרסקייה פרבדה» לבין «ראץ'», לא היתה בבחינת שאלה ספרותית בלבד, אלא נגעה בתופעה פוליטית ממשית, בוערת — זאת הוכיחה, בין היתר, ועידת מפלגת הקאדטים האחרונה שהתקיימה ב-23—25 במרס שנת 1914. בדו"ח הרשמי של «ראץ'» (מס' 83, 26 במרס שנת 1914) על ועידה זו אנו קוראים:

«השאלות הלאומיות נדונו אף הן בעירנות מיוחדת. הצירים מקיוב, שהצטרפו אליהם נ. ו. ניקרסוב וא. מ. קוליובאקין ציינו, כי השאלה הלאומית הינה גורם חשוב המבשיל והולך, והכרח הוא לצעוד לקראתו בצורה החלטית יותר מאשר עד כה. פ. פ. קוקושקין ציין, בכל זאת» (זהו אותו «בכל זאת», המתאים ל«אך» השצ'דריני — «אך אין האזוניים צומחות מעל למצח»), «שגם הפרוגרמה וגם הנסיון הפוליטי הקודם תובעים לנהוג בזהירות יתירה ב«נוסחאות הגמישות למדי» של «ההגדרה העצמית הפוליטית של הלאומים».

שיקול מצוין-לעילא זה בוועידת הקאדטים זכאי לתשומת-לב גדולה ביותר מצד כל המרכזיסטים וכל הדמוקרטים. (נציין במאמר מוסגר, שהעתון "קיובסקייה מיסל" ("המחשבה הקיובית"), הבקי, כנראה, למדי, והמוסר, ללא ספק, נכון את הרעיונות של הא' קוקושקין, הוסיף, כי הוא העלה במיוחד, כמובן בתור אזהרה ליריביו, את הסכנה של "התפוררות המדינה").

הדו"ח הרשמי של "ראץ'" חובר בנוסח דיפלומטי מאומן למופת, כדי להרים את המסך ככל האפשר פחות, כדי להסתיר ככל האפשר יותר. אף-על-פי-כן בקווים העיקריים ברור, מה אירע בוועידת הקאדטים. הצירים — בורגנים ליברליים, היודעים את מצב העניינים באוקראינה, והקאדטים "השמאליים" הציגו דווקא את שאלת ההגדרה העצמית הפוליטית של האומות. שאם לא-כן, לא היתה לו, לא' קוקושקין, סיבה כלשהי לקרוא "לשימוש זהיר" ב"נוסחה" זו.

בפרוגרמה של הקאדטים, שהיתה ידועה, כמובן, לצירי הוועידה הקאדטית, הועלתה אמנם הגדרה עצמית לא פוליטית, אלא "תרבותית". משמע, הא' קוקושקין הגן על הפרוגרמה מפני צירי אוקראינה, מפני הקאדטים השמאליים, הגן על ההגדרה העצמית "התרבותית" נגד הפוליטית. ברור לחלוטין, כי בהתקוממו נגד הגדרה העצמית "הפוליטית", בהעלותו את הסכנה של "התפוררות המדינה", בכנותו את נוסחת "ההגדרה העצמית הפוליטית" נוסחה "גמישה למדי" (לגמרי לפי רוחה של רוזה לוכסמבורג!), הגן הא' קוקושקין על הנציונל-ליברליזם הוואליקורוסי, נגד היסודות "השמאליים" יותר או הדמוקרטיים יותר של מפלגת הקאדטים ונגד הבורגנות האוקראינית.

הא' קוקושקין ניצח בוועידת הקאדטים, כפי שזה מסתבר מהמלונת הבוגדנית "בכל זאת" בדו"ח של "ראץ'". הנציונל-ליברליזם הוואליקורוסי חגג את נצחונו בקרב הקאדטים. כלום לא יסייע נצחון זה להתבהרות שכלם של אותם היחידים הבלתי-נבונים בקרב המרכזיסטים של רוסיה, שהחלו אף הם, בעיקבות הקאדטים, לחשוש מפני "הנוסחאות הגמישות למדי של הגדרה עצמית פוליטית של הלאומים"?

נתבונן "בכל זאת", למהותו של הענין, באורח מחשבתו של הא' קוקושקין. בהסתמכו על "הנסיון הפוליטי הקודם" (דהיינו, על הנסיון של שנת 1905, כאשר הבורגנות הוואליקורוסית נתמלאה חרדה לזכויות-היתר הלאומיות שלה והדביקה בחרדתה את מפלגת הקאדטים), בהעלותו את הסכנה של "התפוררות המדינה", גילה הא' קוקושקין הבנה מצויינת לכך, שהגדרה עצמית פוליטית אין משמעותה אלא זכות להיפרדות ולכינון מדינה

לאומית עצמאית. נשאלת השאלה, כיצד יש לראות את חששותיו אלו של האדון קוקושקין מנקודת-ראותה של הדמוקרטיה בכלל ומנקודת-ראותו של המאבק המעמדי הפרולטרי בפרט?

הא' קוקושקין מבקש לשכנענו, שההכרה בזכות להיפרדות מגבירה את הסכנה של "התפוררות המדינה". זוהי נקודת-ראותו של השוטר מימרא-צ'וב עם סיסמתו שלו: "לסחוב ולא להתיר". מנקודת-ראות הדמוקרטיה בכלל הענין הוא הפוך: ההכרה בזכות להיפרדות מפחיתה את הסכנה של "התפוררות המדינה".

שיקולי הא' קוקושקין הם לגמרי ברוח הנציונליסטים. בוועידתם האחרונה יצאו הם חוצץ נגד האוקראינים-המאזאפיסטים". התנועה האוקראינית — קראו הא' סאבנקו ושות' — מאיימת בהחלשת קשרי אוקראינה עם רוסיה, שכן אוסטריה באוקראינפיליות שלה מבצרת את קשרי האוקראינים עם אוסטריה!! נשאר בלתי-מובן, איפוא, מדוע רוסיה אינה יכולה לנסות "לבצר" את קשרי האוקראינים עם רוסיה באותה שיטה עצמה, שה"ה סאבנקו ודומיו מאשימים בה את אוסטריה, כלומר, על-ידי הענקת חופש השפה הלאומית, שלטון-עצמי, סיים אוטונומי וכד' לאוקראינים.

שיקוליהם של ה"ה סאבנקו, קוקושקין ודומיהם זהים לגמרי, מגוכחים וחסרי-טעם במידה שווה מבחינה הגיונית טהורה. כלום לא ברור, כי ככל שמידת חירותו של הלאום האוקראיני תהיה גדולה יותר בארץ זו או אחרת, כן יהיו יציבים יותר הקשרים של לאום זה עם הארץ הנתונה? נדמה, כי אין לחלוק על אמת אלמנטרית זו, אם אין זונחים לחלוטין את הנחות הדמוקרטיות. התיתכן חירות גדולה יותר של לאום כשלעצמו, מאשר חופש ההיפרדות, חופש לכונן מדינה לאומית עצמאית?

כדי להבהיר עוד יותר את השאלה הזאת, אותה מסבכים הליברלים (וכן אלה המחזרים-מחזיקים אחריהם מפאת חוסר-הבנה), נביא דוגמה פשוטה ביותר. ניטול את עניין הגירושין. רוזה לוכסמבורג כותבת במאמרה, שהמדינה הדמוקרטית הריכוזית, המשלימה לחלוטין עם האוטונומיה של חלקיה הנפרדים, חייבת להשאיר בסמכותו של הפרלמנט המרכזי את כל ענפי-התחוקה החשובים ביותר, ובין הייתר את התחוקה על הגירושין. דאגה זו להבטחת חופש הגירושין על-ידי השלטון המרכזי של המדינה הדמוקרטית מובנת לגמרי. הריאקציונרים הם נגד חופש הגירושין, קוראים "לטיפול זהיר" בו וצועקים, שמשמעותו "התפוררות המשפחה". ואילו הדמוקרטיה מניחה, כי הריאקציונרים מתחסדים, ולמעשה מגינים הם על השלטון הכל-יכול של המשטרה והביורוקרטיה, על זכויות-היתר של מין אחד ועל דיכוי גרוע ביותר של האשה; כי למעשה חופש הגירושין פירושו לא "התפוררות"

קשרי המשפחה, אלא, להיפך, ביצורם על יסודות דמוקרטיים, האפשריים והיציבים היחידים בחברה תרבותית.

להאשים את מצדדי חופש ההגדרה העצמית, כלומר, חופש ההיפרדות, בעידוד הספאראטיזם — זוהי אותה אווילות ואותה צביעות, כמו להאשים את מצדדי חופש הגירושין בעידוד ההרס של קשרי המשפחה. כשם שבחברה הבורגנית יוצאים נגד חופש הגירושין כל אלה המגינים על זכויות-היתר ועל שיחוד, אשר עליהן מושתתים הנישואים הבורגניים, כך גם במדינה קפיטליסטית שלילת חופש ההגדרה העצמית, כלומר, חופש היפרדות האומות, משמעותה אינה אלא הגנה על זכויות-היתר של האומה השליטה ושיטות-הממשל המשטריות לרעת השיטות הדמוקרטיות.

אין ספק, כי הפוליטיקניות, התכננות, הצומחת מכלל היחסים של החברה הקפיטליסטית, מעוררת לעתים להג קל-דעת ביותר ואף פיטפוט חסר-שחר מצד אנשי הפרלמנטים או העתונאים על היפרדותה של אומה זו או אחרת. אולם רקריאקציונרים בלבד יכולים להיתפס לפחד (או להעמיד פני נפחדים) מפני להג שכזה. מי שניצב על נקודת-ראות של דמוקרטיה, כלומר, על פתרון בעיות המדינה על-ידי המוני האוכלוסיה, מיטיב לדעת, כי מלהגם של הפוליטיקנים ועד להכרעת ההמונים «מרחק עצום ורב». המוני האוכלוסיה יודעים היטב, על פי נסיונם היומיומי, את חשיבות הקשרים הכלכליים והגיאוגרפיים, את יתרונות השוק הגדול והמדינה הגדולה, והם לא יסכימו להיפרדות אלא כאשר הדיכוי הלאומי והחיכוכים הלאומיים הופכים את החיים בצוותא לבלתי-נסבלים לחלוטין, בולמים את כל היחסים הכלכליים למיניהם. ובמקרה כזה יהיו האינטרסים של ההתפתחות הקפיטליסטית וחופש המאבק המעמדי דווקא לצידם של הנפרדים.

ובכן, מאיזה צד שלא ניגש לשיקולו של הא' קוקושקין הם מתגלים כשיא של אווילות והתקלסות בעקרונות הדמוקרטיה. אולם הגיון מסוים מצוי בשיקולים אלה: זהו הגיון האינטרסים המעמדיים של הבורגנות הווא-ליקורוסית. הא' קוקושקין, כרובה של מפלגת הקאדטים, הוא משרתה של «אמתחת המצלצלין» של בורגנות זו. הוא מגן עליהם יחד עם פורישקביץ', שכם אחד עמו — אלא שפורישקביץ' מאמין יותר באלה הצמיתנית, ואילו קוקושקין ושות' רואים, כי אלה זו נסדקה כהוגן על-ידי מהפכת 1905, והם סומכים יותר על האמצעים הבורגניים להוליך שולל את ההמונים, למשל, על הפחדת הקרתנים והאיכרים ברוח-הבלהות של «התפוררות המדינה», על הונאתם במליצות בדבר איחוד «חירות העם» עם האושיזות ההיסטוריות וכו'. משמעותה המעמדית הריאלית של השנאה הליברלית לעקרון ההגדרה העצמית הפוליטית של האומות — היא אחת ויחידה: נציונל-ליברליזם,

הגנה על זכויות-היתר הממלכתיים של הבורגנות הוואליקורוסית. והאפורטו-טוניסטים הרוסיים בקרב המרקסיסטים, שיצאו במסע דווקא עתה, בתקופת השיטה של ה-3 ביוני, נגד זכות האומות להגדרה עצמית — כל אלה: החסלן סמקובסקי, הבונדאי ליבמן והזעיר-בורגני האוקראיני יורקביץ' מזדנבים למעשה אחרי הנציונל-ליברליזם, משחיתים את מעמד הפועלים ברעיונות של הנציונל-ליברליזם.

האינטרסים של מעמד הפועלים ושל מאבקו נגד הקפיטליזם דורשים סולידריות מלאה ואחדות הדוקה ביותר של פועלי כל האומות, דורשים את הדיפת המדיניות הלאומנית של הבורגנות מכל אומה שהיא. על כן, לא תהיה זאת אלא התחמקות מתפקידי המדיניות הפרולטרית והכנעת הפועלים למדיניות הבורגנית, אילו התחילו הס"ד לשלול את זכות ההגדרה העצמית, כלומר, את זכות ההיפרדות של האומות המדוכאות, וכן אילו נטלו הס"ד על עצמם לתמוך בכל הדרישות הלאומיות של בורגנות האומות המדוכאות. אחת היא לפועל השכיר אם מנצלו תהיה הבורגנות הוואלי-קורוסית בעיקר ולא הבורגנות הנכרית, או הבורגנות הפולנית בעיקר ולא היהודית וכו'. הפועל השכיר, המכיר את האינטרסים של מעמדו, אדיש הן לזכויות-היתר הממלכתיים של בעלי-ההון הוואליקורוסיים והן להב-טחות בעלי-ההון הפולניים או האוקראיניים, שיקום גן-עדן עלי אדמות משיטילו הם לידיהם את זכויות-היתר הממלכתית. התפתחות הקפיטליזם צועדת ותצעד קדימה, כך או אחרת, הן במדינה מגוונת אחידה והן במדינות לאומיות נפרדות.

בכל מקרה יישאר הפועל השכיר מושא של ניצול, ומאבק מוצלח נגדו דורש את אי-תלותו של הפרולטריון בנציונליזם, אפשר לומר, את הנייטרליות השלמה של הפרולטריום לגבי מאבק הבורגנות של האומות השונות על הבכורה. התמיכה הקטנה ביותר של הפרולטריון מקרב אומה כלשהי בזכויות-היתר של הבורגנות הלאומית "שלו" תעורר בהכרח את האי-אמון מצד הפרולטריון של האומה השניה, תחליש את הסולידריות המעמדית האינטרנציונלית של הפועלים, תפריד ביניהם לשמחת-לבה של הבורגנות. והרי שלילת הזכות להגדרה עצמית, או להיפרדות, משמעה בהכרח תמיכה למעשה בזכויות-היתר של האומה השלטת.

עוד ניווכח בכך במוחשיות רבה יותר, אם ניטול את הדוגמה הקונ-קרטיית של היפרדות נורבגיה משבדיה.

6. היפרדות נורבגיה משבדיה

רוזה לוכסמבורג נוטלת דווקא דוגמה זו ודנה בה בזה האופן:

„המאורע האחרון בתולדות היחסים הפדרטיביים — היפרדות נורבגיה משבדיה, שבזמנו נאחזה בו בחפזון העתונות הפולנית הסוציאליסטית (ראה את העתון „נאפשווד“ („קדימה“) הקראקובי) כבגילוי משמח של הכוח והפרוגרסיביות של השאיפות להיפרדות ממלכתית — נהפך מיד להוכחה מדהימה לכך, שהפדרליזם וההיפרדות הממלכתית הנובעת ממנו אינם ביטוי ולו במידה קטנה לפרוגרסיביות או דמוקרטיזם. לאחר זו הקרויה „המהפכה“ הנורבגית, אשר כל עיקרה היה הדחתו וסילוקו של המלך השבדי מנורבגיה, בחרו להם הנורבגים בשלווה יתרה מלך אחר, בדחותם באופן פורמאלי על-ידי משאל-עם את התוכנית לכינון רפובליקה. מה שהמערצים השטחיים של כל מיני תנועות לאומיות ושל כל מיני תחליפים של עצמאות הכריזו כ„מהפכה“, היה ביטוי פשוט של פרטיקולריזם * איכרי וועיר-בורגני, של רצון כי יהיה לך בעד כספך מלך „משלך“ במקום המלך הכפוי על-ידי האצולה השבדית, ועל כן היתה זו תנועה שאין לה ולא כלום עם מהפכת ניות. יחד עם זאת תולדות הניתוק של הברית השבדית-נורבגית הוכיחו שוב באיזו מידה הפדרציה, שנתקיימה עד זמננו, לא היתה גם במקרה זה אלא ביטוי לאי-טרסטים שושלתיים טהורים, וממילא צורה של מונארכיזם וריאקציה“ („פישגלונד“). הנה מלה במלה כל מה שאומרת בענין הזה רוזה לוכסמבורג!! ויש להודות, כי קשה לגלות בהבלטה גדולה מזו את האיך-אונים שבעמדתה, מכפי שעשתה זאת רוזה לוכסמבורג בדוגמה הנתונה.

עיקר השאלה היה והנו, האם הכרחית לס"ד במדינה לאומית מגוונת פרוגרמה, המכירה בזכות להגדרה עצמית, או להיפרדות. מה אומרת לנו, איפוא, בשאלה זו דוגמת נורבגיה, שהובאה על-ידי רוזה לוכסמבורג עצמה?

המחברת שלנו מסתובבת ומתפתלת, מתחכמת ומקימה רעש נגד „נאפשווד“, אך על השאלה אין היא עונה!! רוזה לוכסמבורג מדברת על כל מה שתרצו, כדי לא לומר אף מלה לעצם העניין!! אין ספק, שהבורגנים הזעירים הנורבגיים, ברצותם מלך משלהם בעד ממונם שלהם ובהכשילם במשאל-עם את התוכנית לכינון רפובליקה, גילו תכונות קרתניות מגונות מאוד. אין ספק, ש„נאפשווד“, אם לא הבחין בכך, גילה אף הוא אותן תכונות קרתניות מכוערות. אך מה זה נוגע לעניין?

הרי המדובר היה בזכות האומות להגדרה עצמית וביחס של הפרול-טריון הסוציאליסטי לזכות זו! למה, איפוא, אין רוזה לוכסמבורג משיבה על השאלה, אלא הולכת סחור-סחור?

* פארטיקולריזם — שאיפת חלקים מסויימים של המדינה לאייתלות מהמרכז לרעת ענייני המדינה הכלליים.

אומרים, כי בעיני העכבר אין חיה חזקה מחתול. בעיני רוזה לוכסמן-בורג, כנראה, אין חיה חזקה מה"פראק". בשם "פראקים" מכנים בפולין בשפת ההמון את "המפלגה הסוציאליסטית הפולנית", זו הקרויה הפראקציה המהפכנית, והעלון הקראקובי "נאפשווד" מזדהה עם רעיונות "הפראקציה" הזאת. מאבקה של רוזה לוכסמןבורג נגד הנציונליזם של "פראקציה" זו סינוורה במידה כזאת את מחברנו, שמתחום ראייתו נעלם הכל מלבד "נאפשווד".

אם "נאפשווד" אומר: "כן", רואה רוזה לוכסמןבורג כחובתה הקדושה להצהיר מיד: "לא", מבלי לחשוב כלל על כך, שבזה האופן מגלה היא לא את אי-תלותה ב"נאפשווד", אלא, להיפך דווקא, את תלותה המשעשעת ב"פראקים", את אי-יכולתה לראות את הענינים מנקודת-ראות מעמיקה ורחבה קצת יותר, מאשר נקודת-הראות של תל-הנמלים הקראקובי. "נאפ-שווד" הוא, כמובן, בטאון רע מאוד ולגמרי לא-מארפסיסטי, אולם אין זה צריך להפריע לנו לבחון מצידה המהותי את הדוגמה של נורבגיה, מאחר שנטלנו אותה.

כדי לבחון דוגמה זו באופן מרפסיסטי חייבים אנו לעמוד לא על התכונות הגרועות של ה"פראקים", המטילים פחד איום כל-כך, אלא, ראשית, על הייחודים ההיסטוריים הקונקרטיים של היפרדות נורבגיה משבדיה, ושנית, על כך, מה היו תפקידי הפרולטריון של שתי הארצות בעת היפרדות זו.

הקירבה בין נורבגיה לשבדיה טמונה בקשרים גיאוגרפיים, כלכליים ולשוניים, שאינם פחות הדוקים מקשריהן של אומות סלאביות לא-וואליקורוסיות רבות עם הוואליקורוסים. אולם הברית בין נורבגיה ושבדיה לא היתה ברית-מרצון, ולכן על ה"פדרציה" מדברת רוזה לוכסמןבורג סתם, פשוט משום שאיננה יודעת מה לומר. את נורבגיה מסרו לשבדיה המלכים בעת מלחמות נפוליאון, למרות רצונם של הנורבגים, והשבדים נאלצו להכניס צבא לנורבגיה כדי להכניעה.

לאחר מכן, במשך עשרות שנים, למרות האוטונומיה הרחבה מאוד, ממנה נהנתה נורבגיה (סיים משלה וכו'), היו קיימים חיכוכים בלתי-פוסקים בין נורבגיה לשבדיה, והנורבגים שאפו בכל כוחם לפרוק מעל עצמם את עול האצולה שבדית. באוגוסט שנת 1905 פרקו הם, סוף-סוף, את העול: הסיים הנורבגי החליט, שמלך שבדיה חדל להיות מלך נורבגיה, והרפרנדום שבוצע לאחר מכן, משאל העם הנורבגי, נתן רוב מכריע של קולות (כ-200 אלף לעומת כמה מאות) בעד היפרדותה המלאה משבדיה. השבדים לאחר היסוסים מסויימים השלימו עם עובדות ההיפרדות.

דוגמה זו מלמדת אותנו, על איזה רקע מתאפשרים ומתארכים מקרים של היפרדות אומות במסגרת היחסים הכלכליים והפוליטיים של ימינו ואיזו צורה לובשת לעתים ההיפרדות בתנאים של חירות פוליטית ודמוקרטיזם.

שום סוציאליזם דמוקרטי, אם לא ימלאנו ליבו להצהיר, כי שאלות החירות הפוליטית והדמוקרטית נטולת-ערך הן לגבי-דידו (ובמקרה כזה, כמובן, הוא יחדול להיות סוציאליזם דמוקרטי), לא יוכל להכחיש, שדוגמה זאת מוכיחה למעשה את החובה, המוטלת על פועלים בעלי-הכרה, של תעמולה שיטתית והכשרת תנאים כאלה, בהם התנגשויות אפשריות בשל היפרדות אומות תיפתרנה רק כך, כפי שנפתרו בשנת 1905 בין נורבגיה לשבדיה, ולא "ברוסית". דבר זה דווקא בא על ביטוי בדרישה הפרוגרמטית להכיר בזכות האומות להגדרה עצמית. רוזה לוכסמבורג נאלצה לתרץ את העובדה הבלתי-נעימה לתיאוריה שלה בהתקפות אימתניות נגד הקרתנות של הקרתנים הנורבגיים ונגד "נאפשווד" הקראקובי, שפן היא הבינה יפה-יפה באיזו מידה מפריכה ללא-שיוור העובדה ההיסטורית הזאת את מליצותיה, כאילו הזכות להגדרה עצמית של האומות איננה אלא "אוטופיה", כאילו שווה היא לזכות "לאכול מצלחות זהב" וכד'. מליצות כאלו מבטאות רק את האמונה האופורטוניסטית, העלובה והמרוצה מעצמה, באי-השתנות יחסי-הכוחות הנתון בין הלאומים של אירופה המזרחית.

נלך הלאה. בשאלת ההגדרה העצמית של האומות, כבכל שאלה אחרת, מעניינת אותנו, קודם כל ומעל לכל, הגדרתו העצמית של הפרולטריון בתוך האומות. רוזה לוכסמבורג עקפה בצניעות ובענווה גם שאלה זו בהרגישה, מה בלתי-נעים הוא ל"תיאוריה" שלה ניתוחה על פי דוגמת נורבגיה, שהיא נסתייעה בה.

מה היתה ומה צריכה היתה להיות עמדת הפרולטריון השבדי והנורבגי בסיכסוך זה בגלל ההיפרדות? הפועלים בעלי-ההכרה בנורבגיה היו מצביעים, כמובן, לאחר היפרדות בעד הרפובליקה, ואם היו סוציאליסטים, שהצביעו אחרת, הרי מוכיח הדבר רק זאת בלבד, מה רב האופורטוניזם המטומטם, הקרתני בסוציאליזם האירופי. לא ייתכן שתהיינה על כך שתי דעות, ואנו נוגעים בנקודה זאת רק משום שרוזה לוכסמבורג מנסה לטשטש את מהות העניין בדיבורים שאינם נוגעים לנושא. בשאלת היפרדות אין אנו יודעים

* אילו רוב האומה הנורבגית היה בעד המלוכה, והפרולטריון בעד הרפובליקה, הרי היו נפתחות בפני הפרולטריון הנורבגי, בדרך כלל, שתי דרכים: או מהפכה, אם הבשילו התנאים בשבילה, או כניעה לרוב ועבודה ממושכת של הסברה ותעמולה.

האם חייבה הפרוגרמה הסוציאליסטית הנורבגית את הס"ד הנורבגיים להחזיק בדעה מסוימת אחת. נניח שלא חייבה, נניח שהסוציאליסטים הנורבגיים השאירו פתוחה את השאלה, באיזו מידה היתה מספיקה האוטו-נומיה של נורבגיה למאבק מעמדי חופשי, ובאיזו מידה בלמו החיכוכים והסכסוכים הנצתיים עם האצולה שבדית את החופש של החיים המשקיים. אולם הדבר, שהפרולטריון הנורבגי חייב היה לצאת נגד האצולה הזאת בעד הדמוקרטיה האיכרית הנורבגית (עם כל מיגבלותיה הקרתניות של זו האחרונה) — דבר זה אינו מוטל בספק.

והפרלטריון השבדי? ידוע, שבעלי-האחויות השבדיים, בסיוע הכמורה השבדית, הטיפו למלחמה נגד נורבגיה, ומשום שנורבגיה חלשה הרבה יותר משבדיה, משום שהיא התנסתה כבר בפלישה השבדית, משום שלאצולה השבדית משקל רב מאוד בארצה שלה, הרי הטפה זו היוותה איום רציני מאוד. אפשר לומר בביטחה, שהקוקושקינים השבדיים השחיתו במשך זמן רב ובשקידה את ההמונים השבדיים בקריאות "לטיפול זהיר" ב"נוסחאות הגמישות רבות-הפירושים של ההגדרה העצמית הפוליטית של האומות", בתיאור מופרז של סכנת "התפוררות המדינה" ובטענות, כי "חירות-העם" מתיישבת עם אושיות האצולה השבדית. אין ספק, ולו קטן ביותר, שהסוציאלי-דמוקרטיה השבדית היתה בוגדת בענין הסוציאליזם והדמוקרטיה, אילולא נאבקה בכל כוחה נגד האידיאולוגיה והמדיניות הן של "הקוקושקינים" והן של בעלי-האחויות, אילולא הגנה לא רק על שוויון-הזכויות של האומות בכלל (שמכירים בו אף הקוקושקינים), אלא גם על זכות האומות להגדרה עצמית, על חופש היפרדות של נורבגיה.

הברית הדוקה של הפועלים הנורבגיים והשבדיים, הסולידריות החברתית המלאה שלהם, יצאו נשכרות מהכרה זו של הפועלים השבדיים בזכותם של הנורבגים להיפרדות. שכן הפועלים הנורבגיים השתכנעו כי חבריהם השבדיים אינם נגועים בנציונליזם השבדי, שמעדיפים הם את האחוה עם הפועלים הנורבגיים על פני זכויות-היתר של הבורגנות והאצולה השבדית. הריסת הקשרים, שכפו על נורבגיה מלכי אירופה והאצולה השבדית, חיזקה את הקשרים בין הפועלים הנורבגיים לבין הפועלים השבדיים. הפועלים השבדיים הוכיחו, כי דרך כל הסיבוכים, הנפתולים של המדיניות הבורגנית — על רקע היחסים הבורגניים תיתכן מאוד החיאת השתעבדות-בכפיה של הנורבגים לשבדים! — מסוגלים הם לשמור ולהגן על שוויון-הזכויות המלא ועל הסולידריות המעמדית של פועלי שתי האומות במאבק נגד הבורגנות השבדית והנורבגית כאחד.

מכאן רואים אנו, בין היתר, מה חסרי-יסוד ואפילו בלתי-רציניים הם

הנסיונות, הנעשים לעתים על-ידי ה"פראקים", "לנצל" נגד הסוציאל-דמוקרטיה הפולנית את חילוקי-הדעות בינינו לבין רוזה לוכסמבורג. ה"פראקים" אינם מפלגה פרולטרית, סוציאליסטית, אלא מפלגה זעיר-בורגנית, נציונליסטית, משהו מעין סוציאל-רבולוציונרים פולניים. מעולם לא דובר ולא ייתכן כי ידובר על אחדות כלשהי של הסוציאל-דמוקרטים של רוסיה עם המפלגה הזאת. נהפוך הוא, שום סוציאל-דמוקרט ברוסיה מעולם לא "התחרט" על התקרבותו לס"ד הפולניים ועל האיחוד עימם. זו זכותה היסטורית העצומה של הסוציאל-דמוקרטיה הפולנית, שהיא לראשונה יצרה מפלגה מרפסיסטית ופרולטרית אמיתית בפולין, במדינה האכולה עד תוך-תוכה שאיפות ומאויים נציונליסטיים. אולם זכות זאת של הסוציאל-דמוקרטים הפולניים הנה זכות גדולה לא משום שרוזה לוכסמבורג גיבבה דברים חסרי-שחר נגד הסעיף 9 של הפרוגרמה המרפסיסטית הרוסית, אלא על אף העובדה העגומה הזאת.

לגבי הס"ד הפולניים אין חשיבותה של "זכות ההגדרה העצמית" כה גדולה, כמו לגבי הס"ד הרוסיים. מובן בהחלט, שהמאבק נגד הבורגנות הזעירה של פולין, המוכה עיוורון נציונליסטי, הכריחה את הס"ד הפולניים "למתוח את הקו" בשקיחה מיוחדת (לעתים אולי קצת מוגזמת). שום מרפסיסט רוסי מעולם לא העלה ע לדעתו להאשים את הס"ד הפולניים בשל התנגדותם להיפרדותה של פולין. שגיאה עושים אותם ס"ד רק אז, כאשר מנסים הם — בדומה לרוזה לוכסמבורג — לשלול את הכרחיות ההכרה בזכות הגדרה עצמית בפרוגרמה של המרפסיסטים הרוסיים.

פירוש הדבר הוא, בעצם, העברת היחסים, המובנים מנקודת-ראותו של האופק הקראקובי, לקנה-מידה של כל העמים והאומות של רוסיה, הוואליקורוסים בכלל זה. משמעות הדבר היא — להיות "נציונליסטים פולניים במהופך", ולא סוציאל-דמוקרטים של רוסיה, לא ס"ד אינטרנציונליים.

שכן הסוציאל-דמוקרטיה האינטרנציונלית ניצבת דווקא על קרקע הכרה בזכות האומות להגדרה עצמית. ולענין הזה הננו עוברים עתה.

7. החלטת הקונגרס הבינלאומי הלונדוני של שנת 1896

החלטה זו אומרת:

"הקונגרס מכריז, שהוא עומד לימין הזכות המלאה להגדרה עצמית של כל האומות ומביע את אהדתו לפועלי כל ארץ, הסובלת בשעה זו מעולו של אבסור לטיזם צבאי, לאומי או אבסולוטיזם אחר; הקונגרס קורא לפעלי כל הארצות האלו להצטרף לשורות הפועלים בעלי-ההכרה בעולם כולו, על מנת ללחום יחד

עימם למיגורו של הקפיטליזם הבינלאומי ובעד הגשמת המטרות של הסוציאלי-דמוקרטיה הבינלאומית*.

כפי שצויין לעיל, האפורטוניסטים שלנו, ה"ה סמקובסקי, ליבמן, יורקביץ, פשוט אינם יודעים על החלטה זו. אולם רוזה לוכסמבורג יודעת ומביאה את נוסחה המלא, הכולל אותו ביטוי עצמו אשר בפרוגרמה שלנו: "הגדרה עצמית".

נשאלת, איפוא, השאלה, כיצד מסלקת רוזה לוכסמבורג את המכשול, המונח על דרך תורתה ה"מקורית"?

הנה, פשוט לגמרי: ...מרכז-הכובד כאן הוא בחלקה השני של ההחלטה... אופיו ההצהרתי... אפשר להסתמך עליו מתוך אי-הבנה בלבד!! חוסר-האונים והמבוכה של מחברנו מדהימים ממש. כרגיל, מצביעים על אופי הצהרתי של סעיפים פרוגרמטיים דמוקרטיים וסוציאליסטיים עקביים רק אפורטוניסטים, המשתמטים, המתחמקים במורך-לב מפולמוס ישיר נגדם. כנראה, לא בכדי נקלעה הפעם לוכסמבורג לחברותא עגומה זו של ה"ה סמקובסקי, ליבמן ויורקביץ'. אין רוזה לוכסמבורג מרהיבה עוז להצהיר במישרין, האם רואה היא את ההחלטה הנ"ל כנכונה או כמוט-עית. היא מתחמקת ומסתתרת כאילו ציפתה לקורא מפוזר וחסר-ידיעות, השוכח את החלק הראשון של ההחלטה בהגיעו לחלק השני, או לא שמע מעולם על הוויכוחים בעתונות הסוציאליסטית לפני הקונגרס הלונדוני.

אולם רוזה לוכסמבורג טועה מאוד, אם היא מדמה בנפשה, שתצליח לרמוס בקלות רבה כל כך, לעיני הפועלים בעלי-ההכרה של רוסיה, את החלטת האינטרנציונל בשאלה עקרונית חשובה, בלי שתואיל אפילו לנתח ניתוח ביקורתי.

בוויכוחים שלפני הקונגרס הלונדוני — בעיקר מעל עמודי העתון של המרפסיסטים הגרמניים "די נויא צייט" ("הזמן החדש") — בוטאה נקודת-הראות של רוזה לוכסמבורג, ונקודת-ראות זו נחלה, לעצם הענין, תבוסה בפני האינטרנציונל! הנה במה נעוצה מהות הענין, בה חייב להתחשב במ-יחד הקורא הרוסי.

* ראה בדו"ח הרשמי בשפה הגרמנית של הקונגרס הלונדוני: "הדיונים וההחלטות של הקונגרס הסוציאליסטי הבינלאומי של מפלגות הפועלים והאגודות המקצועיות בלונדון, מ-27 ליולי עד ל-1 באוגוסט שנת 1896. ברלין, 1897, עמ' 18. הוצאה חוברת רוסית של החלטות הקונגרסים הבינלאומיים, בה במקום "הגדרה עצמית" ניתן תרגום לא נכון: "אוטונומיה".

הדיונים התנהלו סביב ענין עצמאותה של פולין. באו על ביטויין שלוש עמדות :

(1) עמדת "הפראקים", שבשמם הופיע גאקאר. הם רצו, שהאינטרנצ'יונל יכיר בדרישה לעצמאות פולין בפרוגרמה שלו. הצעה זאת לא נתקבלה. נקודת-ראות זאת נחלה תבוסה בפני האינטרנצ'יונל.

(2) עמדת רחה לוכסמבורג: הסוציאליסטים הפולניים אינם צריכים לתבוע את עצמאותה של פולין. מנקודת-ראות זאת אין אף לדבר על הכרזת זכותן של האומות להגדרה עצמית. גם עמדה זאת נחלה תבוסה בפני האינטרנצ'יונל.

(3) עמדה, אשר פיתח אז בפרוט'יתר ק. קאוטסקי, שהופיע נגד רוזה לוכסמבורג, בהוכיחו את ה"חד-צדדיות" הקיצונית של המטריאליזם שלה. מנקודת-ראות זו אין האינטרנצ'יונל יכול בזמן הנוכחי להעלות את עצמאות פולין בפרוגרמה שלו, אולם הסוציאליסטים הפולניים — אמר קאוטסקי — יכולים בהחלט להעלות תביעה כזאת. מנקודת-ראותם של הסוציאליסטים תהא זאת טעות גמורה להתעלם ממשימות השיחרור הלאומי בתנאים של דיכוי לאומי.

ואמנם, בהחלטת האינטרנצ'יונל שוחזרו ההנחות המהותיות היסודיות ביותר על נקודת-ראות זו: מצד אחד, הכרה ברורה לחלוטין, ללא התרת פירוש מסולף כלשהו, בזכות המלאה של כל האומות להגדרה עצמית; מצד שני, קריאה חד-משמעית לפועלים לקיים את האחדות האינטרנצ'יונלית של מאבקם המעמדי.

אנו סבורים, שהחלטה זו נכונה בהחלט וכי דווקא החלטה זו ודווקא בקשר בל-יינתק של שני חלקיה נותנת לארצות אירופה המזרחית ואסיה בראשית המאה ה-20 את ההוראה הנכונה היחידה למדיניות פרולטרית מעמדית בשאלה הלאומית.

נבחון בפרוט רב יותר את שלוש העמדות הנ"ל.

כידוע, ראו ק. מרפס ופ. אנגלס את התמיכה הפעילה בדרישת עצמאותה של פולין כחובה מוחלטת לגבי כל הדמוקרטיה המערב-אירו-פית, לא-כל-שכן לגבי הסוציאל-דמוקרטיה. בתקופת שנות ה-40 ושנות ה-60 של המאה הקודמת, תקופת המהפכה הבורגנית באוסטריה ובגרמניה, תקופת ה"רפורמה של האיכרים" ברוסיה, היתה עמדה זאת נכונה לגמרי, דמוקרטי-עקבית ופרולטרית יחידה. כל עוד המוני העם ברוסיה ובמרבית הארצות הסלאביות היו שקועים בתרדמה עמוקה, כל עוד לא היו בארצות אלו תנועות דמוקרטיות, עצמאיות והמוניות — נודע לתנועת השיחרור של האצולה הזעירה (השליאכטה) בפולין ערך

כביר ראשון-במעלה מנקודת-ראות הדמוקרטיה, לא רק הכל-רוסית, לא רק הכל-סלאבית, אלא גם מנקודת-ראות הדמוקרטיה הכל-אירופית. אולם אם עמדנו זו של מארקס היתה צודקת בהחלט בשליש השני או ברבע השלישי של המאה ה-19, הרי חדלה להיות נכונה לקראת המאה ה-20. תנועות דמוקרטיות עצמאיות ואפילו תנועה פרולטרית עצמאית נתעוררו במרבית הארצות הסלאביות ואפילו באחת הארצות הסלאביות הנחשלות ביותר, ברוסיה. פולין השליאכטית נעלמה ופינתה את מקומה לפולין הקפיטליסטית. בתנאים אלה לא יכלה פולין שלא לאבד את ערכה המהפכני היוצא מהכלל.

אם ניסתה פפ"ס ("המפלגה הסוציאליסטית הפולנית" — "הפראקים" של היום), בשנת 1896, "להנציח" את נקודת-ראותו של מרפס מתקופה אחרת, הרי משמעותו של הדבר היה שימוש באות המארכסיזם נגד רוח המארכסיזם. לפיכך צדקו בהחלט הסוציאלי-דמוקרטים הפולניים, כאשר התיצבו נגד הנטיות הנציונליסטיות של הבורגנות הזעירה הפולנית, כאשר הצביעו על ערכה המשני של השאלה הלאומית לגבי הפועלים הפולניים, כאשר הקימו לראשונה בפולין מפלגה פרולטרית טהורה והכריזו על עקרון בעל חשיבות עצומה של ברית הדוקה ביותר בין הפועל הפולני והרוסי במאבקם המעמדי.

האפשר, בכל זאת, לפרש את הדבר, שהאינטרנציונל בראשית המאה ה-20 יכול היה לראות את עקרון הגדרה העצמית הפוליטית של האומות כעקרון מיותר לגבי אירופה המזרחית ולגבי אסיה? וכן את זכותם להיפרדות? זה היה מהווה את האבסורד הגדול ביותר, השווה (תיאורטית) להכרה בשינוי הבורגני-דמוקרטי המושלם של המדינות הטורקיות, הרוסיות או הסיניות, — השווה (מבחינה מעשית) לאופורטוניזם ביחס לאבסור-לוטיזם.

לא, בתקופת ראשיתו של המהפכות הבורגניות-דמוקרטיות, בתקופת

* תהיה זו עבודה היסטורית מעניינת ביותר להשוות את עמדת הפריץ-המתקומם הפולני משנת 1863 — עמדת הדמוקרטיה-המהפכני הכל-רוסי צ'רנישבסקי, שידע אף הוא (בדומה למרכס) להעריך את משמעות התנועה הפולנית, לעמדת הקרתן האוקראיני דרגומנוב, שהופיע הרבה יותר מאוחר, ואשר ביטא את נקודת-ראותו של האיכר — הפראי, הרדום והמרוחק לערמתי-הזבל שלו עד כדי כך, שמפאת שנאתו המוצדקת ל"פאן" הפולני לא יכול היה להבין את ערך מאבקם של ה"פאנים" הללו בשביל הדמוקרטיה הכל-רוסית (ראה "פולין ההיסטורית והדמוקרטיה הווליקורוסית" לדרגומנוב). דרגומנוב זכאי בהחלט לנשיקות-ההתפטר עלות, שהעניק לו לאחר מכן הא' פ. ב. סטרובאן, שהיה כבר אז נציונל-ליברל.

התצוררותו והחרפתו של התנועות הלאומיות, בתקופת התהוותו של מפלגות פרולטריות עצמאיות, הרי משימתן של המפלגות הללו במדיניות הלאומית לגבי אירופה המזרחית ואסיה מן-ההכרח כי תהיה דו-צדדית; הכרה בזכות ההגדרה העצמית לכל האומות, שכן השינוי הבורגני-דמוקרטי עדיין לא נסתיים, שכן הדמוקרטיה הפועלית מגינה באופן עקבי, כן ורציני, לא בדרך הליברלית ולא בדרך הקווקשינית, על שוויון-הזכויות של האומות — וברית הדוקה ביותר, ברית בלתי-ניתק של המאבק המעמדי של הפרולטריום מכל האומות במדינה הנתונה, בכל המיפנים למיניהם של תולדותיה, עם כל השינויים למיניהם של גבולות המדינות הבודדות, המבוצעים על-ידי הבורגנות.

דווקא את המשימה הדו-צדדית הזאת של הפרולטריון ניסחה החלטת האינטרנציונל משנת 1896. כזאת היא דווקא, ביסודותיה העקרוניים, החלטת כינוס-הקיץ של המרכזיסטים הרוסיים משנת 1913. יש אנשים, הרואים "סתירה" בכך, שהחלטה זו בסעיף 4, בהכירה בזכות להגדרה עצמית, להיפרדות, כאילו "מעניקה" מכסימום של נציונליזם (למעשה בדברה בזכות ההגדרה העצמית לכל האומות כלול מכסימום של דמוקרטיזם ומינימום של נציונליזם), ואילו בסעיף 5 מזהירה ההחלטה את הפועלים מפני סיסמות לאומניות של בורגנות כלשהי ותובעת את אחדותם והתמזגותם של פועלי כל האומות באירגונים פרולטרניים אינטרנציונליים-אחידים. אולם לראות כאן "סתירה" יכולים מוחות שטחיים-לחלוטין בלבד, שאינם מסוגלים להבין, מדוע, למשל, יצאו נשכרות האחדות והסולידריות המעמדית של הפרולטריון השבדי והנורבגי, משהצליחו הפועלים השבדיים בהגנתם על חופש היפרדותה של נורבגיה וכינונה כמדינה ריבונית.

8. קרל מרקס האוטופיסט ורוזה לוכסמבורג המעשית

בהכריזה על עצמאות פולין כ"אוטופיה" ובשננה זאת תכופות עד לשעמום, קוראת רוזה לוכסמבורג באירוניה: מדוע לא להציג את תביעת עצמאותה של אירלנד?

אין רוזה לוכסמבורג "המעשית" יודעת, כנראה, כיצד התיחס ק. מרקס לשאלת עצמאותה של אירלנד. כדאי לעמוד על כך, על מנת להדגים ניתוח של תביעה קונקרטית לעצמאות לאומית מנקודת-ראות מרקסיסטית אמיתית ולא אופורטוניסטית.

למרקס היה הרגל, כפי שהיה מתבטא, "למשש את הדופק" אצל מיודעיו הסוציאליסטיים, בבוחנו את מידת הכרתם ושיכנועם. משהתוודע

ללופאטין, חיווה מרכס במכתבו לאנגלס מ-5 ביולי שנת 1870 דעה אוהדת ביותר על הסוציאליסט הרוסי הצעיר, אלא שהוסיף עם זאת: "...נקודה חלשה: פולין. בנקודה זאת מדבר לופאטין בדיוק כמו אנגלי — נגיד, צ'ארטיסט אנגלי מהאסכולה הישנה — על אירלנד". את הסוציאליסט, הנמנה על אומה מדכאת, היה מרפס מרבה לשאול על יחסו לאומה המדוכאת ומגלה מיד את הליקוי המשותף לסוציאליסטים של האומות השליטות (האנגלית והרוסית): היעדר הבנה של חובותיהם הסוציאליסטיות לגבי האומות המשועבדות, העלאת גירה של הדעות הקדומות, שהועתקו מהבורגנות "המעצמתית".

יש לומר תוך הסתייגות, בטרם נעבור להכרזות החיוביות של מרכס בנוגע לאירלנד, שמרכס ואנגלס התייחסו בביקורת קפדנית לשאלה הלאומית בכלל, בהעריכם את חשיבותה ההיסטורית-המותנית. כך, למשל, כתב אנגלס למרכס ב-23 למאי שנת 1851, שהעיון בהיסטוריה מביאהו למסקנות פסימיות בנוגע לפולין, שחשיבות פולין היא זמנית בלבד, עד למהפכה האגררית ברוסיה. תפקיד הפולנים בהיסטוריה — "שטויות נועזות". "אין להניח אף לרגע, שפולין מייצגת בהצלחה, ולו רק לעומת רוסיה, את הקידמה, או שנודעת לה ערך היסטורי כלשהו". ברוסיה יש יותר אלמנטים של ציביליזציה, השכלה, תעשייה, בורגנות מאשר "בפולין האצילית הרדומה". "מה הן וורשה וקראקוב לעומת פטרבורג, מוסקבה, אודיסה!" אנגלס איננו מאמין בהצלחת ההתקוממות של בני "השליאכטה" הפולנית.

אך כל הרעיונות האלה, שיש בהם כל כך הרבה מהחזון הגאוני, לא הפריעו ולו במעט לאנגלס ולמרכס, כעבור 12 שנה, כאשר רוסיה עדיין היתה שקועה בתרדמה ואילו פולין תססה, להתייחס באהדה עמוקה וחמה ביותר לתנועה הפולנית.

בשנת 1864, בחברו את כתב-הברכה של האינטרנציונל, כותב מרכס לאנגלס (4 בנובמבר שנת 1864), שהכרח הוא להילחם נגד הנציונליזם של מאדזיני. "כאשר בכתב-הברכה מדובר על המדיניות האינטרנציונלית, הריני מתכוון לארצות ולא ללאומים ומוקיע את רוסיה, ולא מדינות חשובות פחות" — כותב מרכס. אין לו, למרכס, ספק כלשהו, שלעומת "שאלת הפועלים", נודעת לה, לשאלה הלאומית, משמעות מישנית. אולם התיאוריה שלו רחוקה מהתעלמות מתנועות לאומיות כרחוק שמיים מארץ.

באה שנת 1866. מרכס כותב לאנגלס על "הכת הפרודוניסטית" בפריס, "המכריזה על הלאומים כעל שטות גמורה ותוקפת את ביסמרק וגריבלדי. בתור פולמוס עם השוביניזם טקטיקה זאת מועילה וסבירה.

אולם משחושבים חסידי פרודון (ועליהם נמנים אף רעי המקומיים הטובים, לאפארג ולונגא), שאירופה כולה צריכה וחיבת לשבת בשקט ובשלווה על אחוריה, עד שהאדונים בצרפת יבטלו את הדלות והבערות... הרי מגוחכים הם" (מכתב מ-7 ביוני שנת 1866).

"אתמול — כותב מרפס ב-20 ביוני שנת 1866 — התנהלו במועצת האינטרנציונל ויכוחים על המלחמה הנוכחית... הדיונים נצטמצמו, כפי שאפשר היה לצפות, בשאלת ה"לאומים" ויחסנו אליה... נציגי "צרפת הצעירה" (לא־פועלים) העלו כאן את נקודת־הראות, כי כל לאומיות והאומה עצמה אינם אלא משפטים קדומים מיושנים. שטירנאָריות פרודוניסטית... העולם כולו חייב להמתין, עד שהצרפתים יגמלו לשם ביצוע המהפכה הסוציאלית... האנגלים צחקו מאוד, כשפתחתי את נאומי בכך, שידידינו לאפארג ואחרים, שביטלו את הלאומים, פונים אלינו בצרפתית, כלומר בשפה בלתי־מובנת ל-9/10 של האספה. להלן רמזתי, שלאפארג, שלא מדעת, מתכוון, כנראה, בשלילת הלאומים לבליעתם על ידי האומה הצרפתית המופתית".

המסקנה מכל הערותיו הביקורתיות של מרכס ברורה: אסור לו, למעמד הפועלים, ליצור לעצמו, ולו במידה הקטנה ביותר, פאָטיש מהשאלה הלאומית, שהרי התפתחות הקפיטליזם איננה מעוררת בהכרח את כל האומות לחיי עצמאות. אולם, אם כבר הופיעו תנועות לאומיות המוניות, הרי לדחותן, להתעלם מהן, לסרב לתמוך בפרוגרסיבי שבהן משמע — להיכנע למעשה למשפטים קדומים נציונליסטיים, דהיינו: לראות באומה "שלך" "אומה למופת" (או, נוסף מצידנו — אומה בעלת הזכות הבלעדית לעיצוב ממלכתו).

אולם נחזור לבעיית אירלנד.

עמדתו של מרפס בענין זה בוטאה בכל הבהירות בקטעים ממכתביו, המובאים להלן:

"השתדלתי לעורר בכל האמצעים את הפגנת הפועלים האנגליים למען הפאָניאניזם... פעם הערכתי את היפרדותה של אירלנד מאנגליה כבלתי־אפשרית. עתה הנני מעריכה כבלתי־נמנעת, ואפילו אם העניין יגיע לאחר ההיפרדות לפדרציה". כך כתב מרפס במכתבו לאנגלס מ-2 בנובמבר שנת 1867.

* השווה עוד את מכתבו של מרכס לאנגלס מ-3 ביוני שנת 1867: "...בהנאה אמיתית נודע לי מן הכתבה הפריסאית של "טיימס" על קריאות הפריסאים בעד פולין ונגד רוסיה... הא' פרודון והכת הדוקטרינרית הקטנה שלו... אינם העם הצרפתי".

במכתב מ-30 בנובמבר של אותה שנה הוא הוסיף:
"מה עלינו ליעץ לפועלים האנגליים? לדעתי, עליהם לכלול כסעיהם
בפרוגרמה שלהם את קריעת הברית" (של אירלנד ואנגליה, כלומר הי-
פרדות אירלנד מאנגליה) — "בקיצור את הדרישה משנת 1783, אלא
בצורה דמוקרטית ומתואמת לתנאים של ימינו. זוהי הצורה הליגאלית
היחידה לשיחורור אירלנד ולכן היחידה הניתנת להיכלל בפרוגרמה של
המפלגה האנגלית. הנסיון לאחר-מכן צריך להוכיח, אם הברית הפרסו-
נאלית הפשוטה שבין שתי הארצות תוכל להתקיים לאורך ימים..."

...לאירים דרושים:

1. שלטון עצמי ואי-תלות מאנגליה;

2. מהפכה אגררית."

ביחסו ערך עצום לבעית אירלנד, הירצה מרכס הרצאות של שעה
ומחצה על נושא זה באיגוד הפועלים הגרמני (מכתב מ-17 בדצמבר 1867).
אנגלס ציין במכתבו מ-20 בנובמבר שנת 1868 את "השינאה לאירים
בקרב הפועלים האנגליים", ובטרם חלפה שנה (24 באוקטובר שנת 1869)
חזר אל הנושא וכתב: "כפשע בלבד בין אירלנד לרוסיה... על פי דוגמת
ההיסטוריה של אירלנד ניתן לראות מה רב אסונו של העם, המשעבד
עם אחר. כל מעשי התועבה האנגליים מקורם בתחום האירי. עלי עוד
לחקור את תקופת קרומוואל, אולם, מכל מקום, אין לי ספק, שהעניינים
באנגליה היו מסתדרים אחרת, אילו לא ההכרח לשלוט באמצעות הצבא
באירלנד וליצור אצולה חדשה".

דרך אגב נציין את מכתבו של מרכס לאנגלס מ-18 באוגוסט

שנת 1869:

"בפוזנאן ביצעו הפועלים הפולניים שביתה עטורת נצחון הודות
לעזרתם של חבריהם הברלינאים. מאבק זה נגד "האדון קפיטל" —
אפילו בצורתו הנמוכה, צורת השביתה — ישים קץ למשפטים הקדומים
הלאומיים במידה רצינית יותר מאשר הדיקלומים על השלום בפי האדונים
הבורגנים".

המדיניות בשאלת אירלנד, אשר ניהל מרפס באינטרנציונל, ברורה

מהדברים הבאים:

ב-18 בנובמבר 1869 כותב מרפס לאנגלס כי נאם נאום של שעה

ורבע במועצת האינטרנציונל על יחס הממשלה הבריטית לחנינה האיר-
לנדית והציע את ההחלטה הבאה:

"הוחלט:

"כי האדון גלדסטון מעליב בכוונה תחילה את האומה האירית

בתשובתו לתביעות האיריות לשחרר את הפטריוטים האיריים;

כי הוא מתנה את החנינה הפוליטית בתנאים משפילים במידה שווה
הן לגבי הקורבנות של הממשלה הרעה והן לגבי העם, שאותו מייצגים הם;
כי גלדסטון, הקשור במעמדו הרשמי, בירך בפומבי ובחגיגות את
מרד בעלי-העבדים האמריקניים, ואילו עתה מתחיל הוא להטיף לעם
האירי את תורת הכניעה הפאסיבית;

כי כל מדיניותו לגבי החנינה האירלנדית אינה אלא גילוי ממשי
ביותר של אותה „מדיניות-הכיבושים“, שעל-ידי הוקעתה הפיל האדון
גלדסטון את ממשלת מתנגדיו — התורים;

כי המועצה הכללית של אגודת הפועלים האינטרנציונלית מביעה
את התפעלותה מן המסע האמיץ, התקיף והנשגב, אשר מנהל העם
האירי בעד החנינה;

כי יש להעביר לידיעת כל סניפי אגודת הפועלים האינטרנציונלית
ולכל ארגוני הפועלים הקשורים בה באירופה ובאמריקה את ההחלטה
הזאת.”

ב-10 בדצמבר שנת 1869 כותב מרפס, שהרצאתו בשאלה האיר-
לנדית במועצת האינטרנציונל תהיה בנויה כדלקמן:

„...ללא תלות כלשהי במליצה „אינטרנציונלית“ ו„הומניטרית“ כלשהי
על „הצדק כלפי אירלנד“ — שכן דבר מובן מאליו הוא במועצת האינ-
טרנציונל — דורשים האינטרסים הישירים והמוחלטים של מעמד הפוע-
לים האנגלי את ניתוק הקשר הנוכחי עם אירלנד. זאת הכרתי העמוקה
ביותר והיא נובעת מסיבות, אשר במידה מסוימת אינני יכול לגלותן
אף בפני הפועלים האנגליים עצמם. זמן רב חשבתי, שניתן למגר את
המשטר האירלנדי על-ידי עלייתו של מעמד-הפועלים האנגלי. הגינותי
תמיד על השקפה זאת ב„ניו-יורק טריביון“ (עתון אמריקני, בו השתתף
מרפס תקופה ארוכה). לימוד מעמיק יותר של השאלה שיכנעני בהיפוכו
של הדבר. מעמד הפועלים האנגלי לא יוכל לעשות ולא כלום כל עוד
לא יפטר מאירלנד... שורשיה של הריאקציה האנגלית באנגליה נעוצים
בשיעבוד של אירלנד“ (ההדגשות של מרפס).

עתה מדיניותו של מרכס לגבי אירלנד צריכה להיות לגמרי ברורה
לקוראים.

„האוטופיסט“ מרפס הינו „בלתי-מעשי“ עד כדי כך, שמצדד הוא
בהיפרדותה של אירלנד, שלא נתגשמה, כפי שמסתבר, גם לאחר יובל
שנים.

מהו, איפוא, הגורם למדיניותו זו של מרפס, וכלום לא היתה היא
בבחינת מישגה?

תחילה חשב מרפס, כי לא התנועה הלאומית של האומה המדוכאת,

אלא תנועת הפועלים בקרב האומה המדכאת תביא את שחרורה של אירלנד. מרכס איננו הופך את התנועות הלאומיות ולו במשהו לאבסולוט, שהרי ידע כי רק נצחונו של מעמד הפועלים יוכל להביא שיחרור מלא של כל הלאומים. לחשב מראש את כל מערכי היחסים האפשריים בין תנועות-השיחרור הבורגניות של האומות המדוכאות לבין תנועת-השיחרור הפרולטרית בקרב האומה המדכאת (זוהי אמנם אותה בעיה עצמה, ההופכת את השאלה הלאומית ברוסיה של היום לבעיה קשה כל-כך) — דבר בלתי-אפשרי הוא.

אך הנה נתגבשו הנסיבות בצורה כזאת, שמעמד הפועלים האנגלי נקלע לזמן ארוך למדי להשפעת הליבראליזם, הזדנב אחריהם, קיפח את ראשותו על-ידי מדיניות פועלית ליברלית. תנועת-השיחרור הבורגנית באירלנד נתעצמה ולבשה צורות מהפכניות. מרכס בוחן מחדש את השקפתו ומתקנה. „שעבוד עם אחר אסון הוא לעם המשעבד“. מעמד הפועלים באנגליה לא ישתחרר כל עוד לא תשתחרר אירלנד מעול הדיכוי הבריטי. שיעבודה של אירלנד מחזק ומזין את הריאקציה באנגליה (כשם ששיעבוד אומות רבות מזין את הריאקציה ברוסיה!).

ומרכס, בהעבירו באינטרנציונל את החלטת האהדה „לאומה האירית“, „לעם האירי“ (ל. וול. הפיקח היה, בוודאי, מחרף ומגדף את מרכס המסכן בעוון שיכחתו את המאבק המעמדי!), מטיף להיפרדותה של אירלנד מאנגליה, ו„אפילו תקום לאחר ההיפרדות פדרציה“.

מה הן ההנחות התיאורטיות למסקנתו זו של מרכס? בדרך כלל נסתיימה המהפכה הבורגנית באנגליה זה מכבר. אולם באירלנד היא לא נסתיימה: מסיימות אותה רק עכשיו, לאחר מחצית-המאה, הרפורמות של הליברלים האנגליים. אילו מוגר הקפיטליזם באנגליה במהירות כזאת, כפי שציפה לכך מרכס תחילה, הרי לא היה מקום באירלנד לתנועה בורגנית-דמוקרטית, לאומית-כללית. אולם משהופיעה תנועה זו, מיעץ מרכס לפועלים האנגליים לתמוך בה, לתת לה תנופה מהפכנית, להביאה עד הסוף לטובת חירותם שלהם.

הקשרים הכלכליים של אירלנד עם אנגליה בשנות ה-60 של המאה הקודמת היו, כמובן, הדוקים עוד יותר, מאשר קשרי רוסיה עם פולין, אוקראינה וכדומה. „אי-המעשיות“ ו„אי-אפשרות ההגשמה“ של היפרדות אירלנד (ולו בתוקף התנאים הגיאוגרפיים ובתוקף העוצמה הקולוניאלית האדירה של אנגליה) נזדקרו לעין. אם-כי מרכס היה מתנגד עקרוני של

* ראה עמ' 47 (הערת-השוליים).

הפדרליזם, הסכים הוא במקרה דנן לפדרציה, ובלבד ששיחרורה של אירלנד יתרחש לא בדרך רפורמיסטית, אלא בדרך מהפכנית, כתוצאה מתנועת המוני-העם באירלנד, הנתמכת על-ידי מעמד-הפועלים באנגליה. אין מקום לספק כלשהו, שרק פתרון כזה של המשימה ההיסטורית היה הולם את האינטרסים של הפרולטריון ומחיש את התפתחות החברתית. אולם לא כך נסתדר העניין. התברר, כי הן העם האירי והן הפרולטריון האנגלי היו חלשים. רק עתה, באמצעות סחר-מכר עלוב בין הליברלים האנגליים והבורגנות האירית, נפתרת (דוגמת אולסטר מוכיחה מה קשה הדבר) השאלה האירלנדית על-ידי רפורמה אגררית (עם פיצויים) ועל-ידי אוטונומיה (שעדיין לא הוגשמה). ובכן מה? האם נובע מכך, שמרכס ואנגלס היו „אוטופיסטים“, שהם הציגו תביעות לאומיות „בלתי-ניתנות להגשמה“, שהם נכנעו להשפעת הנציונליסטים האיריים — הזעיר-בורגנים (האופי הזעיר-בורגני של תנועת „הפאָנים“ איננו מוטל בספק) וכדו'?

לא, מרכס ואנגלס ניהלו גם בשאלה האירית מדיניות פרולטרית עקבית, שחינכה באמת את ההמונים ברוח הדמוקרטיה והסוציאליזם. רק מדיניות זאת יכלה להציל את אנגליה ואירלנד מהשהייה בת מחצית-המאה של השינויים ההכרחיים ומסילופים על-ידי הליברלים לרצונה של הריאקציה.

מדיניות מרכס ואנגלס בשאלה האירית נתנה דוגמה עילאית לכך — דוגמה, שחשיבותה המעשית העצומה לא פגה עד היום — כיצד חייב להתייחס הפרולטריון של האומות המדכאות לתנועות לאומיות; היא הזהירה מפני אותה „נמהרות מתרפסת“, בה ממהרים הקרתנים מכל הארצות, הצבעים והשפות להכריז כ„אוטופי“ כל שינוי בגבולות המדינות, שנוצרו כתוצאה מאלימות חזויות-היתר של בעלי-האחוזות והבורגנות של אומה אחת.

* אגב, לא קשה לראות, מדוע אין להבין את הזכות „להגדרה עצמית“ של האומות, מנקודת-ראות סוציאלי-דמוקרטית, לא כפדרציה ולא כאוטונומיה (אם כי, מבחינה מופשטת, הן הראשונה והן השניה מתאימות למושג „הגדרה עצמית“). הזכות לפדרציה היא דבר-הבל בדרך-כלל, שכן הפדרציה היא הסכם דו-צדדי. המארכי-סיסטים אינם יכולים בשום פנים לכלול בפרוגרמה שלהם את הגנת הפדרליזם בכלל, אין אף לדבר על כך. ואשר לאוטונומיה הרי המרכסיסטים מגינים לא על ה„זכות“ לאוטונומיה, אלא על האוטונומיה עצמה, בתור עקרון כללי אוניברסלי של מדינה דמוקרטית בעלת הרכב לאומי רבגוני, בעלת הבדלים ניכרים בתנאים הגיאוגרפיים והאחרים. לפיכך להודות „בזכות האומות לאוטונומיה“ הרי זו אותה שטות עצמה, כמו „זכות האומות לפדרציה“.

אילולא קיבלו הפרולטריון האירי והאנגלי את מדיניות מרכס, אילולא העלו כסיסמתם את היפרדות אירלנד, הרי היה בכך מצידם אופורטוניזם גרוע ביותר, שיכחת התפקידים של דמוקרט וסוציאליסט, ויתור לריאקציה ולבורגנות האנגלית.

9. הפרוגרמה של שנת 1903 ומחסליה

הפרוטוקולים של ועידת 1903, שקיבלה את הפרוגרמה של המר-קסיסטים הרוסיים, הפכו כיום לדבר נדיר ביותר, ולרובם העצום של עסקני תנועת-הפועלים בימינו אינם ידועים הטעמים של סעיפי הפרוגרמה הבודדים (ובייחוד שלא הכל מהספרות הנוגעת לענין נהנה מחסדי הליגאליות...). לפיכך הכרח הוא לעמוד על בירור השאלה, המענינת אותנו, בוועידת 1903.

נציין, קודם-כל, כי על אף דלותה של הספרות הסוציאל-דמוקראטית הרוסית, הנוגעת "לזכות האומות להגדרה עצמית", ברור ממנה לגמרי, בכל זאת, כי זכות זו הובנה תמיד כזכות להיפרדות. האדונים סמקובסקי, ליבמן, יורקביץ ודומיהם המטילים ספק בכך, המכריזים כי סעיף 9 הוא "בלתי-ברור" וכד', מרבים להג על "חוסר-הבהירות" רק מתוך בורות וקלות דעת מאין כמוה. עוד ב-1903, בעתון "זאריה" ("השחר"), כתב פליכאנוב, בהגיננו על "זכות ההגדרה העצמית" בהצעת הפרוגרמה, כי דרישה זו, שאיננה בבחינת חובה עבור הדמוקרטים הבורגניים, "חובה היא עבור הסוציאל-דמוקרטים". "אילו שכחנו אותה, או אילולא העזנו להעלותה — כתב פליכאנוב — מחשש לפגוע במשפטים הקדומים הלא-מיים של בני מולדתנו מהשבט הווליקורוסי, הרי היתה הקריאה "פועלי כל הארצות התאחדו!" הופכת לשקר מביש בפינו..."

זהו תיאור קולע מאוד של הנימוק היסודי בעד הסעיף הנדון, קולע עד כדי כך, שעקפוהו ועוקפים אותו מתוך פחד מבקרי הפרוגרמה שלנו, אשר "שכחו את כור-מחצבתם". הויתור על סעיף זה, ויהיו אשר יהיו הנימוקים להצדקתו, משמעו למעשה הוא ויתור "מחפיר" לנאציונאליזם הווליקורוסי. ומדוע הווליקורוסי, אם המדובר הוא בזכות כל האומות להגדרה עצמית? מכיוון שהמדובר הוא בהיפרדות מן הווליקורוסיים. האינטרסים של איחוד הפרולטררים, של הסולידאריות המעמדית שלהם תובעים הכרה בזכות האומות להיפרדות — הנה בכך הכיר פליכאנוב בדבריו הנ"ל לפני 12 שנה. אילו האופורטוניסטים שלנו העמיקו חשוב בדברים אלה, לא היו קרוב לוודאי, משמיעים שטויות רבות כל כך על ההגדרה העצמית.

בוועידת 1903, בה אושרה הצעה זו של הפרוגרמה — הצעה שעליה הגן פליכאנוב — רוכזה העבודה העיקרית בוועדת הפרוגרמה. רישום הפרוטוקולים של הוועדה הזאת לא התנהל. לדאבוננו. ודווקא בסעיף הנדון יכלו הפרוטוקולים להיות מעניינים במיוחד, שכן רק בוועדה ניסו נציגי הס"ד הפולניים בה, ורשבסקי וגניצקי, להגן על השקפותיהם ולחלוק על „ההכרה בזכות להגדרה עצמית“. הקורא, שהיה מבקש להשוות את נימוקיהם (שנוסחו בנאומו של ורשבסקי ובהודעתו שלו ושל גניצקי, עמ' 134—136 ו-388—390 של הפרוטוקולים) עם נימוקיה של רוזה לוכסמבורג. במאמרה הפולני שנבחן על ידינו, היה רואה את הזהות המוחלטת ביניהן.

כיצד התיחסה לנימוקים אלה ועדת הפרוגרמה של הוועידה ה-2, בה הופיע נגד המרכסיסטים הפולניים בעיקר פליכאנוב? הנימוקים הושמו ללעג ולקלס! האיזולת שבהצעה למרכסיסטים הרוסיים לסלק את הסעיף על זכות האומות להגדרה עצמית הוכחה בצורה כה מוחשית ובהירה, שהמרכסיסטים הפולניים אפילו לא הרהיבו עוז בנפשם לחזור על נימוקיהם בפני מליאת הוועידה!! הם עזבו את הוועידה מאחר שנוכחו לדעת, כי צמדתם אין לה כל סיכויים בכנס עליון זה של המרכסיסטים — הן הוואליקורוסיים, הן היהודיים, הן הגרוזיים והארמניים.

מובן מאליו, כי לאפיזודה היסטורית זאת נודעת חשיבות גדולה מאוד לגבי כל אחד, המתעניין ברצינות בפרוגרמה שלו. המפלה המוחלטת של נימוקי המרכסיסטים הפולניים בוועדת הפרוגרמה של הוועידה וזיתורם על נסיון להגן על השקפותיהם בפני מליאת הוועידה — הם עובדה ראויה ביותר לציון. לא בכדי השתיקה רוזה לוכסמבורג „בענווה“ את הענין הזה במאמרה משנת 1908 — כנראה בלתי-נעימים עד מאוד היו הזכרונות על הוועידה! היא שתקה גם אודות ההצעה, הבלתי-מוצלחת עד לגיחוך, „לתקן“ את הסעיף 9 של הפרוגרמה, הצעה שהוגשה על-ידי ורשבסקי וגניצקי בשנת 1903, בשם כל המרכסיסטים הפולניים, הצעה שלא העיזו (ולא יעיוזו) לחזור עליה לא רוזה לוכסמבורג ולא ס"ד פולניים אחרים.

אולם, אם רוזה לוכסמבורג, בהעלימה את תבוסתה משנת 1903, שותקת בנוגע לעובדות אלו, הרי אנשים המתעניינים בתולדות מפלגתם ידאגו לכך, שיכירו את העובדות הללו וישקלו את משמעותן.

...הננו מציעים — כתבו ידידיה של רוזה לוכסמבורג במכתב לוועידת 1903, לאחר שעזבו אותה — לתת את הניסוח הבא לסעיף 7 (עתה 9) של הצעת הפרוגרמה: סעיף 7. מוסדות המבטיחים חירות מלאה של ההתפתחות התרבותית לכל האומות הכלולות בהרכב המדינה“ (עמ' 390 של הפרוטוקולים).

ובכן, המרכסיסטים הפולניים הופיעו אז עם השקפות כה בלתי-מוגדרות בשאלה הלאומית, שבעצם לא הציעו במקום ההגדרה העצמית אלא פסבדונים של "האוטונומיה התרבותית לאומית" המפורסמת! זה נשמע כמעט כדבר לא-יאומן, אולם, לדאבוננו, זוהי עובדה. בוועידה עצמה, אם כי היו בה 5 בונדאים עם 5 קולות ו-3 קאווקאזים עם 6 קולות, בלי להביא בחשבון את קולו המייעץ של קוסטרוב, לא נמצא אפילו קול אחד בעד הסרת הסעיף על הגדרה עצמית. בעד הוספת "האוטונומיה התרבותית-לאומית" לסעיף זה חיוו את דעתם שלושה קולות (בעד נוסחת גולדבלאט: "כינון מוסדות, המבטיחים לאומות את מלוא חירות התפתחותן התרבותית"), וארבעה קולות בעד נוסחת ליבר ("זכותן — של האומות — לחופש התפתחותן התרבותית").

עתה, משהופיעה המפלגה הליבראלית הרוסית, מפלגת הקאדטים, יודעים אנו, כי בפרוגרמה שלה הוחלפה ההגדרה העצמית הפוליטית של האומות "בהגדרה עצמית תרבותית". הנה כי כן, ידידיה הפולניים של רוזה לוכסמבורג, "בהיאבקם" נגד הנאציונליזם של פפ"ס, עשו זאת בהצלחה כה רבה, שהציעו להחליף את הפרוגרמה המרכסיסטית בפרוגרמה ליברלית! ועם זאת, הם שהאשימו את הפרוגרמה שלנו באופורטוניזם — הייפלא, איפוא, שבועדת הפרוגרמה של הוועידה ה-2 נתקבלה האשמה זו בצחוק בלבד!

מה משמעות שיוו ל"הגדרה עצמית" צירי הוועידה ה-2 אשר ביניהם, כפי שראינו, לא נמצא אפילו אחד נגד "ההגדרה העצמית של האומות"? מעידות על כך שלוש המובאות הבאות מהפרוטוקולים:

"מארטינוב סבור, שאין לשוות למושג הגדרה עצמית" פירוש רחב; משמעו אינו אלא זכות האומה להיבדל לשלמות פוליטית נפרדת וכלל לא לשלטון עצמי מחוזי" (עמ' 171). מארטינוב היה חבר ועדת הפרוגרמה, שבה הופרכו והושמו ללעג נימוקיהם של ידידי רוזה לוכסמבורג. על פי השקפותיו היה אז מרטינוב אקונומיסט, מתנגד מובהק של "איס-קרה", ולו הביע את הדעה, שלא הסכים לה הרוב בוועדת הפרוגרמה, היו, כמובן, מפריכים את דעתו.

גולדבלאט, הבונדאי, נטל ראשון את רשות הדיבור, כאשר נדון בוועידה, לאחר העיבוד בוועדה, הסעיף 8 (עתה סעיף 9) של הפרוגרמה. "אין לטעון — אמר גולדבלאט — נגד "הזכות להגדרה עצמית". במקרה שאיזושהי אומה נאבקת לעצמאותה, אין להתנגד לכך. אם פולין לא תסכים לנישואין חוקיים עם רוסיה, הרי אין להפריע לה, כפי שהתבטא הח' פליכנוב. בתחומים אלה הנני תמים-דעים עם השקפה זאת" (עמ' 175—176).

פליכנוב בכלל לא נטל את רשות הדיבור בעניין הנדון במליאת

הוועידה. גולדבלאט מסתמך על דברי פליכנוב בוועדת הפרוגרמה, בה הוסברה "הזכות להגדרה עצמית" לפרטיה ובצורה פופולארית במובן של זכות להיפרדות. ליבר, שדיבר לאחר גולדבלאט, העיר:

"כמובן, אם לאום כלשהו אינו יכול לחיות בתחומי רוסיה, הרי המפלגה לא תעמיד מכשולים על דרכו" (עמ' 176).

הקורא רואה, שבועידה ה־2 של המפלגה, שאישרה את הפרוגרמה, לא היו שתי דעות לגבי השאלה, שמשמעות ההגדרה העצמית "אינה אלא" הזכות להיפרדות. אפילו הבונדאים קיבלו אז את האמת הזאת, ורק בימינו העגומים של הקונטר־מהפכה הנמשכת ושל ה"התכחשות" על כל צורותיה נמצאו אנשים נועזים בבורותם, שהכריזו כי הפרוגרמה היא "בלתי־ברורה". אולם בטרם נקדיש זמן ל"גם־סוציאלי־דמוקרטים" עגומים אלה, נסכם את יחס הפולנים לפרוגרמה.

הם באו לוועידה ה־2 (1903) עם גילוי־דעת, שהאיחוד הוא הכרחי ודחוף. אולם הם עזבו את הוועידה לאחר "אי־הצלחות" בוועדת הפרוגרמה, ודברם האחרון היה הצהרה בכתב, שהודפסה בפרוטוקולים של הוועידה והמכילה את המסקנה הנ"ל בדבר החלפת ההגדרה העצמית באוטונומיה תרבותית־לאומית.

בשנת 1906 הצטרפו המרכזיסטים הפולניים למפלגה, ועם זאת לא הגישו, לא בעת הצטרפותם, ואף פעם אחת לאחר־מכן (לא בוועידת 1907, לא בכינוסים ב־1907 ו־1908, ולא במליאת 1910), הצעה כלשהי לשינוי הסעיף ה־9 בפרוגרמה הכלל־רוסית!! זוהי עובדה.

ועובדה זו מראה בעליל, למרות כל המליצות והשיכנועים, שיידי רוזה לוכסמבורג העריכו, כי הוויכוח בוועדת הפרוגרמה של הוועידה ה־2 והחלטת הוועידה מיצו את הבעיה, שהם הודו בשתיקה בשגיאתם ותיקנוה, משהצטרפו למפלגה בשנת 1906, לאחר שנטשו את הוועידה בשנת 1903, ולא ניסו אף פעם להעלות באורח מפלגתי את שאלת בדיקתו מחדש של סעיף 9 בפרוגרמה.

מאמרה של רוזה לוכסמבורג נתפרסם בחתימתה בשנת 1908 — כמובן, שאיש לא העלה על הדעת לשלול מהסופרים המפלגתיים את הזכות למתוח ביקורת על הפרוגרמה — וגם לאחר המאמר הזה לא העלה שום מוסד רשמי של המרכזיסטים הפולניים את ענין בדיקתו של סעיף 9. אכן, שרות דוב ממש עושה טרוצקי לכמה ממעריציה של רוזה לוכסמבורג, כשהוא כותב, בשם מערכת כתב־העת "בורבה" ("המאבק"), במס' 2 (מארס 1914):

...המארכסיסטים הפולניים סבורים, כי הזכות להגדרה עצמית לאומית נטולה לחלוטין תוכן פוליטי וטעונה סילוק מהפרוגרמה" (עמ' 25).

טרוצקי האדיב יותר מסוכן מאויב! משום מקור אחר, מלבד "שיחות פרטיות" (כלומר, פשוט מדברי רכילות, שמהן ניזון תדיר טרוצקי) לא יכול היה לשאוב את ההוכחות, המאפשרות למנות את "המארכסיסטים הפולניים" עם אנשים ללא כבוד ומצפון, שאינם יודעים אפילו לכבד את השקפותיהם הם ואת הפרוגרמה של מפלגתם. טרוצקי האדיב!

כאשר נציגי המרכסיסטים הפולניים עזבו בשנת 1903 את הוועידה ה-2 בגלל הזכות להגדרה עצמית, ואז יכול היה טרוצקי לומר, שהם העריכו את הזכות הזאת כנטולת תוכן וכטעונה סילוק מהפרוגרמה. אולם לאחר מכן הצטרפו המרכסיסטים הפולניים למפלגה, שהיתה לה פרוגרמה כזאת, ואף פעם לא העלו הצעה לבדיקתה מחדש.

מדוע העלים טרוצקי את העובדות האלו מקוראי כתב-עתו? רק משום שכדאי לו לספסר בליבוי חילוקי-הדעות בין מתנגדי החסלנות הרוסיים והפולניים ולרמות את הפועלים הרוסיים בשאלת הפרוגרמה. מעולם, בשום שאלה רצינית של המרכסיזם, לא היו לו עדיין, לטרוצקי, דעות יציבות, הוא תמיד "נדחק לסדקים" של מחלוקת זו או אחרת והתרוצץ מצד אחד למשנהו. ברגע זה הוא נמצא בחברותא של הבונדאים והחסלנים, והרי אדונים אלה אינם מדקדקים בנימוסים עם המפלגה.

הנה לפניכם הבונדאי ליבמן.

"כאשר, הסוציאלי-דמוקרטיה הרוסית" — כותב ג'נטלמן זה — "העלתה בפרוגרמה שלה לפני 15 שנה את הסעיף על זכותו של כל לאום "להגדרה עצמית", הרי כל אחד (!!) שאל את עצמו: מהי, בעצם, משמעותו הממשית של ביטוי מודרני זה? לכך לא היתה תשובה (!). מלה זאת נשארה לוטה בערפל. למעשה היה קשה בזמן ההוא לפזר ערפל זה. עדיין לא הגיע הזמן כדי שאפשר יהיה לממש אותו סעיף — אמרו בזמן ההוא — יישאר לו אם-כן בערפל (!), והחיים עצמם יראו, איזה תוכן לצקת בו".

האין זה נכון, מה נהדר הוא "הנער בלי מכנסים"**, המתקלס בפרוגרמה המפלגתית?

* מודיעים לנו, שבכינוס-הקיץ 1913 של המארכסיסטים הרוסיים השתתפו המארכסיסטים הפולניים עם קול מיעץ בלבד ולא הצביעו כלל בעניין זכות ההגדרה העצמית (ההיפרדות), בהתנגדם לזכות זו בכלל. כמובן, היתה להם כל הזכות לנהוג כך וכמקודם לנהל תעמולה בפולין נגד היפרדותה. אולם אין זה כלל אותו דבר ממש, אשר עליו מדבר טרוצקי, שכן לא תבעו המארכסיסטים הפולניים את "סילוקו מהפרוגרמה" של סעיף 9.

** הביטוי הוא ממסותיו של ג. שצ'דרין "מאחורי הגבול".

ומדוע זה מתקלס הוא?

רק מכיוון שהינו בור ועם-הארץ, אשר לא למד דבר, לא קרא אפילו את תולדות המפלגה, אלא פשוט נקלע לסביבה חסלנית. בה "מקובל" להתהלך ערום בשאלות המפלגה והמפלגתיות.

אצל פומיאלובסקי מתפאר תלמיד הבורסה* כי "ירק לתוך חבית של כרוב". האדונים הבונדאים צעדו קדימה. הם משגרים את הליבמנים על מנת שג'נטלמנים אלה יירקו בפומבי לתוך חביתם הם. אם היתה החלטה מסויימת בקונגרס הבינלאומי, כי בוועידת מפלגתם שלהם גילו שני נציגים של הבונד שלהם (והרי לא היו מבקרים "קפדניים" יותר ואוייבים נמרצים יותר של "איסקרה"!) יכולת מלאה להבין את משמעות "ההגדרה העצמית" ואפילו הסכימו לה — מה לזה ולאדונים הליבמנים? האם לא קל יותר יהיה לחסל את המפלגה, אם "הפובליציסטים של המפלגה" (בל תתלוצצו!) ינהגו בהיסטוריה ובפרוגרמה שלה כתלמידי הבורסה?

הנה לפניכם עוד "נער בלי מכנסים", הא' יורקביץ' מהעתון "דזווין". בידי הא' יורקביץ' היו, כנראה, הפרוטוקולים של הוועידה ה-2, שכן מצטט הוא את דברי פליכנוב, שחזר עליהם גולדבלאט, ומגלה את בקי-אותו בכך, שההגדרה העצמית משמעה אך ורק זכות להיפרדות. אולם אין זה מפריע לו להפיץ בקרב הזעיר-בורגנות האוקראינית את הדיבה על המרפסיסטים הרוסיים, כאילו מגינים הם על "השלמות הממלכתית" של רוסיה (1913, מס' 7—8, עמ' 83 ועוד). כמובן שהאדונים יורקביצ'ים לא יכלו להמציא אמצעי טוב יותר מעלילה זו להתבדלותה של הדמוקרטיה האוקראינית מהווליקורוסית. והלא התבדלות זו מונחת בקו כל מדיניותה של קבוצת הסופרים של "דזווין", המטיפה להיבדלותם של הפועלים האוקראינים בארגון לאומי מיוחד.

לקבוצת הקרתנים הנציונליסטיים המפלגים את הפרולטריון — והרי זהו תפקידו האובייקטיבי של "דזווין" — מתאימה בהחלט, כמובן, הפצה, ללא נקיפת מצפון, של ערבוביה, תסבוכת לא-תתואר בשאלה הלאומית. מאליו מובן כי ה"ה יורקביץ' וליבמן — הנעלבים "נורא", משקוראים להם "סביב-מפלגתיים" — לא אמרו מלה אחת, ממש אף מילונת על כך, כיצד מבקשים הם, איפוא, לפתור את בעיית הזכות להיפרדות בפרוגרמה?

* בורסה — בית-מדרש לכמרים ברוסיה הצארית במאות הקודמות.

והנה לפניכם "הנער בלי מכנסיים" השלישי והעיקרי, האדון סמקובסקי, "המגדף ומחרף" מעל עמודי העתון החסלני לפני הציבוריות הווליקורוסית את הסעיף 9 של הפרוגרמה, ובו בזמן מכריז "שמטעמים מסויימים אין הוא מסכים להצעה" בדבר ביטולו של הסעיף הזה!! זה לא ייאמן, אך זוהי עובדה.

באוגוסט 1912 העלתה וועידת החסלנים רשמית את השאלה הלאומית. במשך שנה ומחצה לא הופיע אף מאמר אחר, פרט למאמרו של הא' סמקובסקי, בשאלת הסעיף 9. ואף במאמר זה מפרך המחבר את הפרוגרמה "בלי להסכים מטעמים מסויימים" (מחלה מסתורית אולי?) להצעה לתקן אותה!! אפשר לערוב לכך, כי בעולם כולו לא קל למצוא דוגמה של אופורטוניזם כזה, ואף יותר גרוע מאופורטוניזם — התכחשות למפלגה, חיסולה.

אפשר להראות בדוגמה אחת, מה הם נימוקיו של סמקובסקי. "כיצד לנהוג — כותב הוא — אם הפרולטריון הפולני ירצה במסגרת מדינה אחת לנהל מאבק משותף עם כל הפרולטרין הרוסי, ואילו המעמדות הריאקציוניים של החברה הפולנית ירצו להפריד את פולין מעל רוסיה ויאספו בעת הרפרנדום (משאל עם כללי) רוב קולות למען הצעתם: האם נהיה חייבים אנו, הס"ד הרוסיים, להצביע בפרלמנט המרכזי יחד עם חברינו הפולנים נגד ההיפרדות, או, כדי לא לפגוע "בזכות להגדרה עצמית", להצביע בעד ההיפרדות?" ("נובאיה ראבוצ'איה גאזטה", מס' 71).

מכאן ברור, כי הא' סמקובסקי אינו מבין אפילו במה מדובר! הוא אף לא העלה על דעתו, שהזכות להיפרדות מחייבת את פתרון השאלה דווקא לא על-ידי הפרלמנט המרכזי, אלא רק על-ידי הפרלמנט (סיים, רפרנדום וכו') של האזור המתפרד.

במבוכה ילדותית "כיצד לנהוג", אם בתנאי הדמוקרטיה הרוב יתייצב לימין הריאקציה, מבקשים לחפות על שאלה של מדיניות ריאלית, אמיתית וחיה, עת גם הפורישקביצים וגם הקוקושקינים רואים את עצם המחשבה בדבר היפרדות כנפשעת! כנראה שהפרולטרין ברוסיה כולה חייבים לנהל כיום מאבק לא נגד הפורישקביצים והקוקושקינים, אלא, בפוסחם עליהם, נגד המעמדות הריאקציוניים של פולין!!

ודברי הבל לא-יאימנו כאלה נכתבים בבטאון החסלנים, שאחד ממני-היגיו הרעיוניים הוא האדון ל. מארטוב. אותו ל. מארטוב, שחיבר את הצעת הפרוגרמה והעבירה בשנת 1903, שכתב גם לאחר מכן להגנת חופש ההיפרדות. ל. מארטוב שוקל עתה בדעתו על-פי הכלל:

הן לא חכם נחוץ שם,
את רצון שילחו אם-כן,
ואני אתבונן*.

הוא שולח את רצון-מקובסקי ומרשה לו בעתון יומי, בפני שכבות קוראים חדשות שאינם יודעים את הפרוגרמה שלנו, לסלפה ולסבכה עד אין סוף.

כן, כן, החסלנות הרחיקה לכת — לא נותר אפילו זכר מן המפלגתיות אצל ס"ד-לשעבר רבים וכן חשובים.

כמובן, שאין לזהות את רוחה לוכסמבורג עם הליבמנים, היורקביצים והסמקובסקים, אלא העובדה, שדווקא אנשים מסוג זה נאחזו בטעותה, מראה בהבלטה יתרה, לאיזה אופורטוניזם נידרדרה היא.

10. סוף דבר

הבה נסכם.

מנקודת-ראות התורה המרפסיסטית בכלל, שאלת הזכות להגדרה עצמית אינה מהווה כל קושי. אין לדבר ברצינות לא על התנגדות להחלטת לונדון משנת 1896, לא על כך, כי יש להבין את ההגדרה העצמית רק כזכות להיפרדות, ולא על כך שכינון מדינות לאומיות עצמאיות הוא מגמת כל המהפכות הבורגניות-דמוקרטיות.

הקושי מתהווה במידה מסויימת בשל כך, שברוסיה נאבק וחייב להיאבק שכם אחד הפרולטריון של האומות המדוכאות והפרולטריון של האומה המדכאת. להגן על אחדות המאבק המעמדי של הפרולטריון למען הסוציאליזם, להדוף את השפעות הנציונליזם של הבורגנות והמאה-השחורה — זהו עיקר המשימה. עיצוב הפרולטריון מקרב האומות המדוכאות למפלגה עצמאית מביא לעתים למאבק אכזרי נגד הנציונליזם של האומה הנתונה במידה כזאת, שמסתלפת הפרספקטיבה ונשכח הנציונליזם של האומה המדכאת.

אולם סילוף כזה של הפרספקטיבה יתכן למשך זמן קצר בלבד. נסיון המאבק המשותף של פועלי האומות השונות מראה בבהירות יתר, שיש להציג את השאלות הפוליטיות לא מנקודת-ראות קראקובית, אלא מנקודת-ראות כלל-רוסית. והרי במדיניות הכלל-רוסית שולטים הפוריש-קביצים והקוקושקינים. רעיונותיהם שלהם שולטים. מסע השיסוי שלהם

* מלים אלו הן משיר חיילים במלחמת-קרים 1855, בימי הגנת סיבאסטופול; מחבר השיר הוא ל. נ. טולסטוי.

נגד "בני המוצא האחר" בשל "הספרטיזם", בשל המחשבות על ההיפר-דות, נפוץ ומתנהל בדומה, בבתי-הספר, בכנסיות, בקסקטין, במאות ואלפי עתונים. וארס הנציונליזם הזה, הווליקורוסי, מרעיל את כל האווירה הפוליטית הכלל-רוסית. זהו אסונו של העם, אשר בשעבדו עמים אחרים, מחזק את הריאקציה ברוסיה כולה. זכרונות שנת 1849 ושנת 1863 מהווים מסורת פוליטית חיה, אשר — אם לא תתחוללנה סערות בקנה מידה גדול מאוד — עלולה להקשות עוד במשך עשורים רבים על כל תנועה דמוקרטית וביחוד סוציאל-דמוקרטית.

אין ספק, כי ככל שלא תיראה טבעית לפעמים עמדתם של מרפ-סיסטים מסויימים מקרב האומות המדוכאות (ש"אסונם" הוא לעתים בסינוור המוני העם ברעיון השיחרור הלאומי "שלהם") — הרי למעשה, על פי יחס-הגומלין האובייקטיבי של הכוחות המעמדיים ברוסיה, הוויתור על הגנת הזכות להגדרה עצמית כמוהו כאופורטוניזם גרוע ביותר, כהי-דבקות הפרולטריון ברעיונות של הקוקושקינים. והרי הרעיונות האלה — הינם, בעצם, הרעיונות והמדיניות של הפורישקביצים.

על-כן, אם ניתן היה להצדיק תחילה את עמדת רוזה לוכסמבורג כמוגבלות "קראקובית", פולנית מיוחדת, הרי בימינו, עת בכל אתר התגבר הנציונליזם וקודם כל הנציונליזם הממשלתי, הווליקורוסי, עת הוא קובע את כיוון המדיניות — אין לסלוח יותר את עוון המוגבלות*. למעשה נאחזים בה האופורטוניסטים מכל האומות, המתנכרים לרעיונות "הסערות" וה"קפיצות", הרואים כמוגמרת את המהפכה הבורגנית-דמוקרטית והנגררים אחרי הליברליזם של הקוקושקינים.

על הנציונליזם הווליקורוסי, כעל כל נציונליזם, יעברו שלבים שונים, בהתאם לשליטתו של מעמד זה או אחר בארץ בורגנית. עד שנת 1905 ידענו כמעט רק את הנציונל-ריאקציונרים. לאחר המהפכה נולדו אצלנו נציונל-ליברלים.

על עמדה זאת ניצבים אצלנו למעשה גם האוקטיאבריסטים וגם הקאדטים (קוקושקין), כלומר כל הבורגנות של ימינו. ולהלן בלתי-נמנעת היא הופעת הנציונל-דמוקרטים הווליקורוסיים.

* לא קשה להבין, כי הכרת המרכסיסטים של רוסיה כולה, ובראש-וראשונה הווליקורוסיים, בזכות האומות להיפרדות איננה מונעת לחלוטין תעמולה נגד ההיפרדות מצד המארכסיסטים בקרב אומה מדוכאת זו או אחרת, כשם שההכרה בזכות הגירושין איננה מונעת תעמולה, במקרה זה או אחר, נגד הגירושין. ולפיכך, סבורים אנו, שבהכרח יגדל מספר המרכסיסטים הפולניים, שילעגו "לסתירה" הבלתי-יקימת, אותה "מחממים" כעת סמקובסקי וטרוצקי.

אחד ממיסדי המפלגה "העממית-סוציאליסטית", הא' פאָשאַכּונוב, כבר ביטא נקודת-ראות זו, משקרא (בחוברת אוגוסט של "רוסקויאָ בוגאטס-טבו" * משנת 1906) לזהירות ביחס לדעות הקדומות הלאומניות של האיכר. יעלילו עלינו, על הבולשביקים, כאשר יעלילו, כאילו נוהגים אנו ב"אידיאליזציה" של האיכר, אולם אנו הבדלנו תמיד בקפדנות ונבדיל בקפדנות ביו תבונתו של האיכר לבין דעתו הקדומה, בין הדמוקרטיזם של האיכר נגד פורישקביץ' לבין שאיפתו להשלים עם הכומר ובעל-האחוזה.

כבר עתה חייבת הדמוקרטיה הפרולטרית להתחשב בנציונליזם של האיכרים הווליקורוסיים (לא במובן של ויתורים, אלא במובן של מאבק) וכן תתחשב בו, כפי הנראה, זמן רב למדי **.

התעוררות הנציונליזם בקרב האומות המדוכאות, שנתגלתה בכוח רב לאחר שנת 1905 (נזכיר רק את קבוצת "האוטונומיסטים-הפדרליסטים" בדומה ה-1, גידול התנועה האוקראינית, התנועה המוסלמית וכו') — תגרור לאחריה באופן בלתי נמנע את התגברות הנציונליזם של הזעיר-בורגנות הווליקורוסית בערים ובכפרים. ככל שהשינוי הדמוקרטי של רוסיה יהיה אטי יותר, כן עקשני, גס ואכזרי יותר יהיה השיסוי הלאומי וההתכתשות בין הבורגנות של האומות השונות. הריאקציוניות המיוחדות של הפורישקביצים הרוסיים תוליד (ותגביר) עם זאת את השאיפות "הסאָפרטיסטיות" בקרב אומה מדוכאת זאת או אחרת, הנה-נית לעתים מחירות גדולה הרבה יותר במדינות השכנות.

מצב עניינים זה מציג בפני הפרולטריון של רוסיה משימה כפולה או, נכון יותר, דו-צדדית: מאבק נגד כל נציונליזם ובראש וראשונה נגד הנציונליזם הווליקורוסי; הכרה לא רק בשוויון-זכויות מלא של

* "העושר הרוסי".

** יהיה זה מעניין לעקוב, למשל, אחרי התמורות של הנציונליזם בפולין, הנהפך מאציליזציה לבורגני ולאחר מכן לאיכרי. לודביג ברנהארד בספרו "הפולנים במדינה הפרוסית", אם כי הוא עצמו ניצב על נקודת-ראותו של קוקושקין גרמני, מתאר תופעה אופיינית עד למאוד: כינון מין מיוחד של "רפובליקה איכרית" של פולנים בגרמניה בדמות ליכוד הדוק של כל מיני קואופרטיבים ואיגודים אחרים של האיכרים הפולניים במאבק למען הלאום, הדת והאדמה "הפולנית". הדיכוי הגרמני ליכד את הפולנים, גרם להיבדלותם, עורר את הנציונליזם של האצולה הזעירה תחילה, לאחר מכן של הבורגנות, ולבסוף של המוני האיכרים (ביחוד לאחר מסע הגרמנים, שהוחל בו בשנת 1873, נגד השפה הפולנית בבתי-הספר). לקראת זה מתקדמים העניינים ברוסיה לא רק ביחס לפולין בלבד.

כל האומות בכלל, אלא בשוויון-זכויות ביחס לבנייה הממלכתית — כלומר, בזכות האומות להגדרה עצמית, להיפרדות — ובו בזמן, ודווקא מתוך האינטרסים של מאבק מוצלח נגד נציונליזם כלשהו של כל האומות, ההגנה על אחדות המאבק הפרולטרני והאירגונים הפרולטרניים, התמזגותם ההדוקה ביותר של הפועלים בשותפות אינטרנציונלית בניגוד לשאיפות הבורגנות להיבדלות לאומית.

שוויון-זכויות מלא של האומות; זכות ההגדרה העצמית של האומות; התמזגות הפועלים של כל האומות — זוהי הפרוגרמה הלאומית, אשר מורה המרכסיות לפועלים, אשר מורה הנסיון של העולם כולו ונסיונה של רוסיה.

המאמר סודר כבר, כאשר קיבלתי את המספר 3 של העתון "נאשה ראבוצ'איה גאזאטה" ("עתוננו הפועלי"), בו כותב הא' ול. קוסובסקי על ההכרה בזכות כל האומות להגדרה עצמית:

...זכות זו, שהועתקה מיכאנית מהחלטות הוועידה ה-1 של המפלגה (1898), אשר מצידה העתיקה אותה מהחלטות הקונגרסים הסוציאליסטיים הבינלאומיים, הובנה על-ידי ועידת 1903, כפי שמסתבר מהוויכוחים, באותה משמעות, אשר שיווה לה האינטרנציונל הסוציאליסטי: במובן של ההגדרה העצמית הפוליטית, כלומר, הגדרה עצמית של האומה בכיוון לעצמאות מדינית. בזה האופן, נוסחת ההגדרה העצמית הלאומית, בציינה את הזכות להיבדלות טריטוריאלית, אינה נוגעת לגמרי בשאלה, כיצד להסדיר את היחסים הלאומיים בתוך האורגניזם הממלכתי הנתון לגבי אותן האומות, שאינן יכולות או אינן רוצות לנטוש את המדינה הקיימת".

מכאן מסתבר שבידי הא' ול. קוסובסקי היו הפרוטוקולים של הוועידה ה-2 משנת 1903 והוא יודע יפה-יפה את המשמעות הממשית (והיחידה) של המושג הגדרה עצמית. השווי-נא לכך את העובדה, שמע-רכת העתון הבונדאי "צייט" משלחת את האדון ליבמן, כדי שישים ללעג את הפרוגרמה ויציגנה כבלתי-בהירה!! מינהגים "מפלגתיים" מוזרים אצל האדונים הבונדאים... על מה ולמה מכריז קוסובסקי, כי קבלת ההגדרה העצמית על-ידי הוועידה היא העתקה מיכאנית — "אללה יודע". יש אנשים אשר פועם בהם "היצר לחלוק", ואילו מה, כיצד, מדוע ולמה — זה לא ניתן להם.

נכתב בפברואר-מאי 1914, פורסם באפריל-יוני 1914, בכתב-העת "פרוסוויצ'אניא".

